

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra českého jazyka

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Výuka vyjmenovaných slov na 1. stupni ZŠ
Teaching of Specified Words for Primary School

Mgr. Jitka Kroutilová

Vedoucí práce: doc. PhDr. Eva Hájková, CSc

Studijní program: Učitelství pro základní školy

Studijní obor: I. ST

V Praze, 2022

Odevzdáním této diplomové práce na téma Výuka vyjmenovaných slov na 1. stupni ZŠ potvrzuji, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucí práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Čelákovících dne 29.5. 2022

Ráda bych poděkovala doc. PhDr. Evě Hájkové, CSc. za trpělivé vedení této diplomové práce, cenné rady a čas, který mi věnovala.

Děkuji všem kolegyním, které mi umožnily nahlédnout do jejich práce a podělily se se mnou o své zkušenosti při výuce.

Děkuji také žákům, kteří se mnou spolupracovali a podíleli se na praktické části této práce.

Děkuji i své rodině, která mě po celou dobu podporovala.

Abstrakt

Diplomová práce se zabývá výukou vyjmenovaných slov na 1. stupni, konkrétně ve 3. ročníku ZŠ. Práce je členěna na teoretickou část, která se zaměřuje na postihnutí současných přístupů k výuce vyjmenovaných slov, a praktickou část, která popisuje práci s žáky metodou slovtvorných hnízd.

Cílem teoretické části je popsat problematiku vyjmenovaných slov v současné pedagogické praxi, a to z pohledu jazykového, didaktického a z pohledu pedagogů. Práce se zaměřuje na využití souvislých smysluplných textů ve výuce. Cílem praktické části je ověřit, zda práce žáků se souvislými smysluplnými texty povede k menší chybovosti v pravopisu vyjmenovaných slov a zda je tato práce pro žáky dostatečně zajímavá.

V teoretické části je hlavní metodou studium dostupných materiálů, analýza didaktických materiálů, učebnic a dalších publikací a rozhovory s jednotlivými pedagogy. V praktické části je použita metodou kvalitativní výzkum, který se opírá o práci s vyjmenovanými slovy po P se skupinou osmi žáků metodou slovtvorných hnízd. Výsledky této práce jsou ověřeny porovnáním úspěšnosti vypracování kontrolního testu skupinou testovaných žáků a kontrolní skupinou. Do kontrolní skupiny byli vybráni žáci podobně úspěšní. S testovanými žáky byl proveden také rozhovor.

Z rozhovorů s žáky vyplývá, že metoda slovtvorných hnízd je pro žáky zajímavá a učení touto metodou je baví. Srovnání testů obou skupin neukázalo velké rozdíly mezi oběma skupinami, přesto se tam objevují některé pozitivní ukazatele ve prospěch práce se souvislými smysluplnými texty.

Klíčová slova

Vyjmenovaná slova, výuka, 3. ročník ZŠ, metoda, smysluplný text, slovtvorné hnízdo

Abstract

The diploma thesis focuses on the system of teaching the listed words at the 1st stage of the elementary, specifically in the 3rd grade. The work is divided into a theoretical part, which focuses on the current approaches to teaching the listed words, and a practical part, which describes working with students using the method of word-formation nests.

The aim of the theoretical part is to describe the concept of listed words in the current pedagogical practice, from the point of view of language, didactics and from the point of view of teachers. The work focuses on the use of coherent meaningful texts in instruction. The goal of the practical part is to verify whether students' work with coherent meaningful texts will lead to a smaller error rate in the spelling of the listed words and whether this work is sufficiently interesting for students.

In the theoretical part, the main method is the study of available materials, analysis of didactic materials, textbooks and other publications and interviews with individual teachers. In the practical part, the method used is qualitative research, which is based on working with the listed words starting with P in a group of eight students using the method of word-formation nests. The results of this work are verified by comparing the success rate of group of tested students and a control group in a control test. Similarly successful students were selected for the control group. An interview was also conducted with the tested pupils.

Interviews with students show that the method of word-formation nests is interesting for students and they enjoy learning through this method. A comparison of the tests of the two groups did not show large differences between the two groups, yet there are some positive indicators in favour of working with coherent meaningful texts.

Keywords

Listed words, instruction, 3rd grade of elementary school, method, meaningful text, word-formation nest

Obsah

Úvod.....	7
Teoretická část – cíle a metody práce.....	9
1 Lingvistický pohled.....	10
2 Didaktický pohled.....	12
2.1 Řady vyjmenovaných slov.....	13
2.1.1 Vyjmenovaná slova v Pravidlech českého pravopisu.....	13
2.1.2 Řady vyjmenovaných slov v současných učebnicích.....	15
2.2 Slova s předponou vy/vý.....	18
2.3 Slova příbuzná.....	19
2.4 Zvuková homonyma – homofona.....	20
3 Učebnice českého jazyka.....	22
3.1 Učebnice českého jazyka, nakladatelství SPN.....	22
3.2 Český jazyk 3, nakladatelství Alter.....	24
3.3 Hravá čeština 3, nakladatelství Taktik.....	25
3.4 Český jazyk 3, Fraus.....	27
3.5 Český jazyk 3, Nová škola.....	28
3.6 Porovnání učebnic z hlediska využívání souvislých textů.....	30
3.7 Srovnání učebnic podle použité metody.....	30
4 Didaktické materiály pracující se smysluplnými texty.....	31
4.1 Výři nesýčkují. Veselé příběhy s vyjmenovanými slovy.....	31
4.2 Proč chtěl ptakopysk do Solopisk aneb vybraná slova pro vybrané děti.....	32
4.3 Hádanky pro školáky.....	33
4.4 Slovníček Vyjmenováček a Vyjmenovaná čtení o ledasčem, o přírodě, o vlasti.....	34
4.5 Vyjmenovaná slova: interaktivní mluvicí kniha.....	37
5 Psychodidaktický pohled.....	38
5.1 Paměť.....	38
5.2 Efektivní proces učení.....	39
6 Jak učit a naučit vyjmenovaná slova.....	40
6.1 Tradiční přístup k výuce vyjmenovaných slov.....	40
6.1.1 Kořen slova a slova příbuzná.....	40
6.1.2 Pamětné učení řad vyjmenovaných slov a význam slov.....	41
6.2 Nové přístupy – metoda slovotvorných hnízd.....	43
6.2.1 Práce s textem a vytvoření slovotvorného hnízda.....	43

6.2.2 Práce se slovy ze slovotvorného hnízda.....	43
6.3 Výuka v praxi – rozhovory s učiteli českého jazyka na 1. stupni ZŠ.....	44
6.3.1 Vyhodnocení rozhovorů.....	44
Praktická část - hlavní předpoklady, cíle a metody práce.....	50
7 Texty a úkoly, se kterými budu pracovat.....	51
8 Diktát slov.....	59
9 Práce s výzkumnou skupinou.....	60
9.1 Výzkumná skupina žáků.....	60
9.2 Průběh práce metodou slovotvorných hnízd.....	61
9.2.1 Práce s textem.....	62
9.2.2 Pravopisné procvičování.....	63
9.2.3 Diktát.....	65
9.3 Rozhovory s žáky.....	66
9.4 Limity práce.....	68
9.5 Hodnocení práce.....	69
10 Výzkum efektivity práce.....	70
10.1 Srovnávací test.....	70
10.2 Spoj správně vyjmenované slovo a dokončení věty.....	72
10.3 Dosad' do věty slova z nabídky.....	72
10.4 Diktát.....	74
10.5 Závěr výzkumu.....	75
11 Závěr.....	77
Použité zdroje.....	79
Přílohy	
Příloha č. 1 – srovnávací testy (testovaná skupina).....	83
Příloha č. 2 – srovnávací testy (kontrolní skupina).....	91

Úvod

V současné době se často mluví o nutnosti volit vhodné výukové metody a adekvátní obsah učiva v jednotlivých předmětech. Tato otázka se nevyhýbá ani výuce českého jazyka. Aktuální diskuze mezi odborníky se týká vyváženosti mezi důrazem na správný pravopis a důrazem na komunikační schopnosti.

Vyjmenovaná slova a jejich výuka tvoří již několik let jednu z hlavních oblastí, ve které se tato diskuze odehrává. Odborná veřejnost diskutuje o obsahové stránce výuky vyjmenovaných slov a o volbě vhodných metod.

Už v roce 2000 proběhla v časopisu Komenský diskuze nad výběrem slov v jednotlivých řadách. Podnět k ní dal Josef Hubáček svým článkem Anкета k úpravě řad vyjmenovaných slov. (HUBÁČEK, 2000) V následujícím čísle časopisu na něj reagovali učitelé z několika škol. Tato diskuze však nepřinesla do výuky vyjmenovaných slov žádné významné změny. Hana Staudková následně tuto anketu komentovala upozorněním, že žádná reforma v řadách slov nevyřeší problémy spojené s výukou vyjmenovaných slov. Řešení mají dle Staudkové v rukách jednotliví učitelé, kteří by měli citlivě reagovat na potřeby své třídy i jednotlivých žáků. (STAUDKOVÁ, 2001)

O několik let později navázala na diskuzi o vyjmenovaných slovech Darina Hradilová a znovu otevřela otázku, jaká vyjmenovaná slova by se měli žáci učit. Ve svém článku v Didaktických studiích se pozastavila především nad nesouladem mezi zařazením některých vyjmenovaných slov do českých učebnic a didaktickými zásadami aktivity, přiměřenosti, aktuálnosti a využitelnosti v reálném životě žáků. (HRADILOVÁ, 2018)

K tématu se vyjádřil i Karel Oliva v rozhovoru, který byl uveden v časopisu Rodina a škola pod názvem Přimlouvám se za sumýše, kde uvedl, že jistou redukcí slov by uvítal, na druhou stranu například slovo sumýš by do výuky opět vrátil. V rozhovoru také uvedl, že „*samotný princip, že je potřeba se vyjmenovaná slova učit, revizi nepodléhá.*“ (OLIVA, 2018 s. 7)

Význam volby vhodné metody výuky vyjmenovaných slov zdůraznila v časopisu Komenský v roce 2003 Hana Mühlhauserová. (MÜHLHAUSEROVÁ, 2003)

V nedávné době přispěla do diskuze o volbě vhodných metod Eva Hájková svým návrhem nové metody slovotvorných hnízd, která pracuje se smysluplnými texty. Hlavní myšlenkou této metody je práce s texty, ze kterých si žáci vytvoří vlastní řadu vyjmenovaných slov. Řada vyjmenovaných slov v tomto pojetí není východiskem, ale výsledkem učení. (HÁJKOVÁ, 2019)

Vyjmenovaná slova jsou aktuálním živým tématem pro odbornou i laickou veřejnost, pro kterou jsou často spojována s představou pamětného učení a odříkávání jednotlivých řad slov, nudného doplňování správného písmene a velkou chybovostí. Pro mnohé lidi je to ale základní kámen českého pravopisu a vnímají chyby ve vyjmenovaných slovech jako ostudné.

Učitelé musí na tuto diskuzi reagovat adekvátní odezvou a proměnou výuky vyjmenovaných slov. Díky živé diskuzi je dnes na trhu mnoho různých materiálů, seminářů a workshopů, které mohou zkvalitnit výuku na školách.

Vyjmenovaná slova nabízejí pedagogům možnost hrát si se slovy a s příběhy, zapojit všechny smysly, využívat dramatizaci, dávat prostor pro spontánní komunikaci mezi žáky a rozvíjet slovní zásobu a fantazii. Výuka vyjmenovaných slov nemusí žáky nudit a vzbuzovat v nich obavy z neúspěchu. Může se spojit také s výtvarnou výchovou, pracovními činnostmi i s hudební výchovou. Vyjmenovaná slova mohou být také východiskem k různým hrám v tělesné výchově.

Učím český jazyk pátým rokem a vyjmenovaná slova se prolínají každým rokem od 3. do 5. ročníku. Toto učivo mě velmi baví, protože nabízí široký prostor pro kreativitu moji i žáků, proto jsem si je vybrala také jako téma této práce.

Ve své práci se zabývám vyjmenovanými slovy ve výuce ve 3. ročníku na 1. stupni základní školy. Jedná se o didakticky náročný gramatický jev, který je spojen s mnoha obavami žáků i rodičů. Domnívám se, že tomu tak nemusí být, vyjmenovaná slova mohou být atraktivní kapitolou české gramatiky.

Hlavním cílem práce je popsat současné postupy výuky vyjmenovaných slov na 1. stupni základní školy se zaměřením na využití smysluplných textů ve výuce a ověřit, zda metoda slovotvorných hnízd vede k vyšší úrovni zvládnutí pravopisných dovedností než tradiční metody.

TEORETICKÁ ČÁST

Cíle teoretické části

- Popsat problematiku vyjmenovaných slov v současné pedagogické praxi.
- Porovnat řady vyjmenovaných slov v Pravidlech českého pravopisu a jejich podobu v učebnicích.
- Srovnat současné české učebnice českého jazyka pro 3. ročník ZŠ od nakladatelství SPN, Alter, Taktik, Nová škola a Fraus.
- Popsat různé metody výuky vyjmenovaných slov.
- Doporučit vhodné didaktické materiály zaměřené na práci s textem, které mohou podpořit výuku vyjmenovaných slov.

Metody práce

Jako hlavní metodu pro zpracování teoretické části jsem si zvolila studium dostupné literatury a rozhovory s pedagogy 1. stupně ZŠ.

1 Lingvistický pohled

To, že se žáci v dnešní době musí učit vyjmenovaná slova, má svůj historický původ.

Hlávka *i* má dvě různé psané podoby, a to *jota* nebo *ypsilon*. Jejich užití se řídí přesně danými pravidly a může významně ovlivnit význam slova či sdělení.

Dnešní souhlásky rozlišujeme na pravopisně měkké, pravopisně tvrdé a pravopisně obojetné. Ve slovech českého původu se píše po tvrdých souhláskách *ypsilon* a po měkkých souhláskách *jota*. Výjimkou je souhlávka *c*, která patří mezi měkké, ale ve slovech *tácy* a *kecy* se po *c* píše *ypsilon*. Tato výjimka vychází z analogického pravopisu koncovek podstatných jmen.

V minulosti byl slyšet rozdíl ve výslovnosti hlávky *i* po obojetných souhláskách. Tento výslovnostní rozdíl se vytrácí asi v 15. století, i když v některých nářečích se zachoval dodnes. V písmu se rozdíl ve psaní *i/y* zachovaly a to vede k problémům s pravopisem. Pro dnešní pravopis po obojetných souhláskách neexistuje jiný důvod než historicky motivovaná zvyklost. (PRAVDOVÁ, SVOBODOVÁ, 2014)

Mezi obojetné hlávky patří *B, F, L, M, P, S, V, Z*. Po *F* se ale v kořeni českých slov *ypsilon* nepíše, proto se řada vyjmenovaných slov po *F* neuvádí.

Pravopis neboli ortografie je otázkou společenské dohody, není součástí vnitřní stavby jazyka a nepatří mezi lingvistické metody. (SVOBODOVÁ, 2003)

Je možné ho upravovat a provádět v něm změny, není tudíž neměnný. Procházel také svým historickým vývojem. Novodobý pravopis se ustálil v 19. století. Významnou osobností v této době byl Jan Gebauer (1838 – 1907), který se v roce 1902 podílel na vzniku prvních Pravidel českého pravopisu. (ČERNÁ, HÁJKOVÁ, 1999)

V pravidlech z roku 1902 byla uvedena jedna řada vyjmenovaných slov, konkrétně slova *býti, pýcha, mýliti, výška, sýpka, mlýn* a jejich slova příbuzná. V dalším vydání Pravidel českého pravopisu z roku 1913 již byla řada vyjmenovaných slov obsáhlejší. I v těchto Pravidlech byla jedna řada vyjmenovaných slov, později se rozdělila podle souhlásek. Některá slova přešla z varianty tvrdé k variantě měkké. V Pravidlech z roku 1957 změnilo svůj pravopis slovo *syrup* a *lyšaj*, tato slova přešla k variantě *sirup, lišaj*. V 60. letech se začal rozlišovat pravopis slov *pykat* a *pikat*.

Poslední výrazné úpravy byly provedeny v roce 1993. (PRAVDOVÁ, SVOBODOVÁ, 2014)

Pravopisná pravidla jsou důležitá především pro jednotnost psaného jazyka, jsou součástí tisícileté písemné tradice našeho jazyka, ale nesmí být přeceňována. (ČECHOVÁ, STYBLÍK, 1998)

2 Didaktický pohled

V didaktice českého jazyka rozlišujeme tři typy pravopisných jevů – lexikální, morfologické a syntaktické.

Vycházíme-li při odůvodňování pravopisu z daného slova v základním tvaru, jedná se o **pravopis lexikální**. Při ohýbání se pravopis slova nemění. Lexikální pravopis řeší následující jevy.

- Psaní ú/ů
- dě, tě, ně, dí, ti, ni
- bě/bje, pě, vě/vje, mě/mně
- hy, chy, ky, ry, dy, ty, ny, ži, či, ši, ři, ci, ji, di, ti ni
- vyjmenovaná slova a slova příbuzná
- zdvojení hlásek (při tvoření slov pomocí předpon a přípon)
- psaní předložek a předpon
- psaní velkých písmen ve vlastních jménech
- psaní párových souhlásek na konci a uvnitř slov

Ohýbáním slov vznikají pravopisné jevy, které patří do **pravopisu morfologického**. Sem patří tyto pravopisné jevy.

- koncovky podstatných a přídavných jmen
- správné tvary skloňovaných zájmen a číslovek
- časování sloves (shoda přísudku s podmětem je jevem morfologicko syntaktickým)

Třetí skupinou jevů se zabývá **pravopis syntaktický**. Zde jsou pravidla pravopisu, která se týkají celých vět.

- Psaní velkých písmen na začátku věty a znaménka na konci věty
- interpunkce ve větě
- přímá a nepřímá řeč

(HÁJKOVÁ, 2021)

Vyjmenovaná slova patří k jevům lexikálním. Jedná se o slova, ve kterých se v jejich základním tvaru píše po obojetné souhlásce ypsilon. Ypsilon zůstává také ve všech slovech příbuzných s vyjmenovanými slovy.

Většinou se jedná o skupinu hlásek v kořenu slova, ale ypsilon se píše také v předponě vy/vý. V příponách se většinou píše jota. Slova, která jsou utvořena použitím přípon s ypsilonem, jsou součástí vyjmenovaných slov a jedná se o slova kopyto a brzy. (MELICHAR, STYBLÍK, 2009)

Pro úspěšné zvládnutí tohoto pravopisu je nutné zapamatovat si slova, ve kterých se píše ypsilon, poznat předponu vy/vý, pochopit, jaké vazby platí mezi slovy příbuznými, a odlišit slova, která jsou homofonní.

2.1 Řady vyjmenovaných slov

Slova, ve kterých se píše ypsilon, je potřeba zvládnout pamětně. Tato slova tvoří jednotlivé řady vyjmenovaných slov. Jako základní norma pro psaní vyjmenovaných slov slouží Pravidla českého pravopisu. Akademická příručka českého jazyka doplňuje Pravidla českého pravopisu o výklad.

2.1.1 Vyjmenovaná slova v Pravidlech českého pravopisu

Nejnovejší úplný přehled všech vyjmenovaných slov uvedený v tabulce č. 1 lze najít v Akademické příručce českého jazyka z roku 2014 (PRAVDOVÁ, SVOBODOVÁ, 2014). Tento přehled je totožný s aktuálními Pravidly českého pravopisu. (HLAVSA, 2011)

Tabulka č. 1 – úplné řady vyjmenovaných slov v Pravidlech českého pravopisu

Slova vyjmenovaná a slova příbuzná
být (bych, bys, by, bychom, byste, abych, abys, aby, bývalý, byt, bytná, bytový, bytelný, bytost, bydlit, bydliště, obydlí, bydlo (tj. příbytek, živobytí), dobýt, dobyvatel, dobytek, dobytče, dobytčářství, nabýt, nabývat, nábytek, obývat, obyvatel, obyvatelstvo, odbýt, odbyt, neodbytný, pozbyt, přebýt, přebývat, přebytek, přibýt, přibývat, příbytek, ubýt, ubývat, úbytek, zbývat, zbytek, zabývat se), obyčej

<p>(obyčejný), bystrý (bystře, bystrost, bystřina, Bystřice), bylina (býlí, býložravec, černobýl, zlatobýl), kobyła (kobyłka, Kobylisy), býk (býček, býčí, býkovec), babyka; Bydžov, Příbyslav, Bylany, Hrabyně; Zbyněk.</p>
<p>slyšet (slyšitelný, slýchat, nedoslýchavý), mlýn (mlynář, mlýnice), blýskat se (blýsknout se, zablýsknout se, blýskavice, blýskavý, blyštět se), polykat (zalykat se), vzlykat (vzlyknout, vzlyk, vzlykot), plynout (uplynout, rozplynout se, rozplývat se, splynout, splývat, oplývat, vyplývat, plynulý, plyn, plynný, plynárna, plynoměr, plynojem), plýtvat, lysý (lysina, lyska, Lysá, Lysolaje), lýtko, lýko (lýčí, lýčený (tj. lýkový), lýkovec, lýkožrout), lyže (lyžovat, lyžař), pelyněk, plyš, slynout, plytký, vlys (vlýsek, vlysový); Volyně.</p>
<p>my (zájmeno 1. os. č. mn.), mýt (mycí, myčka, umýt, umývat, umývadlo i umyvadlo, umývárna i umyvárna, pomyje, mýval, mýdlo, mydlit, mydlář, mydlina), myslit i myslet (mysl, myšlenka, pomyslit i pomyslet, pomýšlet, přemýšlet, vymyslit i vymyslet, vymýšlet, výmysl, úmysl, usmyslit si i usmyslet si, smýšlení, smýšlenka, smysl, smyslný, nesmyslný, průmysl, myslivec, myslivna, Nezamysl, Nezamyslice, Přemysl), mýlit se (mýlka, mylný, omyl, zmýlená), hmyz (hmyzí, hmyzožravec), myš (myší, myšina), hlemýžď, mýtit (mýtina, vymýtit, vymycovat), zamykat (odmykat, nedomykat, vymykat se, výmyk, přimykát se), smýkat (smyk, smýčit, smyčec, smyčka, průsmyk), dmýchat (rozdmýchat, dmychadlo i dmýchadlo), chmýří, nachomýtnout se (ochomýtat se), mýto (mýtné, Mýto), mykat (mykaný), mys, sumyš; Litomyšl, Kamýk.</p>
<p>pýcha (pyšný, pyšnit se, zpychnout, pýchavka, pych, přepych, Přepychy), pytel (pytlovina, pytlák, pytlačit), pysk (pyskatý, ptakopysk, Solopysky), netopýr, slepýš, pyl (opylovat), kopyto (sudokopytník), klopýtat (klopýtnout), třpytit se (třpyt, třpytivý, třpytka), zpytovat (jazykozpyt, nevyzpytatelný), pykat (odpykat), pýr (pýřavka), pýří, pýřit se (zapýřit se, pýřivý, čepýřit se), pyj; Chropyně, Pyšely; Spytihněv.</p>
<p>syn (synovský, synovec, zlosyn), sytý (sytost, dosyta, nasytit, nenasytný), sýr (syreček, sýrař, sýrárna, syrovátka), syrový (syrovinka), syrý (tj. syrový), sychravý (Sychrov), usychat i usýchat (vysychat i vysýchat), sýkora (sýkořice), sýček, sysel, syčet (sykat, sykot), sypat (sypký, sýpka, sypek, nasypat, násyp, násypný, osypaný, vysypat,</p>

zasypat, zásyp); Bosyně.
vy (zájmeno 2. os. č. mn.), vykat , vyšoký (vysočina, Vysočany, vyšší, výše, výška, výšina, povýšit, vyvýšit, vyvýšenina, zvýšit, převyšovat, Vyšehrad), výt (zavýt), výskat (výskot, zavýsknout), zvykat (zvyk, zlozvyk, zvyknout, zvyklost, navykat, navyknout, návyk, odvykat, odvyknout, obvyklý), žvýkat (žvýkací, přežvykovat, přežvýkavec, žvýkačka), vydra (vydří, vydrovka, Povydrí), výr (pták), vyžle , povyk (povykovat), výheň , cavyky , vyza ; Vyškov, Výtoň.
brzy , jazyk (jazýček, jazykozpyt, jazykověda, dvojjazyčný, jazykka), nazývat (se) (vyzývat, vyzývavý, vzývat, ozývat se); Ruzyně.

V Pravidlech českého pravopisu z roku 1902 a 1913 se uvádí také jako pomůcka pro psaní ypsilonu i výslovnost slova v obecné češtině. Ve slovech, jejichž hlásku i můžeme nahradit nespisovným ej, se píše ypsilon. (PRAVDOVÁ, SVOBODOVÁ, 2014). Tuto pomůcku zmiňuje i Kalinová na příkladu výška = vejška, ve mlýně = ve mlejně. (KALINOVÁ, 2016)

Některá slova v nespisovné variantě dnes už nepoužíváme, například pejcha, mejlka atd., naopak, některé nespisovné tvary by mohly být zavádějící, např. mlejt nebo zejtra. Proto se domnívám, že by se tato pomůcka neměla před žáky zmiňovat, neboť je velmi zavádějící.

2.1.2 Řady vyjmenovaných slov v současných učebnicích

Úplné řady vyjmenovaných slov jsou příliš rozsáhlé, a proto se pro školní výuku vžily řady zkrácené. Výběr slov ve zkrácené řadě není záležitostí Ústavu pro jazyk český a není kodifikovaný. Lišit se mohou v učebnicích různého data vydání, ale i podle nakladatelství. (PRAVDOVÁ, SVOBODOVÁ, 2014)

Tabulka č. 2 ukazuje srovnání řad v učebnicích českého jazyka pro 3. ročník ZŠ podle nakladatelství, které je vydalo. Ke srovnání používám poslední aktualizovaná vydání. Učebnice nakladatelství Alter řady významně zkrátilo, přidalo slovo babyka a místy změnilo řazení slov, ostatní nakladatelství se drží většinově vžitých řad.

Tabulka č. 2 – Srovnání řad použitých v učebnicích

Nakladatelství SPN Nakladatelství Fraus Nakladatelství Nová škola Nakladatelství Taktik*	Nakladatelství Alter
<i>být – bydlet – obyvatel – byt, příbytek – nábytek – dobytek, obyčej – bystrý – bylina, kobyla – býk, Přibyslav</i> <i>*Zbyněk, Zbyšek, babyka</i>	<i>být – dobytek – nábytek – obyčej – bystrý – bylina – kobyla – býk – babyka</i>
<i>slyšet – mlýn – blýskat se, polykat – plynout – plýtvat, vzlykat – lysý – lýtko, lýko – lyže – pelyněk, plyš</i>	<i>slyšet – mlýn – blýskat se – polykat – plynout – plýtvat – lýko – lýtko – lyže – vzlykat – lysý – plyš – pelyněk</i>
<i>my – mýt, myslit – mýlit se, hmyz – myš – hlemýžď, mýto – mýtít – zamykat – smýkat, dmýchat – chmýří – nachomýtnout se, Litomyšl</i>	<i>my – mýt – myslit – mýlit se – hmyz – myš – hlemýžď – mýtít – zamykat – smýkat – chmýří – Litomyšl</i>
<i>pýcha – pytel – pysk, netopýr – slepýš – pyl, kopyto – klopytat – třpytit se, zpytovat – pykat – pýr, pýřit se – čepýřit se</i>	<i>pýcha – pytel – pysk – netopýr – slepýš – pyl – kopyto – klopytat – třpytit se – pykat – pýřit se – pýr</i>
<i>syn – sytý – sýr, syrový – sychravý – usychat, sýkora – sýček – sysel, syčet – sypat</i>	<i>syn – sytý – sýr – syrový – sychravý – usychat – sýkora – sysel – sýček – syčet – sypat</i>
<i>vy – vysoký – výt, výskat – zvykat – žvýkat, vydra – výr – vyžle, povyk – výheň a slova s předponou vy/vý</i>	<i>vy – vysoký – vydra – výr – zvykat – žvýkat – výt – výskat – povyk a slova s předponou vy/vý</i>
<i>brzy – jazyk – nazývat, Ruzyně</i> (HOŠNOVÁ, 2014, OLŽBUTOVÁ, 2010, DOLEŽALOVÁ, 2021 a BABUŠOVÁ 2020)	<i>brzy – jazyk – nazývat</i> (DVORSKÝ, 2013)

Řady používané nakladatelstvím SPN uvádí také Melichar a Styblík v knize Český jazyk, Přehled učiva základní školy. Srovnává řady a slova příbuzná podle Pravidel českého pravopisu s řadami, které se učí ve škole. Do řad, které se učí žáci, jsou zařazena i některá slova příbuzná, jejichž etymologie by mohla dělat problémy, naopak jsou vynechaná méně častá slova. Příkladem přidaných slov příbuzných jsou slova bydlit, obyvatel, byt, příbytek, nábytek, dobytek. Tato slova jsou příbuzná ke slovu být. Naopak slovem v poslední době vynechané je babyka. (MELICHAR, STYBLÍK, 2009)

O změny v řadách vyjmenovaných slov, které se žáci musí učit na 1. stupni, se pokusil Josef Hubáček v článku Anketa k úpravě řad vyjmenovaných slov. Hubáček navrhoval, aby z řad byly vypuštěny zeměpisné názvy, a to i Příbyslav, Litomyšl a Ruzyně, jména a také slova z oblasti přírodovědné, nejen slova jako vyza, sumýš a kavyl, ale i bylina, netopýr, slepýš, pýr apod. S těmito slovy a jejich pravopisem by se měli žáci seznamovat v rámci jiných předmětů, například ve vlastivědě či přírodovědě. (HUBÁČEK, 2000)

Vypustit by se měla podle Hubáčka také slova, která jsou již archaismy a v běžné řeči se nepoužívají, konkrétně navrhuje například slova slynout, zpytovat, vlys, plytký, pýřit se a pod. Některá slova by se měla nahradit častěji užívanými slovy příbuznými, například slovo obyčej slovem obyčejný, smýkat slovem smyk, nazývat se slovem ozývat se, plynout slovem plyn a pod. (HUBÁČEK, 2000)

Naopak rozšířit řady, které se žáci učí, by měla slova příbuzná, která se špatně odvozují, hlavně příbuzná slova ke slovu být a slova s předponou vy/vý. Hubáček navrhuje přidat například slova bych, zbývat a v řadě po V slova výsledek, vysvětlit a výron. (HUBÁČEK, 2000)

Řady slov navrhuje řadit podle rytmizace, která pomůže žákům si je lépe osvojit. Hubáček svůj názor opírá o analýzu četnosti používaných slov v žákovských pracích. Článek byl otištěn v časopisu Komenský. (HUBÁČEK, 2000)

Na tento článek reagovali někteří učitelé v následujícím vydání časopisu Komenský, konkrétně se jednalo o pedagogy ze tří škol. Za své kolegy napsala vyjádření Alena Terčová z Aše. K diskuzi se připojili také Petr Kukul z Brandýsa nad Labem a Alena Křivská z Úpice. Všichni ve svých odpovědích souhlasili s vynecháním

archaických slov a nahrazením některých slov slovy příbuznými, která jsou dětem bližší.

Kukal podpořil návrh vynechat slova z oblasti zeměpisné a přírodovědné a rytmizovat řady, ale jako problematické viděl zařazení některých slov s předponou vy/vý. Takových slov je podle Kukala mnoho a bylo by problematické vybrat jen některá. Například Hubáčkem navrhované slovo výron je dětmi málo užívané a nemusí se ho učit nazpaměť. (KUKAL, 2000)

Křivská a Terčová s vynecháním slov z oblasti přírodovědy nesouhlasily. Argumentovaly důležitostí mezipředmětových vztahů (KŘIVSKÁ, 2000) a nedostatkem možností procvičit si správný pravopis těchto slov v jiných předmětech. (TERČOVÁ, 2000).

Staudková ukončila tuto diskuzi upozorněním, že definovat jasnou řadu slov, kterou se musí učit všichni žáci, by bylo chybou. Řešení mají v rukách jednotliví učitelé, kteří by měli citlivě vnímat potřeby svých tříd a jednotlivých žáků. Staudková zdůrazňuje, že velmi záleží na přístupu učitele. Učitel by měl pracovat s konkrétními představami a podporovat správné pochopení významu. Výběr slov by měl uzpůsobit tomu, co je žákům blízké, například by měl vycházet z místních názvů či jmen dětí ve třídě. (STAUDKOVÁ, 2001)

Tato diskuze nevedla k výrazným úpravám slov, učebnice pracují stále s podobnými řadami. Výrazněji byly řady slov zkráceny jen v učebnici Český jazyk od nakladatelství Alter.

2.2 Slova s předponou vy/vý

Správně používat předponu vy/vý je velmi těžké. Žáci musí správně rozpoznat, kdy se jedná o předponu a kdy se jedná o součást kořene slova. Obtížné je to u homofonních slov, které znázorňuje tabulka č. 3.

Tabulka č. 3 Slova s předponou vy/vý a jejich homofonní dvojice

Slovo s předponou vy/vý	Slovo se skupinou hlásek vi/ví
Vysel (vysít zrna)	Visel (viset svisle dolů)
Vysunutý (od slova vysunout)	Visutý (zavěšený)
Vyděl (vydělit číslo)	Viděl (vidět)

Melichar a Styblík upozorňují na slova viset, visutý, vidět, viklat, vítězit, vítat, vinout, vinit, vikýř a vidle, ve kterých není předpona vy/vý, ale jedná se o součást slovního základu. (MELICHAR, STYBLÍK, 1970)

Upozornit je potřeba také na slovo víkend, které je utvořeno z anglického slova weekend.

2.3 Slova příbuzná

Slova v češtině tvoří slovotvorné morfémy – předpony, kořen slova, přípony a koncovky. Pro určování příbuznosti slov hraje podstatnou roli kořen slova. Slova příbuzná jsou ta, která mají společný kořen slova. Druhou důležitou podmínkou příbuznosti slov je podobný význam slova, souvislost s kořenem slova. (MELICHAR, STYBLÍK, 2009)

Většina příbuzných slov má k sobě jasný vztah, ale v některých případech je příbuznost nezřetelná a dělá nám problémy ji rozpoznat. Příkladem takové problematické dvojice je například slovo myslivec - myslit, pýchavka - pýcha. V těchto případech není etymologie slova na první pohled zřejmá a musíme se podívat do historie slova. Například pýchavka po zmáčknutí vyfoukne oblak s výtrusy. Její název je odvozen od slova pýchati, jehož význam je nadouvat se, foukat. (STYBLÍK, 2006) Od tohoto slova je utvořeno také slovo pýcha, ve smyslu být nadutý, nafoukaný. Původní slovo pýchati zaniklo, ale pravopis v obou slovech zůstal stejný. (PRAVDOVÁ, SVOBODOVÁ, 2014) Svoboda upozorňuje při odůvodňování příbuznosti slov na hledisko slovotvorné. Uvádí příklad na slovu myslivec. Píše: „*Myslivec si musil vymýšlet různé způsoby jak ulovit zvěř.*“ (SVOBODA, 1977)

Zvlášť komplikované je určit příbuznost ke slovu být. Kořenem slova je by a význam slov jde do velké šířky.

Splést nás mohou slova, která jsou mylně považována za slova příbuzná k vyjmenovaným slovům, ačkoli s nimi nemají společný základ, a ypsilon se tam nepíše. Na tato slova upozorňuje Akademická příručka českého jazyka. Patří mezi ně slova *mlít, vymítat, ližiny, lišaj, brzičko*. (PRAVDOVÁ, SVOBODOVÁ, 2014)

2.4 Zvuková homonyma – homofona

Homofona jsou slova, která znějí stejně a odlišuje je pouze jejich význam. Zvuková homonyma jsou ta, která se stejně vyslovují, ale jinak se píšou. V tomto případě je rozdílem psaní i/y po obojetné souhlásce, někdy ještě znělá či neznělá hláska. Tyto dvojice se často pletou a je nutné na ně žáky upozorňovat. V každé řadě je několik homofon nebo slov, která si jsou velmi podobná.

Nejproblematictější v této oblasti jsou slovesa být/ bít a jejich předponová příbuzná slovesa, která uvádí tabulka č. 4.

Tabulka 4. Být x bít a předponová slovesa

Slovo příbuzné slovu BÝT	Slovo příbuzné ke slovu BÍT
Být (existovat)	Bít (tlouci někoho)
Nabýt (získat něco) Nabyl dovednosti. Nabyl vědomí.	Nabít (někomu, něco) Nabil mobil. Nabil pušku. Nabil mu.
Dobýt (získat něco, někam se dostat) Dobyl hrad. Dobyl se do pokoje.	Dobít (někoho zabít, doplnit energii) Dobil psa. Dobil mobil. Dobil pušku.
Přibýt (získat něco navíc) Přibyla spolužačka. Přibyly kilogramy.	Přibít (něco přitlouci) Přibil hřebíky. Přibil obraz.
Ubýt (něco odebrat) Ubyli žáci. Ubyl na váze. Z mísy ubylo.	Ubít (zabít) Ubil psa.
Zbýt (něco zůstalo) Zbyla svačina.	Zbít (někoho ztlouci) Zbil spolužáka Sbít (něco stlouci dohromady) Sbil ptačí budku.
Odbýt (něco neudělat dobře) Odbyl úkol. Odbyl kamaráda.	Odbít (něco odrazit) Hodiny odbily půlnoc. Odbil míč.
Vybýt (něco zbylo) Vybyl na něj jen zbytek.	Vybít (ve sportu) Spolužák mě vybil ve hře míčem.

Dle Kalinové pomůže žákům budoucí tvar slovesa, například přibýt – přibude x přibít – přibije jako být – bude x bít – bije. (KALINOVÁ, 2016)

Tabulka 5. Další homofonní dvojice

Slovo příbuzné k vyjmenovanému slovu	Slovo homofonní
býlí (plevel, bylina)	bílý (barva)
bydlo (živobycí, příbytek)	bidlo (tyč)
lýčený (lýkový)	líčený (popisovaný děj), nalíčený (obličej)
vyplývat (z něčeho)	vyplivat (něco z úst)
lyska (druh ptáka)	líška (druh keře, dřevěná bedýnka)
slynout (být známý)	slinit (sliny)
blýská se (na nebi)	blízká (vzdálenost)
my (1. osoba množného čísla)	mi (mně, 3. pád slova já)
mýt (čistit)	mít (vlastnit)
mýlí se (plete se)	milý (přátelský), míli (jednotka délky)
pýcha (vlastnost)	píchá (bodá)
pyl (v květině)	pil (pití)
slepýš (ještěrka)	slepíš (lepidlem)
opylovat (květinu)	opilovat (pilníkem)
pykat (za trest)	píkat (dětská hra)
syrý (syrový, vlhký)	sírý (opuštěný)
sypat (písek)	sípat (špatně dýchat)
sýr (pokrm), sýrový (ze síru)	síra (chemický prvek), sírový (ze síry)
výt (vydávat zvuk vytí)	vít (vinout)
výr (sova)	vír (ve vodě nebo ve vzduchu)
výskat (vydávat radostný zvuk)	vískat (drbat)
výška (vysoko)	vížka (věžička)
nazývat se (jmenovat se)	zívát (únavou)

(MELICHAR, STYBLÍK, 2009)

3 Učebnice českého jazyka

Vyjmenovaná slova jsou kapitolou gramatiky, kterou by měli zvládnout žáci během své docházky na 1. stupni ZŠ. V Rámcovém vzdělávacím programu (dále jen RVP) je zvládnutí pravopisu po obojetných souhláskách požadováno po dětech na konci 2. období 1. stupně. (Národní ústav pro vzdělávání, ©2022)

Hradilová upozorňuje, že RVP nestanovuje výčet slov, která mají žáci umět správně napsat. Poskytuje tak volný prostor pro školy i autory učebnic, aby výčet vyjmenovaných slov pojali podle svého. Z toho plynou značné rozdíly v pojetí výuky vyjmenovaných slov především v jednotlivých řadách učebnic různých nakladatelství. (HRADILOVÁ, 2018)

Učivo o vyjmenovaných slovech je v učebnicích běžně zařazeno do 3. ročníku, cyklicky se pak opakuje ve 4. i 5. ročníku. Ke srovnání učebnic jsem si vybrala učebnice českého jazyka pro 3. třídu, protože v tomto ročníku se žáci s vyjmenovanými slovy seznamují poprvé. Srovnávat budu především kapitoly věnující se výkladu učiva o vyjmenovaných slovech, a to od nakladatelství SPN, Alter, Taktik, Fraus a Nová škola.

Představené učebnice se od sebe odlišují nejen řadami vyjmenovaných slov a jejich řazením v průběhu školního roku, ale také používáním různých typů cvičení. Během analýzy učebnic se zaměřím hlavně na využívání souvislých textů při výuce vyjmenovaných slov a metodu, jakou žáky s látkou seznamují.

3.1 Učebnice českého jazyka, nakladatelství SPN

Autorkami této učebnice jsou Eva Hošnová, Milada Buriánková, Martina Šmejkalová a Irena Vaňková. MŠMT ji schválilo k zařazení do seznamu učebnic pro základní vzdělávání v roce 2014. Z tohoto roku je také výtisk, který mám v ruce. Kniha má 213 stran a je rozčleněna do deseti kapitol.

Po úvodní kapitole je zařazena kapitola zabývající se slovy příbuznými a jinými tvary slov. Je to krátká kapitola, zaměřená na rozpoznávání příbuzných slov. Poměrně velký důraz je zde kladen na rozpoznání rozdílu mezi slovem příbuzným a jiným tvarem stejného slova. Následují kapitoly věnující se jinému tématu.

Vyjmenovaným slovům se věnuje kapitola pátá, šestá a sedmá. V úvodu je text, ve kterém mají žáci vyhledávat slova s i nebo ypsilonem po obojetných souhláskách. Vypsát mají i slova s i nebo ypsilonem v koncovkách, například slovo psi či zavřenými.

Následují kapitoly k jednotlivým řadám vyjmenovaných slov. Učebnice začíná tradičně řadou slov po B. Všechny kapitoly mají stejnou strukturu odpovídající deduktivní metodě, kdy jsou žáci seznámeni s řadou vyjmenovaných slov a poté se seznamují s jednotlivými slovy. Po uvedení řady slov následuje v této učebnici text, ve kterém se daná slova vyhledávají.

Několik cvičení je zaměřeno na rozlišování slov příbuzných a jiných tvarů slov vyjmenovaných. V každé kapitole je také upozornění na problematiku homofon. Většina cvičení, použitých v učebnici, je doplňovací. Žáci doplňují ústně nebo písemně písmena, nebo celá slova. Doplnění celého slova je často spojeno s nabídkou slov, například homofon. Je zde také několik substitučních cvičení, například „uveďte slova opačného významu.“ Problémových cvičení není mnoho, vyskytují se zde cvičení typu „vylušti křížovku,“ „doplň do básně slova podle smyslu,“ „najdi ve větě ukrytá vyjmenovaná slova“ a „vysvětli význam.“ V kapitolách k vyjmenovaným slovům jsou čtyři diktáty.

Učebnice také zařazuje zajímavé smysluplné texty, které využívá k doplnění písmen, podklad pro všeobecné jazykové rozborů nebo ke čtení s porozuměním.

Použité texty jsou z literatury pro děti a mládež, jedná se o básně, pohádky nebo populárně naučné texty. Mnoho textů je napsáno výhradně pro účely učebnice.¹

Jedná se o přehlednou a dobře použitelnou učebnici se zajímavými texty. Kladně hodnotím množství cvičení k procvičování a pestrý výběr textů s úkoly jednak z oblasti pravopisu, ale i pracující s významy slov, vět, textu.

Na učebnici mi nevyhovuje důraz na rozlišování slov příbuzných a jiných tvarů slov, což je pro žáky složité a přitom není ke zvládnutí lexikálního pravopisu nezbytné. Chybí zde úkoly, které rozvíjejí dětskou fantazii a kreativitu. Nedostatečně je zde

¹Jsou zde uvedeny tyto texty: Léto na statku, Bělásek od Jana Slívy, Moje přání, Zlý vodník, Zima v horské vsi, Strasti a slasti táboření, Berušky v lázních, O mývalovi, O Honzovi a lakomém sedlákovi, Konvalinka od Františka Hrubína, Z pohádky do pohádky, O netopýrech, V přírodě, Vydra, Čtenářka Zuzanka podle Daniely Krolluperové, Vzácná tekutina, Hezký výlet, Vítání na letišti, Český jazyk, Ježek a Kocour v botách.

zpracována problematika slovesa být s předponami. Tomuto slovu se učebnice téměř nevěnuje.

Při práci s touto učebnicí je potřeba mít dostatečné množství dalších zajímavých materiálů, které doplní převážně doplňovací cvičení učebnice.

3.2 Český jazyk 3, nakladatelství Alter

Autorem této řady učebnic jsou Ladislav Dvorský a Hana Staudková. Učebnice byla schválena v roce 2012, výtisk, který mám k dispozici, je z roku 2013 a má 136 stran.

Učebnice od nakladatelství Alter zařazuje před výuku vyjmenovaných slov kapitoly o morfematické stavbě slova. Žáci se učí odlišit předpony a příponové části a poznat kořen, ale neučí se rozlišovat slovo příbuzné a jiný tvar téhož slova. Kapitoly s jednotlivými řadami jsou prokládány jiným učivem. Žáci proberou řadu slov po B a po L, potom se věnují podstatným jménům a jejich mluvnickým kategoriím. Následně jsou řazena vyjmenovaná slova po M a P, poté se žáci věnují slovesům a mluvnickým kategoriím sloves. Nakonec jsou zařazeny řady slov po S, V a Z. Výuka vyjmenovaných slov je rozložena do většího časového úseku a je proložena jinými tématy. Jedinečná je tato kniha především odlišnými výčty vyjmenovaných slov. Řady slov jsou výrazně zkrácené oproti ostatním učebnicím.

Všechny kapitoly probírající vyjmenovaná slova využívají stejnou strukturu a podobný typ cvičení. Na začátku kapitoly je uvedena celá řada vyjmenovaných slov. Dále pracuje učebnice se slovy po trojicích či čtveřicích, ke každému slovu je uveden krátký text, který obsahuje dané vyjmenované slovo a slova k němu příbuzná. K textům jsou úkoly, ve kterých je položen důraz na správné pochopení významu slov a na práci s textem, žáci často mají za úkol vymyslet nové věty. Většina dalších cvičení je doplňovacích, žáci doplňují hlavně vynechaná písmena, kořen slova či skupinu písmen, výjimečně celá slova z nabídky. Našla jsem jedno cvičení transformační, kdy žáci mají vytvořit z vět obsahujících vyjmenované slovo věty tázací. Mezi cvičení na

vyjmenovaná slova jsou vřazena cvičení opakující jiné učivo. Učebnice je na krátkých textech vystavěna, je zde text ke každému slovu v uvedených řadách.²

Tato učebnice využívá deduktivní metodou. Seznámí žáky s vyjmenovanými slovy a poté jim každé předkládá v textech, čímž mě zaujala. Některým žákům určitě bude vyhovovat prokládání výuky vyjmenovaných slov jinými tématy. Dává tak prostor pro delší čas k zafixování jednotlivých slov a také ke změně v jinak podobném schématu úkolů. Učebnice pracuje v úkolech pod texty s dětskou tvořivostí.

Nedostatkem učebnice může být menší pestrost dalších cvičení, absence diktátů, malá písmena a nahuštění textu na stránce. Mně osobně také nevyhovují změny v řadách vyjmenovaných slov, především u řady slov po B, kde byla vynechána především některá slova příbuzná ke slovu být.

3.3 Hravá čeština 3, nakladatelství Taktik

Autorem této učebnice je Jana Olžbutová. Schválena byla v roce 2016, v tomto roce bylo vydáno také její 1. vydání, a má 120 stran.

Vyjmenovaná slova jsou zde tradičně zařazena za kapitolu o příbuznosti slov, na kterou navazují. Začínají vyjmenovanými slovy po B a následují ostatní řady. Mezi řady nevkładají jiná témata. Každé řadě vyjmenovaných slov věnuje učebnice tři strany, které mají stejnou strukturu.

Na začátku jednotlivých kapitol je vždy přehled vyjmenovaných slov s daným písmenem doplněný obrázky. V následujícím cvičení se žáci učí řadu vyjmenovat za pomoci tleskání. V kapitolách jsou přehledné tabulky s vyjmenovanými slovy a slovy

²Použité texty: Děda vzpomíná, Dobytčí farma, Starobylé obyčeje, Obyvatelé Bystřice, Byliny, Kobylka, Dědeček vypravuje, Babyka, Ticho, Pohádkový mlýn, Bouřka, Zmrzlina, Co plyne, Plyn, Plýtvání, Krásné věci z lýka, Lýtko, Lyžování dřívě a dnes, Loučení, Lysinka, Plyšová zvířátka, Léčivý pelyněk, Písničky, Vynález, Myslivecká latina, Zmýlená neplatí, není hmyz jako hmyz, Myš vypravuje, Hlemýžďí závody, Zasad' strom, Zamykání, Zájezd, Ochmýřená semínka, Pyšná princezna, Nese pytel zázvoru..., Ret nebo pysk, Užitečný netopýr, Slepýš, Pyl, Kopytníci, Klopýtání, Straka zlodějka, Odpykaný přestupek, Pýření a čepýření, Zahrádka, Jez do polosyta..., Ach, synku, synku..., Sýry a syrečky, Syrovinka, Výlet na Sychrov, Všechno usychá, Ochránci našich sadů, Má tváře jako sysel, Sýčkové a výři, Zvuky z kuchyně, Chodníky v zimě, Jak se oslovujeme? Vítězka, Vydra, Naše největší sova, Nezvyk, Přezvýchavci, Osamělý pes, Dětský výskot, „Fanoušci,“ O Šípkové Růžence, Není brzy jako brzy, Učíme se jazyky, Výzva občanům.

příbuznými a také tabulka „Rozlišuj,“ kde jsou uvedena zvuková homofona použitá ve větě. Učebnice pracuje deduktivní metodou, předkládá hotové poučky, které se žáci učí používat ve cvičeních.

V každé kapitole je cca devět cvičení (v kapitole vyjmenovaná slova po B je deset cvičení a po Z jen osm). Doplnňovací cvičení jsou tři až čtyři na kapitolu. Doplnňují se vyjmenovaná slova do řady, správná slova příbuzná, nebo správný tvar slova a správné písmeno. Jsou zde i cvičení problémová. Jejich zadání je poměrně pestré, i když některé modely se stále opakují. Žáci vybírají z více možností, spojují rozházená přísloví, tvoří slova z kořene a různých předpon, třídí slova podle slovních druhů, tvoří ze slov věty, řeší obrázkové rébusy, přiřazují význam slova ke správnému slovu a vymýšlí své krátké texty či básničky.

Po poslední řadě následuje na čtyřech stranách souhrnné opakování. Zde najdeme pět cvičení doplnňovacích, jedno cvičení substituční, ve kterém žáci nahrazují vyznačená slova slovy opačného významu, diktát a cvičení problémová, ve kterých žáci opět spojují slova do vhodných dvojic a vět, opravují popletené věty a v jednom cvičení opravují chyby v pravopisných jevech. Chybně napsaný text je bohužel napsaný tiskacím písmem, což není vhodné pro neupevněné pravopisné jevy. Ve všech kapitolách k vyjmenovaným slovům jsou pouze dva souvislé texty, a to velmi krátké.³

Tato učebnice pojímá výuku vyjmenovaných slov tradičně. Nejprve učí příbuznost slov, poté jednotlivé řady od řady po B až po řadu po Z. Na učebnici oceňuji pestrou škálu cvičení, která nevedou žáky jen k prostému doplňování správných slov, či písmen. Ke splnění zadaného úkolu potřebuje žák propojit i jiné jazykové, slohové a komunikační oblasti. Graficky je učebnice velmi pěkně zpracovaná, má jemné decentní ilustrace a je přehledná. Výtisky jsou na kvalitním křídovém papíře.

Nevýhodu této učebnice vidím v jejím malém rozsahu. Na pouhých 120 stranách je učivo pro celý 3. ročník. Učitel musí doplnit výuku pracovním sešitem, který je ale k učebnici připraven, případně dalšími vlastními materiály. Chybí mi zde také práce s textem. Těch využívá učebnice částečně ve slohové části, ale v ostatních částech jsou zastoupeny nedostatečně.

3 Texty, které učebnice Taktik využila: Víš, co je kavyl? A Vlaštovky.

3.4 Český jazyk 3, Fraus

Učebnici připravila Gabriela Babušová a kol. MŠMT ji schválilo v roce 2020 a já mám k dispozici první vydání. Učebnice má 133 stran.

Tato učebnice je rozčleněna do dvaceti kapitol a každou uvádí jeden souvislý text, s jehož smyslem se dál pracuje. Nejprve se věnuje morfemické stavbě slova. Žáci se učí rozpoznat kořen slova, předponu a příponu a slova příbuzná. Následují kapitoly probírající učivo o vyjmenovaných slovech, ale v jednotlivých kapitolách jsou i jiná témata, například stylistická nebo slohová. Žáci se také v průběhu výuky vyjmenovaných slov seznámí se slovními druhy a mluvnickými kategoriemi podstatných jmen.

K pořadí řad přistupuje učebnice netradičně. Nejprve je zařazena řada slov po Z, následuje řada slov po L a pak teprve řada slov po B. Po vyjmenovaných slovech po M je opakovací kapitola. Následuje v jednotlivých kapitolách řada slov po P, S a V.

Jednotlivé kapitoly o vyjmenovaných slovech nezačínají, na rozdíl od ostatních mnou sledovaných učebnic, přehledem jednotlivých řad vyjmenovaných slov. Začátek každé kapitoly je uvozen souvislým delším textem, ve kterém jsou vyjmenovaná slova použita.⁴ Práce začíná otázkami na porozumění textu, pak se teprve z textu daná slova vypisují. Jsou zvýrazněna, tudíž se nemusí vyhledávat. Následně jsou žákům představeny ucelené řady slov. Žáci se sice setkávají se slovy nejprve v textu, ale ta jsou zde zvýrazněna a následuje tradiční přehled slov příbuzných a cvičení na procvičování. Učebnice tedy udělala malý krok k induktivní metodě, ale převážně zůstává v tradičním deduktivním postupu představení slov a v následném procvičování.

Slova příbuzná žáci vyhledávají v dalších větách a vypisují je. Jsou zde přehledně uvedena všechna homofona i s vysvětlením významu a použitím ve větě. V každé kapitole je jedno až dvě cvičení na doplnění správného písmene po obojetné hláске a jedno cvičení na doplnění správného slova z nabídky, které procvičuje homofona. Učebnice využívá také problémových cvičení, především úkolů typu: „vyber z více možností,“ „najdi slovo, které nepatří do řady,“ „vymysli další slova,“ „nakresli, vysvětli význam,“ „najdi a oprav chyby.“ Do jednotlivých úkolů se prolínají i cvičení na

4 Texty k vyjmenovaným slovům v učebnici: Hudební, Zubařská, Nádražní, Sportovní, Zdravotní, Zemědělská, Kuchařská,

slovní druhy. Druhá část kapitoly je věnovaná jinému učivu. V závěru kapitoly jsou uvedeny vždy dva diktáty.

Tato učebnice mě na první pohled zaujala svým grafickým zpracováním. Je vydána na křídovém papíru, velmi pěkně a decentně doplněná ilustracemi a fotografiemi. Tabulky s poučkami a vysvětlením látky jsou přehledné a graficky oddělené od ostatního textu. Použité úvodní texty jsou přiměřeně dlouhé a pro žáky dostatečně zajímavé.

Na učebnici hodnotím kladně také netradiční řazení řad vyjmenovaných slov. Učebnice nezačíná těžkou řadou slov s ypsilonem po B. Žáci se seznámí s podstatou učiva na řadě nejjednodušší a pochopení problematiky upevní na řadě slov po L. Teprve potom se začíná s řadou po B. Líbí se mi prolínání jiných témat učivem o vyjmenovaných slovech. Žáci se průběžně seznámí i se slovními druhy a mluvnickými kategoriemi podstatných jmen. Učivo o vyjmenovaných slovech se tím protáhne do delšího časového úseku ve školním roce. Žáci mají více času na upevnění jednotlivých řad a nemusí tak rychle projít všechny řady.

Na učebnici mi nevyhovuje složení cvičení v jednotlivých kapitolách. Oceňuji zařazení textů na začátek kapitoly a práci s porozuměním textu, ale další cvičení nejsou dostatečně zaměřená na procvičení učiva. Úkolů, které procvičují učivo vyjmenovaných slov, je podle mého názoru nedostatečné množství a učebnice málo vybízí k psaní slov, které podporuje vizuálně-motorické zapamatování správného pravopisu jednotlivých slov. Chybí mi také zadání pracující s tvořivostí žáků.

Tato učebnice je pro mě zajímavá, umím si představit, že ji budu používat, ale nestačí ji mít jako jediný materiál. Je nutné ji doplnit pracovním sešitem a dalšími úkoly.

3.5 Český jazyk 3, Nová škola

Učebnice nakladatelství Nová škola byla napsána Alenou Doležalovou a Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy byla schválena v roce 2018. V ruce mám 5. vydání, první dotisk z roku 2021. Učebnice má 112 stran.

Kapitolám o vyjmenovaných slovech předchází podobně jako v předchozích učebnicích nauka o slově, jejíž součástí je krátká kapitola o slovech příbuzných.

Vyjmenovaná slova jsou řazena tradičně, první je řada po B, následuje po L a poté po M a opakování. Před další řady vyjmenovaných slov je včleněna dlouhá kapitola tvarosloví, věnující se slovním druhům, zvláště podstatným jménům a jejich mluvnickým kategoriím. Teprve poté následuje řada vyjmenovaných slov po P, S, V a Z, zakončená opět opakováním.

Jednotlivé kapitoly pracují tradiční deduktivní metodou. Na začátku kapitoly představí ucelenou řadu slov a vyzvou žáky k jejímu pamětnému osvojení. Některá cvičení dávají důraz na správné pořadí slov. Jednotlivá slova jsou probírána po skupinách, většinou triádách. Postupně se žáci seznámí se všemi homofony a procvičují jednotlivá vyjmenovaná slova. V úvodu kapitol je námět na hru, pomáhající k lepšímu zapamatování řad vyjmenovaných slov. Učebnice hojně využívá doplňovací cvičení. Jsou zde řazena cvičení na doplnění správného písmene a správného slova. V menší míře se setkáváme se cvičeními problémovými, ze kterých učebnice využívá cvičení typu „vyber z nabídky,“ „rozlušti přesmyčky,“ „spoj správné výrazy,“ „slož slovo ze slabik.“ V každé kapitole jsou na závěr zařazeny diktáty. Se souvislými smyslupnými texty pracuje učebnice ojediněle.⁵

Učebnice je vizuálně příjemná, celkem pěkně ilustrovaná. Zajímavé je vložení celého učiva o slovních druzích a mluvnických kategoriích podstatných jmen mezi jednotlivé řady vyjmenovaných slov. Žáci mají větší prostor pro zopakování a upevnění prvních třech řad. Na druhou stranu následující čtyři řady jsou probírány až k závěru školního roku, kdy se žáci už hůře soustředí a není tolik času na upevnění těchto řad. Učebnice disponuje širokým výběrem cvičení k doplnění správného písmene či slova ke každému vyjmenovanému slovu. Zajímavé jsou náměty na hry s vyjmenovanými slovy. Učebnice obsahuje také přiměřené diktáty.

Učebnici bych vytkla velice malou škálu různých typů cvičení, přičemž nejvíce dominují právě cvičení doplňovací. Kreativní cvičení jsem zde téměř nenašla a učebnice také velmi málo využívá práce se souvislými texty, které jsou použity ojediněle.

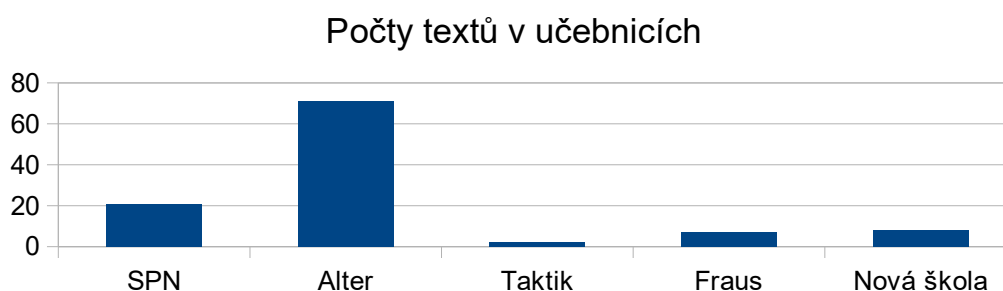
Z výše uvedeného důvodu tuto učebnici hodnotím jako méně zdařilou, vhodnou spíše k inspiraci při hrách a pomůckou při výběru diktátů.

⁵ Nalezneme zde krátký úryvek z bajky O chytré kmotře lišce od Josefa Lady, báseň Bublina od Jana Vodňanského, úryvek z knihy Hobit aneb cesta tam a zase zpět od J. R. R. Tolkiena, naučné texty o sýkoře, sýčkovi, syslovi a výrovi a povídání o sýrech.

3.6 Porovnání učebnic z hlediska využívání souvislých textů

Každá učebnice má své výhody i nevýhody. Ve svém zkoumání jednotlivých učebnic jsem se zaměřila na postavení souvislých textů v rámci výuky vyjmenovaných slov. Následující graf přináší srovnání počtu souvislých textů v jednotlivých učebnicích.

Graf 1. Počty textů v učebnicích

Nejvíce souvislých textů má učebnice Alter, která je využívá k představení každého vyjmenovaného slova a slov příbuzných. Často jsou to texty velmi krátké a čtenářsky nenáročné. SPN pracuje s delšími texty, využívá i básničky. S texty pracuje všestranněji, často s všeobecnými jazykovými rozbory. Fraus využívá delších a náročnějších textů vždy v úvodu kapitoly, Nová škola je zařazuje různě a pracuje s nimi obdobně jako učebnice SPN. Nejméně souvislých textů je v učebnici od nakladatelství Taktik.

3.7 Srovnání učebnic podle použité metody

Všechny uvedené učebnice pracují s vyjmenovanými slovy podobným způsobem. Liší se různými typy zvolených cvičení a jejich množstvím, ale všechny vycházejí z deduktivní tradičně pojaté metody. Žákům na začátku předloží celou řadu vyjmenovaných slov a vedou žáky k jejich pamětnému osvojení, některé přímo, jiné použitými úkoly. Následně žáci slova procvičují různými cvičeními, ve většině případů doplňovacími. Učebnice od nakladatelství Taktik jako jediná nezačíná ucelenou řadou slov, ale souvislým textem. V textu jsou ale slova zvýrazněna a hned na další straně je opět přehled všech slov. Nejedná se tedy o samostatné objevování souvislostí mezi jednotlivými slovy a skládání řady na základě zkušeností s textem, což vyžaduje induktivní metoda.

4 Didaktické materiály pracující se smysluplnými texty

V posledních letech se na trhu objevilo několik publikací, jejichž cílem je upozornit na to, že žáci se nejlépe učí pomocí čtení, díky němuž si lépe vizuálně zapamatují správný tvar slova. Tyto publikace poskytují širokou škálu různých textů, a to od krátkých, až po ty několikastránkové. A mohou být vhodnou alternativou k učebnicím, ve kterých bývá podobných textů málo. Cílem této kapitoly je představit tyto publikace a popsat, s jakými texty se zde setkáme.

4.1 Výři nesýčkují. Veselé příběhy s vyjmenovanými slovy⁶

Tuto knihu vydalo nakladatelství Portál v roce 2011. Jejimi autorkami jsou Lenka Zemanová a Michaela Bergmannová. Lenka Zemanová je nyní vysokoškolskou pedagožkou, ale dříve byla učitelkou českého jazyka. Michaela Bergmannová je ilustrátorkou dětských knih a společně s Lenkou Zemanovou se podílí na několika dětských knihách přibližujících dětem český pravopis originální zábavnou formou. Kniha má 141 stran.

Publikace je rozčleněna do jednotlivých kapitol, každá se věnuje jedné řadě vyjmenovaných slov. Kapitola začíná veselým příběhem, ve kterém jsou použita vyjmenovaná slova dané řady a některá slova příbuzná. V příběhu jsou zakomponované také záludné dvojice, neboli homofona, a slova s měkkým i, ve kterých žáci často chybují. Příběh je graficky členěný do malých odstavců a prokládaný mnoha ilustracemi.

Dále nalezneme v každé kapitole úplný výčet vyjmenovaných slov a slova příbuzná a slovníček některých slov použitých v příběhu. Na závěr každé kapitoly je přehled záludných dvojic s vysvětlením významu.

Je zde zařazena i kapitola o F. Autorka v úvodu uvádí, že se ypsilon píše po F jen u slov cizího původu, přesto mu také jeden příběh věnovala.

6 ZEMANOVÁ, Lenka a Michaela BERGMANNOVÁ. *Výři nesýčkují: veselé příběhy s vyjmenovanými slovy*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-989-7.

V knize najdeme příběhy: O rytíři Zbyškovi, Filip a Fantomas, Jak Líba jela k Lídě, O myšákovi v mikině, Kapitola ze života Pepíka z Kopidlna a Pepiny z Pyšel, O Simoně, Vasilovi a Syslovi, O Vítkovi a Vilmě a Povídka nazývaná Zimní.

Na ukázkou odcituji krátkou část z příběhu Kapitola ze života Pepíka z Kopidlna a Pepiny z Pyšel:

„Jednou, kdysi dávno, si Pepík a Pepina udělali piknik na louce obrostlé pýrem. Jedli pizzu, pirohy, pilaf, smaženici z pýchavek a krupicovou kaši, piškoty a pistáciovou zmrzlinu. Jaký div, že pak nemuseli polykat pilulky proti nevolnosti! Seděli na dece z pytloviny, což se rozhodně nedalo považovat za přepych.“ (ZEMANOVÁ, 2011, s. 70)

V závěru knihy jsou všechny příběhy ještě jednou bez ilustrací a s vynechanými písmeny. Text lze použít pro doplnění správného písmene. Kniha je také doplněna zeměpisnými mapami České republiky a Prahy s názvy použitými v textech.

Tato kniha mě zaujala nápaditými texty, ale v mnoha případech, což je vidět i v ukázce výše, dává autorka přednost množství slov s daným gramatickým jevem před smysluplností textu. Čtenář se v příběhu dostává do situací, které nedávají smysl a působí strojeně.

Kniha je vhodná pro domácí čtení rodičů s dětmi a procvičování, použít ji lze ale i ve škole, například ke skupinové práci nebo v hodinách čtení.

4.2 Proč chtěl ptakopysk do Solopisk aneb vybraná slova pro vybíravé děti⁷

Autorkou této knihy je Daniela Kalinová, ilustroval ji Martin Krkošek a vydalo ji nakladatelství Mladá fronta v roce 2016. Kniha má 127 stran a je členěna do jednotlivých oddílů podle písmen – B, L, M, P, S, V, Z a na závěr také F.

Jednotlivé oddíly knihy tvoří několik kratších textů, které se soustředí na část vyjmenovaných slov. Nikde není seznam vyjmenovaných slov uveden, čtenáři se s nimi potkávají pouze v textu spolu se slovy, která vyjmenovaná nejsou. Jednotlivé texty tvoří jednak kratší příběhy, ale i básničky, komiksy nebo nonsens. Tyto texty jsou prokládány hrátkami s jinými gramatickými jevy a také etymologickými vsuvkami, které jsou

7 KALINOVÁ, Daniela. *Proč chtěl ptakopysk do Solopisk, aneb, Vybraná slova pro vybíravé děti.*

Ilustroval Martin KRKOŠEK. Praha: Mladá fronta, 2016. ISBN 978-80-204-3768-6.

uzpůsobeny dětským čtenářům a vysvětlují původ některých slov. Mezi texty jsou také náměty na hry, jazykolamy nebo křížovky.

Jednotlivé kapitoly se tak stávají pestrou směsicí různých textů, některé pohladí po duši, rozesmějí, některé pokárají, jiné poučí. Texty nemusí sloužit pouze k výuce vyjmenovaných slov, ale k zajímavým hodinám čtení, při kterých se budou žáci nenásilnou formou setkávat s vyjmenovanými slovy, ale také s velkými myšlenkami, které jsou v textech obsaženy.

Jeden z příběhů, na kterých lze postavit celou hodinu, je například příběh Mobil, který chtěl hrát vybíjenou. Zde je malá ukázka:

„Zbyněk měl pocit, jako by se vznášel v sedmém nebi. Neustále se musel svého telefonu dotýkat. Hrál hry, zkoušel nové funkce, psal esemesky. Kamarádům se jeho mobil také velice líbil, rádi by si ho půjčili. Zbyněk je ale vždy odbyl. Přestala s ním být zábava, z dobrého kamaráda se stal bývalý kamarád... Maminka smutně říkala: „Kdybychom mu ten mobil bývali byli nedali, nemuselo to teď být tak zlé.“ Tatínek sám sobě začal pokládat otázky: „Bít či nebít?“ Přitom tělesné tresty bytostně nesnášel.“
(KALINOVÁ, 2016, s. 31)

Knihy si se svými čtenáři hraje a povídá si s nimi. S vyjmenovanými a k nim příbuznými slovy čtenáře seznamuje jakoby mimochodem, nenásilnou formou. Smysl textu nepodřizuje tomu, aby bylo v textu co nejvíce slov s daným písmenem. Jedná se o velmi zdařilou a nápaditou publikaci, která stojí za to, aby se stala součástí práce s textem v hodinách českého jazyka na základní škole.

4.3 Hádanky pro školáky⁸

Zuzana Pospíšilová, autorka této publikace, je původem dětská psychologka a jedna z oblíbených autorek knih pro děti. Hádanky pro školáky vydalo nakladatelství Portál v roce 2017. Aneta Žabková doplnila knihu o mnoho krásných ilustrací. Na sto dvacet sedmi stranách je mnoho hádanek z různých oblastí školní výuky. Hádanky k vyjmenovaným slovům jsou na prvních třiceti stranách.

8 POSPÍŠILOVÁ, Zuzana. *Hádanky pro školáky*. Ilustroval Aneta ŽABKOVÁ. Praha: Portál, 2017. ISBN 978-80-262-1252-2.

Hádanky jsou koncipovány jako krátké básničky, jejichž zakončení vyjmenovaným slovem musí žák uhádnout podle kontextu a rýmu. Na začátku každého oddílu je celá řada slov napsaná a jsou v ní zvýrazněna slova, která mají žáci v hádankách uhodnout.

*„Zobák , křídla, husté peří,
hned dvě m_šky povečeří.
Je to sovy strýček,
jmenuje se _ _ _ _ _.“*

(POSPÍŠILOVÁ, 2017, s. 24)

Na závěr jsou dvojverší pracující s homofony. Pro inspiraci uvádím příklady:

*„Když chceš ruce čisté m_t,
musíš si je často m_t.“*

*„Slyšíš zvony b_t?
V kostele máš b_t.“*

(POSPÍŠILOVÁ, 2017, s. 30)

Tuto knihu při výuce vyjmenovaných slov už používám. Oblíbila jsem si ji kvůli krátkým textům, které jsou snadno pochopitelné i pro žáky s dyslexií. Práce s nimi nezabere mnoho času, lze je použít na úvod jako motivaci i na závěr k opakování. Texty mohou inspirovat žáky k vlastní tvorbě.

4.4 Slovníček Vyjmenováček⁹ a Vyjmenovaná čtení o ledasčem,¹⁰ o přírodě,¹¹ o vlasti

Autorem těchto sérií knih je Jan-Michal Mleziva. Jan-Michal Mleziva je pedagog a právník. Původně učitel německého jazyka se v současné době snaží o změny školského systému. Věnuje se také školskému právu a psaní textů pro děti. Ve svých

9 MLEZIVA, Jan-Michal. *PY: slovníček vyjmenováček*. Ilustroval Andrea POPPROVÁ. V Praze: Triton, 2012. ISBN 978-80-7387-646-3.

10 MLEZIVA, Jan-Michal. *Vyjmenovaná čtení o ledasčem: pro děti prvního stupně*. Ilustroval Alena SCHULZOVÁ. Praha: Taktik, 2019. Čtení s Taktikem. ISBN 978-80-7563-173-2.

11 MLEZIVA, Jan-Michal. *Vyjmenovaná čtení o přírodě: pro děti prvního stupně*. 2., upravené vydání. Ilustroval Alena SCHULZOVÁ. Praha: Taktik, 2020. Čtení s Taktikem. ISBN 978-80-7563-224-1.

textech se zaměřil právě na vyjmenovaná slova, jejichž pravopis se podle Mlezivy naučí děti především čtením. Je kritikem současných učebnic a pracovních sešitů, na nichž mu vadí především doplňovací cvičení, slovy autora: „*převážně vizuální zpotvořeniny (doplňovací cvičení), které jsou děti nuceny „číst“ a rozšifrovávat.*“ (Jmmleziva ©2022)

Jan-Michal Mleziva upozorňuje na význam vizuální paměti a rozvíjení čtenářských dovedností. Žáci se učí správné tvary vyjmenovaných slov a jim příbuzných čtením textů, ve kterých jsou slova, jejichž pravopis si má žák zapamatovat, zvýrazněna. Pokud žák musí stále doplňovat písmena a odůvodňovat pravopis, ztrácí možnost slovo vidět a správně si ho zapamatovat. (Jmmleziva ©2022)

Z pera Jana-Michala Mlezivy vzešlo několik publikací, které představují vyjmenovaná slova a slova jim příbuzná pomocí textů. Ke každé řadě vyjmenovaných slov vydal tzv. „Slovníček Vyjmenováček.“ Jedná se o malý tenký sešit formátu A6. V úvodu jsou všechna vyjmenovaná slova dané řady, a to i ta, která nejsou v řadách učebnic, a některá slova příbuzná. Následují básničky nebo krátké pohádky či povídky, obsahující zvýrazněná vyjmenovaná slova nebo slova k nim příbuzná. Sešity doplnila o ilustrace Andrea Popprová. Texty jsou náhodně řazeny, někdy se týkají pouze jednoho slova, jindy je v nich uvedeno více různých slov. Některá slova také v textech chybí. Jako příklad textů v knize uvádím báseň „Netopýrovo štěstí.“

*„Netopýrovo štěstí“
„Kocour Mour se načepýřil,
do domu však nezamířil.
Přede dveřmi zůstal stát,
s kořistí si tam chce hrát.“*

*„Svými pysky, svými zuby
netopýra hází z huby.“*

*„Netopýr má na kahánku.
Někdo pootevřel branku,
kocour zvědav hlavu točí,*

*netopýr mu mizí z očí,
v mžiku křídly zamává.“*

„Mour se pýří, nadává.“

(MLEZIVA, 2012 str. 10)

Tyto sešitky lze využít při vyučování jako doplněk dalších materiálů, mohou být inspirací pro vytváření vlastních žakovských sešitků.

Obsáhlejší texty jsou v sérii knih Vyjmenovaná čtení. První knihou byla Vyjmenovaná čtení o přírodě, která má v současné době již 2. vydání. Následovala kniha Vyjmenovaná čtení o ledasčem a letos by měla vyjít kniha Vyjmenovaná čtení o vlasti, kterou zatím nemám v ruce.

Všechny tyto knihy jsou psány stejným způsobem. Každá dvojstrana je věnována nějakému vyjmenovanému slovu nebo slovu příbuznému. V textu na jedné straně je pojmenovaná skutečnost popsána a uvedeny jsou i některé zajímavosti. V textech o slovech příbuzných také bývá uvedeno, jakým způsobem a proč je slovo odvozeno od vyjmenovaného slova. Autor se věnuje i slovům, která žáci běžně neznají, například zde najdeme čtení o sumýšovi, kavylu, ale i pyji. Na druhé straně je obrázek, který žákům pomůže získat obraznou představu.

V textech jsou zvýrazněna všechna slova, vztahující se k tématu textu. Nejsou zde jen tvary daného slova, ale i slova k němu příbuzná.

„Bystrost“

*„V básničce by se **bystrost** mohla rýmovat se slovem **ostrost**. A je zajímavé, že se kdysi o ostrém noži říkalo, že je **bystrý**. To asi proto, že se ostrý nůž rychle, tedy **bystře**, do čehokoli zaříznul. S tupým nožem nebylo krájení **bystré**, trvalo totiž dlouho. Podobně je tomu s lidským myšlením. Někdo myslí či uvažuje rychle, tedy **bystře**. A o někom, kdo myslí a uvažuje zpomaleně, se říká, že je tupý.“ (MLEZIVA, 2019, str. 32)*

„Myslivec“

*„A tak **myslivci vymýšleli** různé léčky a **důmyslné** pasti, neboť zvířata se jen tak jednoduše chytit nenechala. Od té doby, co se u **myslivců** objevily pušky neboli flinty, začal být lov jednodušší.“ (MLEZIVA, 2020, STR. 84)*

Texty Vyjmenovaných čtení jsou pro žáky přínosné nejen díky tomu, že se mohou setkávat během čtení se správným tvarem daného slova, ale také proto, že jsou

poučné a vysvětlující. Seznamují čtenáře jednoduchou formou s významem slova i s jeho lingvistickými souvislostmi.

4.5 Vyjmenovaná slova: interaktivní mluvčí kniha¹²

Interaktivní kniha Vyjmenovaná slova je součástí edice Kouzelné čtení od společnosti Albi. Tato kniha byla vydána v roce 2019 a jejím cílem je předat znalosti o vyjmenovaných slovech nenásilnou formou.

Autorkou textů je Daniela Kalinová a ilustroval ji Libor Drobný. Celou knihou provází příběh mimozemských bytostí Befé, Leme, Pese a Veze pocházejících z planety Ypsilonu. Formou komiksu je žákům představena každá řada vyjmenovaných slov a slov příbuzných. Kniha samotná je pestrým a zajímavým přehledem vyjmenovaných slov a významných slov příbuzných. Při použití interaktivní tužky od stejné společnosti lze ale získat mnohem více informací, procvičovat správný pravopis a hrát s knihou hry.

Mluveným slovem provází Andrea Elsnerová, Matouš Ruml a Marie Štípková. Namluvený text je dostatečně pomalý a zřetelný. Při dotyku na jednotlivá slova se posluchač dozví jednak slova příbuzná, ale i význam použitých slov. Uslyší také celé věty s těmito slovy. V každé řadě je také upozorněno na zákeřnosti, čili slova, kde se píše měkké i.

Kniha podporuje audiovizuální učení. Žáci nejen slova napsaná vidí, ale zároveň je i slyší. Slova si mohou nechat i zopakovat. Kniha může být přínosná pro domácí přípravu. Ve škole ji lze využít pro skupinovou práci nebo jako odměnu pro hotové žáky. Tužku lze připojit na sluchátka, takže její používání nemusí rušit ostatní žáky.

Následující obrázek je ukázkou z knihy.

(KALINOVÁ, 2019, str. 2)

12 DROBNÝ, Libor a KALINOVÁ, Daniela. *Vyjmenovaná slova: interaktivní mluvčí kniha*. Praha: Albi, 2019. Kouzelné čtení s elektronickou tužkou. ISBN 978-80-87958-73-5.

5 Psychodidaktický pohled

Chce-li učitel dobře učit dané učivo, musí dobře ovládat nejen samotné učivo, ale musí znát také způsoby, jak toto učivo naučit. Aby zvolil vhodnou metodu, musí také vědět, jak funguje paměť, a znát efektivní způsoby, jak žákům učení zjednodušit. Cílem této kapitoly není podrobně rozebrat, co je paměť a učení, ale stručně popsat možnosti, jak podpořit efektivní učení.

5.1 Paměť

Paměť je schopnost mozku vštípit si, uchovat a znovu vybavit určité zkušenosti, vědomosti nebo zážitky. (HOLEČEK, 2014)

Paměť můžeme rozlišovat na paměť operační, kam se ukládají informace v krátkém čase a lze je rychle vybavit a také rychle zapomenout, a paměť dlouhodobou, do které se data ukládají déle, ale jsou trvalejší. (ŠKODA, DOULÍK, 2011)

Paměť tvoří tři fáze. Ve fázi zapamatování, vštípení se vytváří dočasné spoje. Může být bezděčná nebo cílená, mechanická nebo logická. Ve druhé fázi se informace uchovávají a část z nich se zapomíná. K nejrychlejšímu zapomínání dochází v prvních hodinách po vštípení. Ve třetí fázi vybavování dochází k obnovování uchovávaných informací. (HOLEČEK, 2014)

Rozlišovat můžeme také různé typy a vlastnosti paměti. Nejčastěji se mluví o paměti slovní – verbální, zrakové – vizuální, sluchové – auditivní, hmatové – haptické a pohybové – motorické. (HOLEČEK, 2014) V návaznosti na toto rozlišování paměti se také mluví o individuálních učebních stylech.

Správné fungování paměti ovlivňuje velké množství různých faktorů. Paměť je determinována genetickou výbavou člověka. Mimoto výrazně ovlivňují naši schopnost vštípit si, uchovat a následně vybavit jednotlivé informace vnější a vnitřní vlivy. Mezi hlavní z nich patří motivace, která může být vnější nebo vnitřní, stres, nemoc, dostatek spánku, ale také způsoby, jak se jednotlivé poznatky jedinec dozvídá. (ŠKODA, DOULÍK, 2011)

5.2 Efektivní proces učení

Škoda a Doulík sestavili osm podmínek, za kterých je učení, neboli ukládání poznatků do paměti, efektivní. Jedná se o tyto podmínky:

- Učení a objevování něčeho nového je radostí.
- Nároky jsou přiměřené schopnostem jedince.
- Při učení zažívá učící se úspěch, je chválen, má z toho dobré pocity.
- Učení má objevitelský, heuristický charakter.
- Do učení je zapojeno více smyslů.
- Učení je spojeno s prožitkem.
- Přílišný stres blokuje efektivní učení.
- Poznátky navazují na to, co již jedinec zná, spojuje se s jeho dosavadní zkušeností.

(ŠKODA, DOULÍK, 2011)

Tito autoři upozorňují, že jednotlivé metody a činnosti mohou vést u žáků k různým výsledkům a naopak ke stejným výsledkům povedou u jednotlivých žáků různé činnosti. (ŠKODA, DOULÍK, 2011)

Pro efektivní učení je potřebné, aby vyučující ovládal velké množství různých postupů a metod, aby uměl pracovat s motivací žáků, uměl pozitivně hodnotit pokrok a uměl nabídnout situace, ve kterých budou moci žáci sami učivo objevovat, aniž by jim bylo předkládáno v definicích jako hotová informace.

O výše uvedené se opírají také mé předpoklady, které budu ověřovat v praktické části diplomové práce. Práce se slovtvornými hnízdy se snaží poskytnou žákům možnost hledat v souvislém smysluplném textu, objevovat příbuznost mezi slovy a tvořit vlastní řadu vyjmenovaných slov. Tato práce by jim měla poskytnout možnost zažít radost z objeveného. Text také poskytne zřetelnou oporu pro zapamatování správného tvaru slova a vyprávěním a povídáním o textu pomůže problematiska slova slyšet a pochopit jejich význam. To pomůže žákům s vizuální i auditivní pamětí. Psaním mapy slov pomůže žákům hledat logické souvislosti a podpoří také haptickou paměť tím, že jednotlivá slova žáci několikrát napíší.

6 Jak učit a naučit vyjmenovaná slova

Ovládnutí lexikálního pravopisu po obojetných souhláskách je pro žáky těžkým úkolem.

V současné době se vedle tradičního postupu začínají objevovat také nové přístupy k této kapitole gramatiky. Každý učitel si také sám hledá svoje osvědčené postupy.

Cílem této kapitoly bude představit kromě tradičních přístupů také nové alternativní metody a zkušenosti kolegů vyučujících český jazyk.

6.1 Tradiční přístup k výuce vyjmenovaných slov

Při tradiční výuce vyjmenovaných slov se vychází ze znalostí morfemické stavby slova. Žáci musí umět rozpoznat předponu a kořen slova a slova příbuzná, musí si zapamatovat řady vyjmenovaných slov a znát jejich význam.

6.1.1 Kořen slova a slova příbuzná

Žáci se na začátku školního roku učí odlišit ve slově předpony, kořen slova, přípony a koncovku. Toto učivo má žákům na 1. stupni sloužit především k tomu, aby uměli daná slova správně napsat. V případě vyjmenovaných slov mají žáci rozlišit slova příbuzná od nepříbuzných a poznat bezpečně předponu vy/vý. (ČECHOVÁ, STYBLÍK, 1998)

Slova příbuzná se učí na slovech s jednoduchým významem a jasným kořenem slova, například les, škola, ryba. Když žáci umí najít slova příbuzná v těchto jednoduchých příkladech, zařazují se slova s kořeny, které mohou mít více významů. Některá slova mohou mít v kořeni stejnou skupinu hlásek, ale nespojuje je spolu význam. Typickým příkladem je slovo vodník a podvodník, nebo výlet a letní.

Odhalit předponu ve slově už je pro žáky těžší. Toto učivo je ale základem pro správné psaní předpony vy/vý, proto je nutné, aby žáci předpony uměli oddělit od kořenu slova. K odhalení předpony jim slouží některé pomůcky. Nejjednodušší je

nahrazovat předponu jinými předponami. To zkusíme nejprve na jednoduchých slovech, která lze spojit s mnoha předponami, například letět, vylétět, doletět, odletět, uletět,... Postupně se dostáváme ke slovům, kde lze použít jen několik předpon a končíme slovy, kde nelze předponu nahradit ničím a slovo bez předpony je pro žáky neznámé. U těchto slov si vysvětlujeme, od kterého slova je slovo odvozeno. Příkladem takových slov je například slovo výtečný.

V některých případech žákům pomůže uvědomit si, jaká jsou slova příbuzná a určit předponu u slova příbuzného. Od sloves žáci snadněji odvodí, zda se jedná o předponu či nikoli.

Jak uvádí Čechová a Styblík, předponami se tvoří především slovesa. Slova jako např. výhra, výlov, výmluva nejsou odvozena od slov hra, lov nebo mluva, ale od sloves vyhrát, vylovit nebo vymluvit. (ČECHOVÁ, STYBLÍK, 1998) Žáky můžeme vést k tomuto řetězci

- Výstava →vystavit (dostavit, nastavit)
- výměna →vyměnit (směnit, přeměnit)
- výroba →vyrobit (robit)
- výborný →vybraný → vybrat (ubrat, sebrat, nabrat)

Mezi vhodné motivační metody patří různé hry. Žáci mohou psát co nejvíce slov příbuzných, třídít nebo hledat, co do řady nepatří. Můžeme jim také nalepit na čelo různá slova a mohou hledat svoji rodinu.

6.1.2 Pamětné učení řad vyjmenovaných sloves a význam slov

Na kapitolu o příbuzných slovech navazuje práce se samotnými vyjmenovanými slovy. Tradiční přístup využívá deduktivní metody a předkládá žákům jednotlivé řady vyjmenovaných slov, které se postupně učí. (HÁJKOVÁ, 2021)

Učitel probírá postupně každou řadu, po triádách žákům vykládá význam vyjmenovaných slov a upozorňuje na další slova příbuzná, případně problematická homofona. K procvičování pak slouží množství textů s vynechanými písmeny a diktáty.

K osvojení významu jednotlivých slov se využívají obrázky. Využít můžeme pantomimu či slovní popis slov, známý jako hra Kufr.

Hana Mühlhauserová zpracovala tradiční metodický postup výuky vyjmenovaných slov ve článku Nebojte se vyjmenovaných slov na 1. stupni ZŠ. Žáci se musí naučit slova z paměti. Setkávají se s nimi v křížovkách, osmisměrkách, vyhledávají je v textu, v hádankách a řady slov opisují. Postupně pochopí význam každého slova, tvoří s ním věty, kreslí k němu obrázky. Žákům velmi pomáhá, když si vedou vlastní deník, sešit nebo desky s volnými listy papíru, kam postupně doplňují slova v pořadí, v jakém se je učí. Během roku mohou doplňovat další slova příbuzná, se kterými se setkali. V deníku mohou hledat také nápovědu, když si nebudou jistí. Mühlhauserová také zdůrazňuje, že se žáci nenaučí vyjmenovaná slova ve 3. ročníku, ale výuka musí probíhat systematicky i ve 4. a 5. ročníku. V těchto ročnících se slova stále opakují a doplňují o těžší výrazy. Žáci se také učí hledat správný pravopis v Pravidlech českého pravopisu. (MÜHLHAUSEROVÁ, 2003)

Výuku vyjmenovaných slov klasickou metodou také podporují mezipředmětové vztahy, konkrétně hudební a výtvarná výchova.

Petra Hádková pracuje se zhudebněnými texty, obsahujícími vyjmenovaná slova dané řady, což usnadňuje žákům jejich pamětné osvojení. Tuto metodu přednesla ve svém příspěvku Český jazyk a uplatnění mezipředmětových vztahů na odborném semináři 9. září 2011. (ŠMEJKALOVÁ, 2011)

Simona Pišlová v článku Výtvarný projev a komunikativní kompetence žáků na 1. stupni v Didaktických studiích uvádí, že výrazně zjednoduší osvojování významů vyjmenovaných slov může žákům výtvarná výchova. Nejen, že doporučuje práci s obrázky a vlastní tvorbu obrázků k vyjmenovaným slovům, ale výtvarně pojímá také práci s chybou. Žáci si například nakreslí obrys hlavy a zapíší do ní slova, ve kterých často chybují, jsou pro ně těžká. Psát mohou bílou voskovkou a poté přetřít vodovkami. Mohou také vytvořit obrázek ze stále se opakujícího těžkého slova, nebo tímto slovem popsat různými způsoby celou stránku. (PIŠLOVÁ, 2004)

Pro úspěšné zvládnutí tohoto učiva je vhodné využívat grafomotorickou paměť a vést žáky k psaní celých slov, ne jen k prostému doplňování i nebo ypsilonu. Důraz by měl být dán na praktické dovednosti správně slovo napsat, ne na přesně naučené řadě či na rozlišování, zda se jedná o slovo příbuzné či jiný tvar slova. (HÁJKOVÁ, 2021)

6.2 Nové přístupy – metoda slovotvorných hnízd

Ukazuje se, že mnoho žáků má se zvládnutím pravopisu ve vyjmenovaných slovech potíže. Tradiční postupy nejsou vždy dostatečně efektivní. Novou a v současné době testovanou metodou je metoda slovotvorných hnízd.

Metoda využívá induktivní postupy, které postupují od jednotlivostí k obecnému. Nepředkládá žákům řadu vyjmenovaných slov k naučení se, ale žáci pracují postupně se smysluplnými texty, které obsahují vyjmenované slovo a slova s nimi příbuzná.

6.2.1 Práce s textem a vytvoření slovotvorného hnízda

Základem je krátký smysluplný text, ve kterém je použito jedno slovo z řady vyjmenovaných slov a slova s ním příbuzná. V případě, že má slovo mnoho příbuzných slov, jsou využita ta nejpoužívanější. Práce začíná čtením textu. Poté se učitel s žáky baví o textu a jeho obsahu. Pokládá otázky vycházející z textu, povídá si s nimi o textu, což žáky naladí na práci.

Následně žáci vybírají slova se skupinou písmen by/bý, ly/lý atd., podle dané řady. Píší je do mapy slov, ve které je prázdné okénko pro reprezentanta. Po vypsání všech slov za pomoci učitele vyberou reprezentanta, což je slovo, které zastupuje všechna ostatní slova. Mělo by být jednoduché na zapamatování a žákům důvěrně známé. Učitel komentuje mapu a upozorňuje na významné hláskové změny ve slovech. Vhodné je, když tvoří mapu slov na velký papír a vyvěsí si ji ve třídě.

6.2.2 Práce se slovy ze slovotvorného hnízda

Po práci s textem následují úkoly, které mají upevnit správný pravopis vypsanych slov a posílit pochopení jejich významu. Nejprve píší žáci slova z mapy, na která si vzpomenou. Slova doplňují podle významu do jiných vět, píší vlastní krátký text nebo jiným způsobem pracují s daným slovem.

Na závěr procvičí žáci tato slova podle diktátu, do kterého jsou zařazena i jiná slova s podobnými skupinami hlásek, ale nepřibuzná. (HÁJKOVÁ, 2021)

Tímto způsobem se žáci věnují každému vyjmenovanému slovu, v hodině mohou zvládnout až tři vyjmenovaná slova. Postupně vzniká řada vyjmenovaných slov, kterou si žáci sami vypracují. Tato řada je pro žáky bližší, důvěrně známá a vychází z jejich práce. Je pro ně tudíž jednodušší si slova z této řady zapamatovat.

6.3 Výuka v praxi – rozhovory s učiteli českého jazyka na 1. stupni ZŠ

Každý učitel zkusí různé metody a postupy a hledá, co mu vyhovuje a co pomáhá žákům. Provedla jsem rozhovory s jedenácti učitelkami a v této kapitole shrnu poznatky získané z těchto rozhovorů a odcituji nejzajímavější odpovědi. V rozhovorech jsem zjišťovala odpovědi na následující otázky:

- Jak dlouho učíte český jazyk?
- Co vás na výuce vyjmenovaných slov baví / nebaví?
- Na co je podle vás potřeba dát zvláštní důraz, co dělá žákům největší problémy?
- Jak postupujete ve výuce?
- Pracujete podle učebnic a pracovních sešitů, nebo volíte jiný postup?
- Co se vám nejvíc osvědčilo?
- Využíváte ve výuce souvislé texty? Jak?
- Znáte metodu slovtvorných hnízd? Byla by pro vás zajímavá?

6.3.1 Vyhodnocení rozhovorů

Mluvila jsem s učitelkami s rozdílnou praxí. Nejkratší doba praxe byla 9 let, nejdelší 40 let. Průměrně to pak bylo 28 let praxe.

Čtyři z dotázaných učitelek odpověděly, že je výuka vyjmenovaných slov příliš nebaví. Důvodem byla omezená slovní zásoba a neznalost významů slov na straně dnešních žáků, monotónnost a stereotypnost této práce a klesající motivace žáků. Sedm vyučujících naopak vyjmenovaná slova učit baví. Baví je hra s jazykem, možnost různých her, pestrost didaktických materiálů, zapojení pohybu a hlavně možnost

kreativních úkolů. Z učitelů, které jsem oslovila, přistupuje tedy většina k výuce vyjmenovaných slov s chutí.

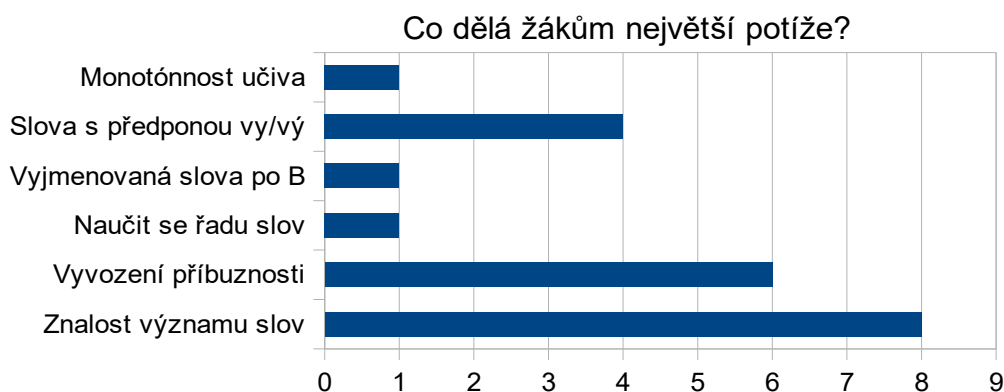
„Na vyjmenovaných slovech mě baví nejvíc práce s českým jazykem, hra se slovy a jejich významy.“ (N. Černá, 40 let praxe)

„Učit vyjmenovaná slova mě baví, právě pro tu rozmanitost procvičování, pro to, jak je vidět radost dětí a konečně i výsledky.“ (A. Pechalová, 25 let praxe)

„Dají se vymýšlet různé aktivity, hry, kdy jsou zapojeny všechny děti.“ (Bez svolení udat jméno, 38 let praxe)

V otázce, na co je potřeba dát největší důraz, co dělá žákům největší problémy, se většina dotazovaných shodla na tom, že nejtěžší je pochopit význam slov. Další častou odpovědí bylo vyvozování příbuznosti, dále pak vyjmenovaná slova po B, především ke slovu být a rozpoznání slov s předponou vy/vý. Žákům také dělá problémy se danou řadu naučit zpaměti. Četnost odpovědí znázorňuje následující graf.

Graf č. 2 Co dělá žákům největší potíže?

Čtyři pedagožky zmiňovaly, že žákům dělá potíže odlišit tvar vyjmenovaného slova a slovo příbuzné, ale všechny se shodly na tom, že toto rozlišení ve 3. třídě po žácích nevyžadují, důraz na to nedávají a zdá se jim to zbytečné.

V otázce, jak postupujete při výuce vyjmenovaných slov, se všechny odpovídající shodly na tom, že nejprve seznámí žáky s řadou vyjmenovaných slov, vysvětlí si významy, pomáhají si obrázky a poté procvičují a upozorňují na homofona. Všechny tedy pracují tradiční deduktivní metodou. Odpovědi se liší pouze různými využívanými aktivitami k procvičování.

„Žáci se nejprve naučí řadu nazpaměť a vysvětlujeme si význam jednotlivých slov. Poté vymalujeme obrázková vyjmenovaná slova, procvičujeme ve hrách, využívám také různé pracovní listy.“ (I. Gabrielová, 23 let praxe)

„Nejprve si napíšeme řadu slov a postupně se seznamujeme s jednotlivými slovy. Používám vizuální oporu – obrázky, hodně procvičujeme a hrajeme si. Řadu slov se učí žáci v průběhu učení.“ (bez souhlasu se jmenováním, 31 let praxe)

V následující otázce jsem zjišťovala, jak jsou při výuce využívány učebnice s pracovními sešity. Dvě vyučující odpověděly, že učebnice ani pracovní sešity k učebnicím téměř vůbec nevyužívají, pracují s vlastními materiály a pracovními listy, případně pracovním sešitem vyjmenovaných slov. Devět vyučujících pracuje podle učebnic a příslušných pracovních sešitů, ale vždy výuku kombinuje s dalšími aktivitami a svými materiály. Tři vyučující přímo zmínily, že jim učebnice (konkrétně od nakladatelství SPN) nevyhovují, ale používají ji, protože je koupena pro celou školu. Ostatní dotazované byly s učebnicemi celkem spokojeny. Z rozhovorů následně vyplynula dodatečná otázka na nakladatelství učebnic českého jazyka, které vyučující používají. Jednou byla zastoupena učebnice od nakladatelství Alter, čtyřikrát od Nové školy, jednou od Taktik, jednou SPN od V. Styblíka (starší vydání) a čtyřikrát učebnice od SPN od E. Hošnové.

Během rozhovorů jsem dostala mnoho typů na různé osvědčené aktivity, které vyučující využívají při výuce vyjmenovaných slov. Na otázku, co se ve výuce nejvíce osvědčilo, odpovídala většina vyučujících výčtem různých aktivit.

Nejčastěji, celkem devětkrát, bylo zmiňováno doplňování i/y zábavnější formou než do „děravých“ textů. K tomu využívají dotazované práci s mazací tabulkou, kartami s písmeny y/i, kartami se slovy s vynechanými písmeny, běhání k tabuli, na které je napsáno i/y, a také didaktickou hru Dipo – Vyjmenovaná slova. Jedna dotazovaná využívá také bombu z hry Tik tak Bum.

Dále využívají vyučující různé skupinové práce a soutěže typu „vymysli co nejvíce slov,“ „vymysli krátký příběh s vyjmenovanými slovy“ apod.

Pěti dotazovaným se ve výuce osvědčila práce s knihami Výři nesýčkují, Vyjmenovaná čtení a Jak šel ptakopysk do Solopisk a kouzelná tužka od Albi. Doporučeny mi byly také čítanka a sloh od nakladatelství Taktik. Jednou byly také zmíněny písňe od Dagmar Patrasové.

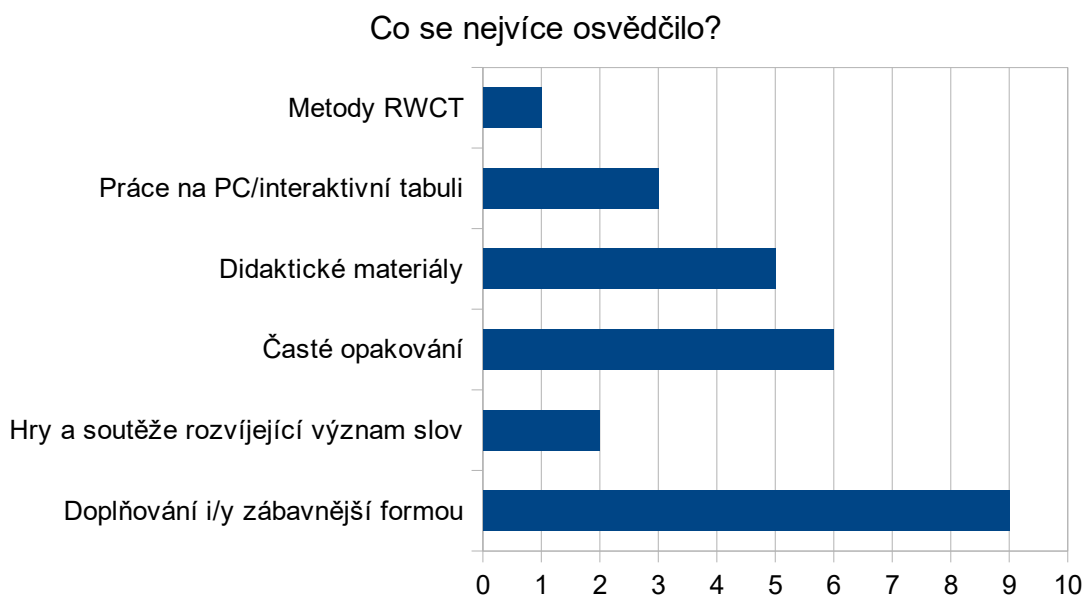
Tři vyučující využívají rády počítačové programy či interaktivní tabuli, šest dotazovaných zdůraznilo především časté opakování a neustálé procvičování správného pravopisu slov.

Jedna vyučující čerpá mimo jiné z metod RWCT.¹³

„Nejvíce čerpám z metod RWCT (Čtením a psáním ke kritickému myšlení). Baví mě, když se děti aktivují navzájem, využívám také čtení s porozuměním, metodu I.N.S.E.R.T., diamant, myšlenkové mapy, atd.“ (N. Černá, 40 let praxe).

„Při výuce využívám především zapojení všech dětí – soutěže mezi skupinami dětí, týmovou spolupráci, mám ráda skupinovou práci. Střídání metod práce a neučení se jen z učebnice a z lavice považuji s ohledem na monotónnost a nezábavnost učení se vyjmenovaným slovům za základní. Děti chci do procvičování vyj. slov zapojit co nejvíce, zastávám názor, že jev si osvojí i častým opakováním a drilem.“ (A. Pechalová, 25 let praxe)

Graf č.3 Co se nejvíce osvědčilo?

Souvislé texty při výuce vyjmenovaných slov využívá pět vyučujících. Většinou se jedná o texty z publikací Výři nesýčkují, Jak šel ptakopysk do Solopisk a Vyjmenovaná čtení. Jedna dotazovaná uvedla, že si texty pro děti píše sama, texty z učebnic využívá sporadicky. Jedna z dotazovaných využívá běžné knihy, v jejichž textech žáci vyhledávají vyjmenovaná slova a slova příbuzná. Zbylé dotazované delší

¹³ Čtením a psáním ke kritickému myšlení

souvislé texty ve výuce nevyužívají, dvě z nich uvádí, že je to pro dnešní žáky, kteří mají potíže se čtením, příliš zdlouhavé a těžké.

Poslední otázkou jsem se ptala, zda dotazované už někdy slyšely o metodě slovtvorných hnízd. O metodě slyšely dvě pedagožky. Jedna uvedla, že metodu zná díky své dceři, která v současné době studuje lingvistiku.

Tři odpovídající si pod touto metodou představují práci podobnou myšlenkovým mapám.¹⁴ Uvádí, že tento způsob využívají při práci s příbuzností slov. Jedna odpovídající tvoří s dětmi takto tzv. „sluníčka.“

Šest učitelek o metodě neslyšelo vůbec, ale zajímaly se o to, jak tato metoda funguje. Podle první reakce ale panovala mezi nimi spíše skepse k tomu, že by tato metoda mohla fungovat. Odcituji komentáře některých z nich.

„Je to zajímavé, zvážím její zařazení jako doplňkovou aktivitu k výuce.“ (I. Gabrielová, 23 let praxe)

„Dřívější děti by to možná zvládly, pro dnešní děti se mi to zdá příliš těžké, špatně čtou.“ (bez souhlasu s jmenováním, 32 let praxe)

„No nevím, zdá se mi to příliš zdlouhavé, nějaká slova snad, ale všechna si neumím představit.“ (bez souhlasu se jmenováním, 31 let praxe)

„Problémem je, že žáci často přichází už z domova s tím, že celou řadu umí, buď díky starším sourozencům, nebo aktivním rodičům.“ (N. Černá, 40 let praxe)

„Metoda vypadá zajímavě. Nevím, jestli bych takto prošla všechna slova, ale nějaké materiály bych si ráda prohlédla.“ (Bez souhlasu se jmenováním, 30 let praxe)

Představa, že by se žáci nejprve neseznámili s celou řadou slov, ale řadu si skládali postupně, podle toho, jak se s nimi budou setkávat v textech, byla pro všechny dotazované spíše nereálná.

Rozhovory pro mne byly velmi zajímavé, a to především šíří různých aktivit, které jednotlivé vyučující s žáky dělají. Na některých bylo vidět, že toto učivo považují spíše za nutné zlo, které musí s žáky projít, ale většina pojímá vyjmenovaná slova hravou formou a snaží se je žákům co nejvíce zjednodušit. K tomu využívají různé hry a soutěže. Každá druhá také zařazuje do své výuky práci s delšími texty, kde mají žáci možnost číst a vidět vyjmenovaná slova a slova příbuzná v širším kontextu.

14 Metoda RWCT, ve které žáci píší k jednomu tématu/slovu to, co se jim s tímto slovem spojuje.

K nové metodě byly vyučující více méně skeptické. Obávaly se časové náročnosti a toho, že by s ní měli problémy žáci, kteří špatně čtou. Z rozhovorů je ale vidět, že delší souvislé texty při výuce vyjmenovaných slov necelá polovina dotázaných běžně používá.

PRAKTICKÁ ČÁST

Hlavní předpoklady praktické části

- Práce se smysluplnými texty, ve kterých žáci sami vyhledávají vyjmenovaná slova a slova příbuzná, povede k menší chybovosti v pravopisu po obojetných souhláskách těchto slov.
- Výuka vyjmenovaných slov metodou slovotvorných hnízd žáky baví a pracují se zaujetím.

Cíle praktické části

- Souhrnným testem potvrdím či vyvrátím výše uvedené předpoklady. Ověřím, zda má zvolená metoda vliv na chybovost žáků.
- Zhodnotím práci výzkumné skupiny žáků s mými materiály, zaujetí dětí pro práci a celkový didaktický přínos těchto materiálů.

Metody práce

Jako hlavní metodu praktické části jsem si zvolila kvalitativní výzkum, ve kterém budu pracovat se skupinou sedmi žáků 3. ročníku metodou slovotvorných hnízd. Projdeme spolu touto metodou vyjmenovaná slova po P. Pozorováním žáků během práce, rozhovory s žáky a analýzou žákovských prací zhodnotím vliv metody na motivaci a zaujetí žáků pro učení.

Vyhodnocením souhrnného testu, který zadám skupině testované a skupině kontrolní, zjistím kvantitativní chybovost jednotlivých slov a porovnáím vliv metody na výslednou chybovost žáků.

7 Texty a úkoly, se kterými budu pracovat

Texty a úkoly, které budu procházet s žáky, jsou vypracované jako pracovní listy. Všechny použité texty a úkoly vychází z metody slovotvorných hnízd a jsou mojí vlastní tvorbou.

Pýcha předchází pád

Na lesním paloučku vedle sebe rostly dvě houby. Na mechu se krásně vypínala muchomůrka červená a kousek od ní seděla v trávě pýchavka. Muchomůrka se zrovinka pyšně prohlížela v kapce rosy, když zaslechla malého mravence. „Koukni, jak jsem silný, unesu velký klacík,“ pyšnil se před kamarádem. Pýchavka ho pochválila a přitakala, že je opravdu velmi silný. Zato muchomůrka ve své pýše ani nepozdravila a dál si prohlížela svůj přepychový klobouk.

Pýchavka neměla přepych ráda, žila skromně a byla pokorná. V přepychově zbarveném klobouku by se stejně necítila bezpečně. Každý by ji viděl.

A opravdu, když tudy šli malí mravenci druhý den, byla muchomůrka rozkopnutá a podupaná. Zato malé pýchavky si nikdo ani nevšiml. Zvesela na ně volala, aby si dali pozor, že pýcha předchází pád.

Povídejte si ve třídě...

Chodíš rád na houby? Jak se máme chovat k houbám?

Kdo byl v textu pyšný? Jak to s ním dopadlo? Zkus vysvětlit, co znamená, že pýcha předchází pád.

Doplňuj do vět vhodná slova ze své mapy slov.

Princezna, která žila na zámku, byla velmi _____.

V sobotu jsme byli na houbách, ale našli jsme jen staré _____.

Starý správce žil v _____, ale byl velmi nešťastný.

Drak se _____ třemi hlavami.

Mezi špatné vlastnosti patří i _____.

Vyber si jednu větu a namaluj ji.

Na prázdninách v Pytlíkově

V malé vesnici, která se jmenuje Pytlíkov, žil starý pán. Jmenoval se pan Pytlík. Živil se, jak už jeho jméno napovídá, šitím pytlů. Používal pevnou pytlovinu a měl mnoho zákazníků. Na prázdniny k němu jezdil jeho vnouček Pěťa a pomáhal svému dědečkovi pytlovat do pytlů brambory, které vypěstoval na svém poličku.

Pěťa si pak sám chodíval do lesa a sbíral do malého pytlíčku žaludy a bukvice. Nebyl to žádný strašpytel, a tak se vydával hluboko do lesů.

Jednoho dne, když už měl odjíždět domů, si naposledy zaběhl na svá oblíbená místa. V lese byl zrovna pytlák, který upytlačil srnu, a snažil se zamaskovat svůj čin. Pěťa ho viděl a poznal v něm místního pobudu, kterému nikdo neřekl jinak než Pytloun. Pěťa rychle utíkal za dědečkem, který nahlásil pytláctví na policii, a společně Pytlouna chytili přímo při činu.

Povídejte si ve třídě...

Jezdíš také na prázdniny k babičce a dědečkovi? Proč se asi pobudovi říkalo Pytloun?

Doplň do vět vhodná slova.

Srna utíkala před _____ do temného houští.

Nebuď takový _____, tmy se nemusíš bát.

Pytel se vyrábí z látky, které se říká _____.

Bilbo _____ našel kouzelný prstýnek v jeskyni.

V látkovém _____ měl skleněné kuličky.

Vyber si jednu větu na napiš krátký příběh, ve kterém ji použiješ.

Není pysk jako pysk

Zatímco my lidé máme rty, zvířata mají okolo tlamy pysky. A stejně jako lidé mají různé tvary rtů, zvířata mají různorodé pysky. Některá mají dokonce tak zvláštní tvary, že daly svým majitelům i jména. Například věrným přítelem Mauglího byl Balú, medvěd pyskatý, kterého můžeme najít v Indii. Naopak v Austrálii žije prazvláštní tvor s názvem ptakopysk. Jeho pysky připomínají zobák, ale jinak vypadá spíše jako bobr. A v oceánu? Tam se to teprve hemží nejrůznějšími druhy pyskounů. Jsou to ryby různých velikostí, pro které je typická výrazná velká tlama. Zkrátka není pysk jako pysk.

Povídejte si ve třídě...

Víš, kdo to byl Mauglí? Znáš jeho příběh?

Doplň slova vhodně do vět

My lidé máme rty, ale zvířata mají _____.

V Austrálii žije zvláštní zvíře, snáší vejce a má zobák, ale není to pták, je to _____ . Květina má _____ květ.

V moři žijí ryby nazývané _____.

Jak si představuješ ptakopyska a pyskouna? Zkus je nakreslit.

Netopýr Kája

Na jedné staré půdě žila velká netopýří rodina. Všichni netopýři moc rádi spali zavěšení na jednom z trámů. Večer létali lovit potravu, jen malý netopýrek Kája se bál tmy. Pro netopýra se to zrovna moc nehodí, protože ve dne má spát a v noci létat. Musí to překonat. Ale jak na to?

Povídejte si ve třídě: Míváš občas strach? A z čeho?

Doplň slova vhodně do vět

_____ jsou jediní savci, kteří umí létat.

_____ křídla jsou vlastně přeměněné přední končetiny.

Co bys poradil netopýrkovi Kájovi, aby se přestal bát tmy?

Slepýšova stížnost

Bože, hádej, kdo Ti píše,
dostal's stížnost od slepýše.
Že prý nemá žádné vlohy,
a nejvíc mu chybí nohy.
Jeho život není lehký,
proto je to slepýš křehký.

Povídejte si ve třídě

Jak se žije plazům? Co je může ohrozit?

Doplň slova vhodně do vět

Hádej, co to je. Vypadá to jako hádč, ale je to ještěrka. Co je to? _____

Pod kamenem jsme našli _____ vajíčka.

Vymysli svoji básničku o slepýšovi

Pylová sezóna

Přišlo jaro, začaly kvést šeríky a ve vzduchu byl slyšet bzukot včel. Malá Anežka pozorovala včelku, jak létala z květu na květ a sbírala první zrnka pylu. „Jsou to pilní opylovači,“ vysvětlil jí tatínek, „jen díky nim se může z květu vyvinout plod. Opylovat květy je jejich nejdůležitější úkol.“

„Tak to mají hodně práce, když musí stihnout letět na všechny květiny,“ divila se Anežka.

„Naštěstí je neopylují sami,“ uklidnil ji tatínek, „v opylování jim pomáhají motýli i čmeláci.“

V tom Anežka kýchla. „A jéje,“ pomyslel si tatínek, „zase začíná pylová sezóna.“

Povídejte si ve třídě

Proč jsou včelky v přírodě nepostradatelné? Trápí vás také nějaká alergie?

Doplň do vět slova z nabídky: pylová, pil, pyl, opylují, opiluje, opylovače, pilu

Dřevorubec používá k řezání _____. _____ zrnka poletují vzduchem. Žlutý prach z rostlin se nazývá _____. Kačka si _____ nehty pilníkem. Včely _____ květy, aby mohl vzniknout plod. Vodu _____ hltavě. Mezi _____ patří také motýli a čmeláci.

Nakresli správně : Včely opilují květy. Včely opylují květy.

Na skok mezi kopytníky

Po našem světě chodí mnoho různých živočichů. Šelmy našlapují na zemi svými měkkými tlapami, drobní hlodavci běhají po jemných nožkách a kopytníci mají na nohou místo bot kopyta. Málokdo ví, že ve skutečnosti jsou to prsty chráněné rohovitým kopytem. Je to velmi různorodá skupina. Můžeme se setkat s lichokopytníky, kteří mají zrohovatělý jeden nebo tři prsty. Určitě všichni známe koně, zebry, osly, ale i nosorožce. Sudokopytníci jsou mnohem početnější a svůj název odvozují od dvou zrohovatělých prstů, na kterých se vyvinula malá samostatná kopytka. Mezi sudokopytníky najdeme jeleny a srny, krávy, bizony, ale i žirafy, prasata a velbloudy. A každý z nich má jiné kopyto. Zkrátka příroda si s kopyty pěkně vyhrála.

Povídejte si ve třídě

Jací živočichové patří mezi kopytníky? Co to znamená lichý a sudý?

Jezdil jsi někdy na koni?

Doplň do vět slova z mapy slov

Kůň má na konci nohou _____.

Mezi _____ patří také žirafy nebo zebry.

_____ mají kopyto rozdělené na sudý počet částí.

Kůň, zebra nebo nosorožec jsou _____.

Malé _____ má na konci nohy také čert.

Poznáš komu patří stopy? Vyber z nabídky: Kůň, prase, nosorožec, srna

Malá klopýtavá pohádka

Žil byl, kdysi dávno, za sedmero horami a sedmero řekami, malý princ. Jen co se naučil první krůčky, už klopýtal po celém zámku. Každou chvíli klopýtnutí, bum a bác. Několikrát zaklopýtl tak nešikovně, že si udělal na čele velkou bouli. Jeho klopýtání starostlivě sledovala stará chůva. A protože se na ty pády nemohla dívat, pořídila malému princovi pěknou barevnou helmu.

Princ už dávno vyrostl, neklopýtá a má pevný krok, ale helmu, která chránila jeho hlavičku, stále nevyhodil. Třeba se mu bude ještě někdy hodit.

Povídejte si ve třídě

Máte helmu? K čemu ji používáte? Při jakém sportu je nutná?

Doplň slova vhodně do vět

Při hře _____ a spadl na zem. Malé _____ nevadí, důležité je opět vstát. Větší dítě při chůzi už _____.

Nakresli obrázek vystihující reprezentanta

O malé hvězdičce

Když Jana nemohla spát, pozorovala ráda hvězdy. Zнала je už skoro všechny, věděla přesně, kde je Velký vůz nebo Andromeda. Jednoho dne se na noční obloze zatřpytila nová malá hvězda, kterou ještě neviděla. Její barevný třpyt se nedal přehlédnout, ale kde se tam vzala? Možná se právě narodila? Třpytila se jasně na nebi a Janě dokonale zamotala hlavu. Na chvíli zavřela oči a přemýšlela, jestli tam třpytivá hvězda bude, až je opět otevře. „Budu jí říkat Třpytka,“ pomyslela si.

Když však oči otevřela, hvězdička byla pryč. Co to asi mohlo být?

Povídejte si ve třídě

Pozorujete rádi noční oblohu? Jaká znáte souhvězdí? Spali jste někdy pod širákem? Co mohla Jana vidět na nebi?

Doplň slova vhodně do vět

Tvoje šaty se krásně _____. Jsou na nich malé _____. Na krku máš _____ náhrdelník.

V rybníku se _____ malá rybka.

Co všechno se může třpytit?

Jaromír zpytuje svědomí

Jaromír snědl bratrům pudink. Byl to totiž duší jazykozpytec. Přemýšlel, proč se říká pudinku pudink, ani si nevšiml, že už jí třetí.

„Že se nestydíš,“ hubovala maminka, když se vrátila domů. Jaromír na ní hodil zpytavý pohled a přemýšlel, jak to napraví. Bratři jsou nevyzpytatelní, co když jednu slízne. Raději honem uvaří nový.

Povídejte si ve třídě.

Máte také sourozence? Stává se vám, že se pohádáte? Čí je to většinou vina? Vzpomenete si na nějakou situaci, kdy jste věděli, že jste něco udělali špatně vy? Chtěli jste to napravit?

Doplň slova vhodně do vět

Na horách bývá _____ počasí. Zloděj _____ svědomí ve vězení. Tázavý zkoumavý pohled je _____. Člověku, který se zabývá jazykem a slovy se říká _____.

Popiš nějakou situaci, kdy bychom měli zpytovat svědomí.

Pykat nebo pikat?

Na hřišti hrají děti na pikanou. Jen František s nimi nehraje. Odpykává si školní trest. Dnes totiž nedonesl domácí úkol a ještě zatahal Alici za cop. Paní učitelka se na něj rozzlobila a je po škole. Jak rád by pikal s ostatními dětmi, ale musí pykat za své chování.

Povídejte si ve třídě.

Jak se hraje na pikanou? Za co pykal František?

Doplň slova vhodně do vět

Zloděj si _____ trest ve vězení.

Za vinu se musí _____.

Při hře na schovávanou vždy jeden _____ a pak hledá své kamarády.

Vyber si jednu větu z předešlého úkolu a použij ji ve vlastním krátkém příběhu.

Nenápadná léčivka

Na zahradě nám roste pýr. Maminka ho chtěla vytrhat, protože je to plevel, ale babička to nedovolila. Z pýřavky nebo pýří, jak babička pýru říká, si vaří čaj. Prý jí pomáhá na oteklé nohy.

Povídejte si ve třídě.

Jaké znáte léčivé rostliny? Které běžně rostou na zahradě či v parku?

Doplň slova vhodně do vět

_____ patří mezi trávy. Z _____ můžeme připravit léčivý čaj

Pýru se také říká _____ nebo _____.

Vyber si jednu větu a nakresli ji

Červená

Markétka dostala od svého spolužáka červenou růži. Zapýřila se studem a rychle odběhla pryč. Markétka se pýřila často, byla totiž velmi stydlivá. Vždy zčervenala a její tváře vypadaly právě jako ta růže.

Povídejte si ve třídě.

Stydíš se někdy? Při čem?

Doplň slova vhodně do vět

Děvčata se _____ studem a zčervenaly jim tváře.

Nakresli Markétku, jak se pýří.

Vrabčák

V houští seděl vrabčák a vesele si čepýřil své peří. Zrovna začínalo jaro a on chtěl vypadat pěkně. Načepýřil se a pečlivě si zobáčkem upravoval jednotlivá pírka. V tom si načepýřeného vrabce všimla kočka a hop, už byla u houští. Vrabčák se lekl a rychle uletěl. Malé větvičky ho celého rozčepýřily. Zachránil se, ale byl tak rozčepýřený, že musel začít čechrat a rovnat svá peříčka znovu. Dnes měl štěstí, kočka ho nechytla.

Povídejte si ve třídě.

Proč se říká, že je někdo rozčepýřený? Proč se ptáci čepýří?

Doplň slova vhodně do vět

Ptáci se _____, aby se uchránili před zimou.

Když je někdo rozčuchaný, říká se, že je _____.

_____ ptáček vypadá větší.

Napiš příběh, kde použiješ slova vypsána z textu.

8 Diktát slov

1. **pýcha:** pýchavka, pyšný mládenec, žil v přepychu, pyšnil se, pilný, nepíchni se, pyšně, velká píle, napiš dopis
2. **pytel:** pytel, strašpytel, lesní pytlák, pytlík, uloupit poklad, slepit lepidlem, upytlačit srnu, pití, pistolka, zajíc v pytli.
3. **pysk:** pyskatý květ, pysky, medvěd pyskatý, písek, písčité dno, pysk, píská na písťalu, pyskoun
4. **netopýr:** netopýří let, netopýři, upíří zuby, už netopíme, upír, netopýr
5. **slepýš:** Slepýši, slepýšův ocas, slepíš to lepidlem, slepýš není had, spíše, sepiš seznam, slepice
6. **pyl:** Opylovat, pylová zrnka, piliny, opylený květ, pilník, pil vodu, pyl z květin, opiluj si nehty, včela je opylovač, řeže pilou
7. **kopyto:** Kopytka, pod kopyty, lichokopytník, jitrocel kopinatý, pítka pro ptáky, kopytníci
8. **Klopýtat:** Klopýtání, klopýtal ze schodů, sklopil hlavu, klopýtavá chůze, koupil pilu, klopýtnutí
9. **Třpytit se:** třpyt, třpytka, třpytivý, řepík, pití, zatřpytit se, roztřepit se, kapitán, třpytit se, třepit se
10. **Zpytovat:** zpytuj svědomí, nevyzpytatelný, zpívám rád, spinkej sladce, zpytavý pohled, spisovatel
11. **Pykat:** Odpykat si trest, pykat za vinu, někoho zapikat, zloděj pyká, piková karta, odpich
12. **Pýr:** pýr, pýravka, upír, čaj z pýru, tapír, papír, pírkó, pýr je plevel, pýří
13. **Pýřit se:** zapýřit se, pýřit se, papír, zapírat, dívka se pýří, upíří
14. **Čepýřit se:** rozčepýřený, čepýřit se, čepice, načepýřit se, napít se, načepýřený, pírkó, slepice

9 Práce s výzkumnou skupinou

Práce s žáky probíhala v období února a března v roce 2022. Jedná se o období, ve kterém tuto látku žáci probírali také ve svých třídách během běžné výuky. S žáky jsem pracovala v době školní družiny. Scházeli jsme se dvakrát týdně a společně jsme vždy prošli jedno až dvě slova z řady podle připravených materiálů.

9.1 Výzkumná skupina žáků

Žáci, se kterými jsem pracovala, jsou ze 3. ročního ročníku běžné základní školy. K výzkumu se přihlásili dobrovolně v době, kterou by jinak trávili ve školní družině. K výzkumu se přihlásilo sedm dívek a jeden chlapec. Dívky chodí do jedné třídy, chlapec do druhé.

Práce s každým žákem je ovlivněna jeho vlastnostmi a schopnostmi. Proto jsem se při práci s těmito žáky radila také s třídními vyučujícími. Ve skupině se sešli i žáci, kteří nepatří ve svých třídách k žákům hodnoceným výborně. Jsou to vesměs žáci ve výuce průměrní až podprůměrní s různými obtížemi, poruchami pozornosti nebo specifickými poruchami učení. Ve skupině jsou také dva žáci cizí národnosti.

Vlastnosti žáků do značné míry ovlivňují průběh i výsledek učení, tedy i průběh a výstupy naší společné výuky vyjmenovaných slov po P metodou slovtvorných hnízd.

Žákyně č. 1 je snaživá dívka, ale dle vyučující dělá časté chyby z nepozornosti. Pravopis si osvojuje pomalu a často chybuje, zvláště v souhrnných cvičeních a diktátech. Sociálně je dívka kontaktní a přátelská, úkoly se snaží splnit ke spokojenosti vyučujícího.

Žák č. 2 je hyperaktivní, což se u něj projevuje neposedností, nesoustředěností a zbrklostí. Na druhou stranu má vysoký intelekt. Při krátkodobé práci dokáže podat velmi dobré výkony, vymýšlet kreativní řešení a zapojit fantazii.

Žákyně č. 3 je dle vyučující průměrnou žákyní, která má tendenci práci odbýt. Často je nepozorná a nevnímá zadaný úkol. Při plnění úkolů pracuje rychle, ale chybně. Správná odpověď ji nezajímá, důležité je, že má hotovo.

Žákyně č. 4 je pracovitá svědomitá žákyně. Učivo, tedy i pravopisná pravidla si osvojuje pomalu, často chybuje, ale s chybou dále pracuje a snaží se ji napravit. Tato

žákyně je rumunské národnosti. Narodila se v Česku, ale s rodiči mluví rumunsky. Česky mluví plyně, ale slovní zásoba je chudší.

Žákyně č. 5 je dívka, která je díky svým výukovým potížím v péči pedagogicko-psychologické poradny. Kromě dysortografie a dyslexie¹⁵ jsou mentální schopnosti této dívky v pásmu nižšího průměru. Při práci je často nepozorná, špatně se orientuje v delším textu nebo složitějším úkolu.

Žákyně č. 6 je ukrajinské národnosti. Také je v Čechách od narození, ale s rodiči doma komunikuje ukrajinsky. Je to pečlivá a pozorná dívka, úkoly plní samostatně a snaží se udělat minimum chyb. Potíže žákyně se projevují především v oblasti pochopení smyslu textu a práci s významy slov. Pravopisná pravidla si osvojuje rychle, ale ve cvičeních, kde je potřeba pochopit význam věty chybuje.

Žákyně č. 7 je dle vyučující dívka spíše podprůměrná, často nepozorná. Zadání úkolů často nechápe a také se špatně orientuje v delším textu. Ačkoli není v péči pedagogicko-psychologické poradny, čte velmi pomalu a zadržává se. Dysortografické chyby se objevují také v psaní.

Žákyně č. 8 je inteligentní dívka, nicméně má tendenci uzavírat se do svého světa a nevnímat přítomnost. Typické jsou pro ni výkyvy v plnění úkolů. Někdy zvládne práci velmi dobře a chvíli na to nevypracuje téměř nic. Dívce chybí podnětné rozvíjející rodinné zázemí, rodiče o školu a výuku dcery nemají zájem.

Všichni žáci v mé skupině se mnou velmi dobře spolupracovali a práce touto metodou je zaujala, takže ačkoli se jednalo o dobrovolníky, vydrželi docházet na výuku až do konce. Bohužel do naší práce zasáhla velká nemocnost spojená s epidemií a především žákyně č. 5, 7 a 8 na několika setkáních chyběly.

9. 2 Průběh práce metodou slovtvorných hnízd

S žáky jsem se scházela pravidelně vždy v pondělí a ve čtvrtek ve dvě hodiny a práce nám trvala vždy cca 25 min. V jiné dny se tato skupina v družině nesešla. Všechna slova z řady vyjmenovaných slov po P jsme probrali během deseti setkání. Každé setkání jsem věnovala jednomu až dvěma slovům.

¹⁵ Specifická porucha pravopisu a čtení

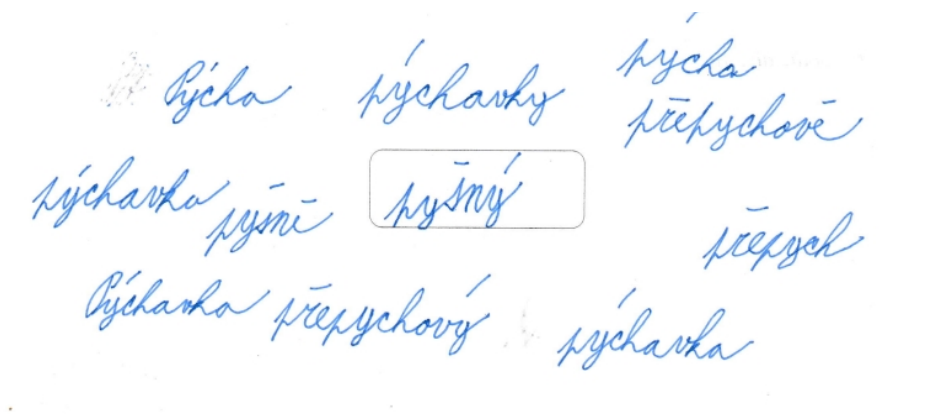
9.2.1 Práce s textem

Práce s jednotlivým slovem začínala vždy prací s úvodním textem. Nejprve jsme si text přečetli společně nahlas. První čtení četli žáci a druhé čtení já. Pod textem jsou v pracovních listech uvedené otázky, které inspirovaly žáky k vyprávění o vlastních zkušenostech, které jim text či otázky pod textem připomněly.

Když jsme si text dostatečně prošli, vyhledávali v něm žáci slova se skupinou písmen py/pý a podtrhávali si je. Tato slova poté vypisovali do mapy slov pod textem. Společně jsme během této práce tvořili také jednu společnou mapu slov na velký papír. Žáci hledali, která slova nám chybí, a vždy kontrolovali, jestli je napsali také do svých map. Během této práce jsem jednotlivá slova komentovala, zvláště pokud tam docházelo ke změnám hlásek v kořenu slova.

Na závěr této fáze jsme vybrali společně slovo, které reprezentuje všechna ostatní slova. Většinou žáci vybrali slova, která znají z vyjmenovaných slov z dopolední výuky. Někdy ale vybrali i slovo jiné. Viz obrázek č. 1.

Obrázek č. 1 – Mapa slov, žákyně č. 1

Můj komentář: Většinou si žáci vybrali jako reprezentanta slovo vyjmenované, ale v tomto případě se jednomyslně shodly na slovu pyšný. Je pro ně významově bližší.

9.2.2 Pravopisné procvičování

Ve druhé fázi žáci procvičovali správný pravopis slov, se kterými se setkali v úvodním textu. Nejprve napsali na druhou stranu pracovního listu co nejvíce slov, která si pamatovali z textu. V této fázi jsme soutěžili, kdo si vzpomene na nejvíce slov. Někteří žáci měli s tímto úkolem poměrně velký problém, proto jsme si poté slova společně přečetli a znovu připomněli.

Obrázek č. 2 žákyně č. 4

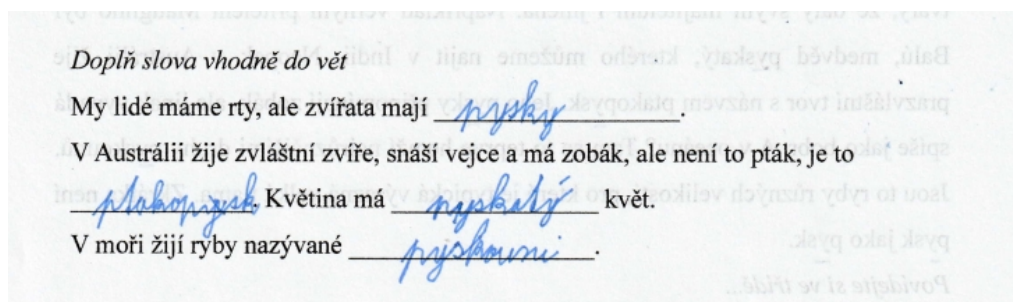
Napiš ze své mapy co nejvíce slov, na která si vzpomeneš. (neotáčej list papíru)

STRAŠPYTEL, PYTLÍK, PYTLAK, PYTLÍKOU, PYTLOUJÍM,
PYTLÁCTVÍ, PYTLÍKOU, UPYTLAČIT, PYTLOVAT, PYTLOUJÍ

Můj komentář: Žákyně si vzpomněla na deset slov, což bylo v této lekci nejvíce, ne všichni ale byli tak úspěšní.

Vypsaná slova dále doplňovali do neúplných vět, v některých případech museli změnit tvar slova. Toto cvičení dělalo žákům největší problém, často nevěděli, které slovo mají doplnit. Cvičení jsme po doplnění společně kontrolovali a vysvětlovali si významy jednotlivých slov či vět.

Obrázek č. 3, žák č. 2

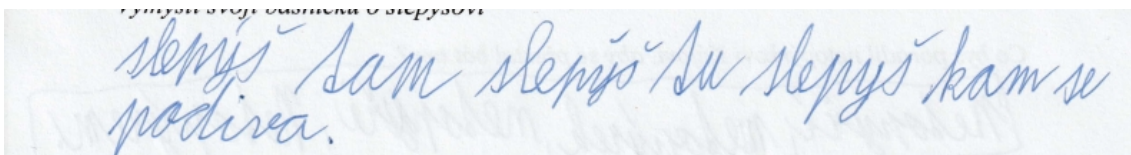
Obrázek č. 4 žákyně č. 3

Na horách bývá ryskový počasí. Zloděj ryskuje svědomí ve vězení. Tázavý zkoumavý pohled je ryskuje. Člověku, který se zabývá jazykem a slovy se říká ryskatelní.

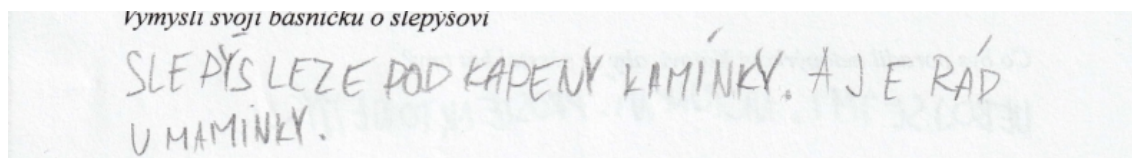
Můj komentář: Žák č. 2 si s těmito cvičeními uměl poradit nejlépe, většinu zvládl úplně sám. Z obrázku č. 4. ale vidíme, že pro některé to byl úkol hodně náročný.

Následoval tvořivý úkol, ve kterém žáci ukázali, že pochopili správně význam procvičovaných slov. V tomto úkolu žáci nejčastěji kreslili nebo psali vlastní texty. Viz obr. 5, 6 a 7.

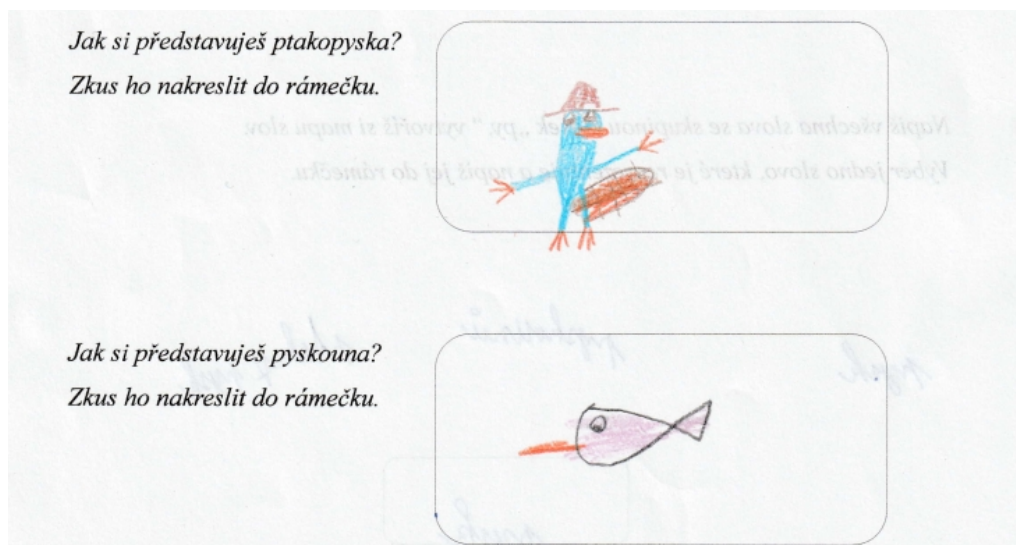
Obrázek č. 5 žákyně č. 4

Obrázek č. 6 žákyně č. 1

Obrázek č. 7 – žák č. 2

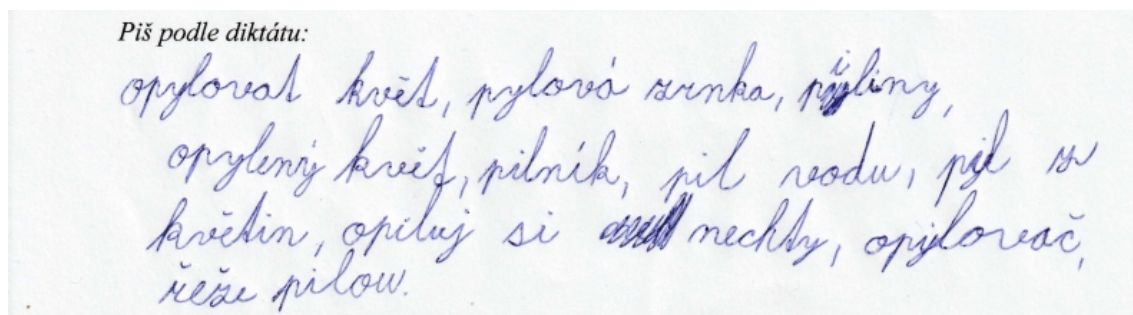

Můj komentář: Tato část práce byla oblíbená, a to především úkoly, které byly zaměřené na kreslení, i když kvalita splněných úkolů byla ovlivněna odpolední dobou práce. Žáci už se těšili zpět do družiny.

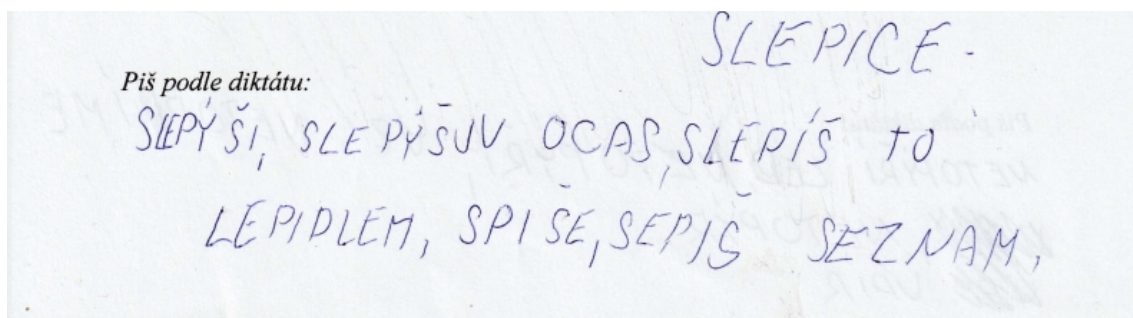
9.2.3 Diktát

Na začátku dalšího setkání jsme vždy připomněli slovo a příběh, se kterým jsme pracovali během minulého setkání. Probrané slovo jsme následně upevnili krátkým diktátem vybraných slov a slov s podobnými skupinami písmen, kde se píše měkké i. Žáky bavilo hledat mezi diktovanými slovy „chytáky“. Žáci si potom všechna slova zkontrolovali a pověděli jsme si nahlas, jaké „chytáky“ mezi slovy našli a proč se v nich píše měkké i.

Obrázek č. 7 žákyně č. 6

Obrázek č. 8 žákyně č. 5

Obrázek č. 9 žákyně č. 7

Piš podle diktátu:
zpyšují vědomí, nezpyšasení, zpiram rad,
zpinkej sladce, zpiravy pohled, zpisovatel

Můj komentář: V diktátu žáky bavilo hledat chytáky. Po diktátu jsme si provedli společnou kontrolu a slova, kde žáci chybovali, jsme si odůvodnili. I tak jsem zjistila, že žákům často v diktátu zůstaly neopravené chyby

Při práci v hodinách je nutné pohlídat provedení oprav, a to i s jinými pravopisnými chybami. Uvědomuji si, že jsem nekontrolovala, jak si žáci slova opravili. Domnívám se, že při práci ve třídě je potřeba po žácích diktáty ještě jednou zkontrolovat a nechat je chybně napsaná slova opravit, aby neměli na očích špatně napsané slovo.

9.3 Rozhovory s žáky

Po skončení práce na vyjmenovaných slovech po P jsem s žáky, kteří prošli se mnou touto řadou pomocí metody slovotvorných hnízd, udělala krátký rozhovor. V rozhovorech jsme se ptala na to, jak je práce touto metodou bavila, jaké si pamatují texty, který úkol z listu je bavil nejvíce a zda by chtěli podobným způsobem pracovat při běžných hodinách. Ptala jsem se také, zda se cítí ve vyjmenovaných slovech po P jistější než v jiných řadách.

Žákyně č. 1 byla zpočátku s prací nadšená, ale postupně ji přestávala práce bavit, zdálo se jí to stále stejné. Vzpomněla si na poměrně hodně textů, zvláště na text Pýcha předchází pád, na text o netopýrkovi Kájovi, báseň o slepýšovi a také text o pysku a kopytnících. Z aktivit k jednotlivým slovům ji nejvíc bavilo soutěžit, kdo si vzpomene na co nejvíc nalezených slov. Naopak příliš ji nebavilo slova v textu vyhledávat a už vůbec ji nebavily diktáty. Ve výuce by takto pracovala, ale ne pořád.

Tato žákyně pracovala celkem pečlivě, rozhodně patřila ve skupině k těm šikovnějším. I když ji práce ke konci nebavila, všechna slova dokončila.

Žák č. 2 práci hodnotil kladně. Řekl mi: „*Bavilo mě to, ale hlavně jsem si to procvičil, pak jsem si byl ve škole při testu jistější.*“ Nejvíce tohoto žáka bavilo doplňovat slova do vět a poté je kreslit nebo vymýšlet příběh. Na otázku, jaké příběhy si pamatuje, začal odříkávat řadu vyjmenovaných slov a ke každému slovu si vzpomněl na příběh. Nevěděl pouze slova z poslední lekce, neboť byl nemocný.

Tento žák po celou dobu spolupracoval výborně. Vše procházel poctivě, zapojoval se do rozhovorů o textu a úkoly neodbyval.

Žákyně č. 3 mi sdělila, že to bylo docela dobré a ve škole by ji to asi bavilo. Z příběhů si pamatuje především ten poslední o rozčepýřeném vrabčákovi. Z úkolů,

které patřily k jednotlivým lekcím, měla žákyně nejraději úkoly, ve kterých měla kreslit nebo vymýšlet vlastní příběh. Na otázku, zda se cítí v této řadě jistější odpověděla: „*Ve všech je to tak nastejno, nevím.*“

Tato žákyně byla při práci odpoledne často unavená, nechtělo se jí z družiny a raději by si hrála. I úkoly, o kterých uvádí, že ji bavily nejvíce, odbývala, aby už mohla skončit.

Žákyně č. 4 uvedla, že ji to velmi bavilo a že by stála o to, aby podobným způsobem ve škole dělali i ostatní řady. Z textů si vzpomněla na text o rozčepýřeném vrabčákovi, básničku o slepýšovi a příběh o pýchavce a muchomůrce. Z úkolů ji nejvíce bavilo právě číst text a vyhledávat v něm jednotlivá slova a poté psát co nejvíce slov, která si pamatuje. Tato žákyně také uvedla, že si je v této řadě jistější a že si myslí, že je umí lépe než jiné řady.

Žákyně č. 4 pracovala po celou dobu velmi dobře. Na lekce se těšila a práci neodbývala. Také nikdy nechyběla a prošla všemi slovy.

Žákyně č. 5 v rozhovoru uvedla, že ji práce bavila, i když odpoledne už se jí moc nechtělo. Práci s texty v běžné třídě by uvítala. Z textů si vybavila text o netopýrovi, který se bál tmy, a o kopytnících. Nejvíce ji bavily „kreslicí“ úkoly, naopak nejméně ji bavilo doplňování slov do vět, protože tomu často nerozuměla.

Při práci jsem musela tuto žákyni často pobízet k činnosti, ztrácela pozornost a byla unavená, v doplňovacích větách jsem jí musela často pomoci pochopit smysl věty. Také na několika setkáních z důvodu nemoci chyběla.

Žákyně č. 6 si práci pochvalovala, protože dostala ve škole následně lepší známku z diktátu a měla pocit, že se zlepšila. Několikrát se mě také během rozhovoru zeptala, jestli bychom nemohli pokračovat s další řadou. Tato žákyně si pamatovala celkem hodně textů, které jsme četli, například o netopýrovi, o včelce, o slepýšovi, o pysku a o klopýtavém princí. Nejvíce z daných úkolů ji bavilo vyhledávat v textu slova se skupinou písmen py/pý a zapisovat je okolo rámečku. Kromě této činnosti ji bavilo také malovat vybranou větu nebo slovo.

Tato žákyně nechyběla na žádném setkání, pracovala soustředěně a pečlivě. Při rozhovorech o textech se zapojovala svým vyprávěním. V plnění úkolů postupovala samostatně. Zřídka potřebovala poradit především u cvičení na doplnění slov do vět.

Žákyni č. 7 práce také bavila. Z textů si vzpomněla na vyprávění o netopýrovi a kopytnících. Tuto žákyni prý nejvíce bavily diktáty, protože jejími slovy: „*Nejde mi čeština, tak je to pro mě dobrý.*“ Naopak nejtěžší pro ni byla cvičení na doplňování slov do vět, protože jim často nerozuměla.

Tato žákyně, podobně jako žákyně č. 5, na několika setkáních z důvodu nemoci chyběla. Během práce bývala často nepozorná a měla tendenci si spíše hrát a bavit se s ostatními, než pracovat. Odpolední čas práce pro ni nebyl příliš vhodný, přesto to nevzdala a program dokončila.

Žákyně č. 8 mi sdělila, že se k „doučování“ přihlásila, protože chtěla být se svojí kamarádkou a nechtěla být v družině sama. Práce ji prý nebavila, ale dopoledne ve výuce by tento typ práce ocenila. Nedokázala si vzpomenout na žádné texty, o kterých jsme četli, ale vzpomněla si alespoň na úkoly, které jsme dělali. Nejvíce ji prý bavilo vyhledávat slova v textu a psát je do mapy slov, nejméně pak diktát slov.

Tato žákyně byla během společné práce často nepozorná, musela jsem ji často pobízet k práci a napomínat ji, aby nerušila svoji kamarádku.

9.4 Limity práce

Práce, kterou jsem s žáky prošla, byla ovlivněna několika faktory, které práci omezovaly. Tím největším bylo časové umístění práce během dne. Žáci byli po dopolední výuce ve škole již unavení a pracovali sice velmi zodpovědně, ale bylo na nich vidět, že už se jim hůře soustředí a často myslí spíše na hru v družině. I když se přihlásili dobrovolně, po několika setkáních začali své počáteční nadšení ztrácet. Domnívám se, že práce během běžné vyučovací hodiny by byla mnohem kvalitnější a splněné úkoly pečlivěji vypracované.

S výše popsaným omezením souvisí také problém frekvence setkání. Scházela jsem se s žáky dvakrát týdně, větší frekvence nebyla z časových důvodů žáků možná. Práce nebyla tak intenzivní, jako kdyby se dělala v běžné třídě během hodin českého jazyka. Práce se tím pádem roztáhla do delšího časového úseku a oslabila soustředění na téma.

Dalším limitem práce byl prostor, ve kterém jsme pracovali. Jednalo se o klasickou třídu, ale nebyla žáků, se kterými jsem pracovala. Veškeré materiály, mapy

slov a texty, které žáci sami vytvořili, jsem si musela odnést a uklidit. V běžné výuce využíváme nástěnek a magnetických tabulí k vystavení podobných prací. Při dopolední výuce ve třídě lze žáky motivovat k práci vystavením jejich prací. Velké mapy slov lze mít vyvěšené stále na očích.

Omezujícím faktorem byl také fakt, že žáci ta samá vyjmenovaná slova probírali ve škole běžnou metodou a řadu vyjmenovaných slov už uměli z paměti. Nemohli tedy v textu slova teprve objevovat a k řadě vyjmenovaných slov se teprve dopracovávat. Díky tomu chyběl v práci „aha efekt,“ který je v této metodě důležitý. Pro žáky byla tato práce spíše opakováním a procvičováním.

9.5 Hodnocení práce

S žáky jsem se setkala celkem desetkrát. Na každém setkání jsme prošli materiály k jednomu až dvěma slovům. Zpočátku žáci spolupracovali velmi dobře a nadšeně, s postupujícím časem se ale začali doptávat, kolikrát ještě budou muset přijít. Bylo zjevné, že odpolední čas by rádi trávili v družině. Přesto na setkání s výjimkou absencí kvůli nemoci docházeli všichni.

Už při třetím setkání žáci věděli, jaké úkoly budou následovat a ti rychlejší pracovali často napřed. Práci napřed jsem jim umožnila, ale vždy po dokončení úkolu těmi pomalejšími jsme se k jednotlivým úkolům vraceli a společně kontrolovali. Pomalejší žáky jsem musela často do práce pobízet a usměrňovat jejich pozornost.

Kvalita práce jednotlivých žáků se lišila. Čtyři žáci byli šikovní a pracovití, jejich práce většinou správně vypracovaná. Čtyři žáci byli spíše ledabylí, méně pozorní, také v jejich cvičeních bylo více chyb. Práci také ovlivňovala doba, ve které jsme pracovali, čili odpolední čas.

Metodou slovtvorných hnízd se mi pracovalo dobře, ale mrzelo mě, že jsem neměla příležitost pracovat s těmito materiály během dopolední výuky, kdy jsou žáci více soustředění a připravení se učit. Určitě bych ráda touto metodou prošla alespoň řadu slov po P se svojí třídou příští rok, abych ověřila, zda tato metoda funguje jako hlavní vyučovací metoda.

Nejvíce mě bavila práce s textem a slovtvornými hnízdy, bavilo mě také připravovat si materiály na hodiny.

10 Výzkum efektivity práce

Na začátku své práce jsem si stanovila následující předpoklady:

- Práce se smysluplnými texty, ve kterých žáci sami vyhledávají vyjmenovaná slova a slova příbuzná, povede k menší chybovosti v pravopisu po obojetných souhláskách těchto slov.
- Výuka vyjmenovaných slov metodou slovotvorných hnízd žáky baví a pracují se zaujetím.

Že výuka touto metodou žáky baví a pracují se zaujetím, jsem si ověřila během našich setkání nad vyjmenovanými slovy po P a z následujících rozhovorů s dětmi. Jestli budou žáci z testované skupiny úspěšnější než žáci z kontrolní skupiny při pravopisných cvičeních, měl za úkol zjistit srovnávací test. Tento test se skládal ze tří cvičení.

Test jsem zadala testované skupině, se kterou jsem absolvovala celý blok vyjmenovaných slov po P metodou slovotvorných hnízd. Do kontrolní skupiny jsem si vybrala osm dětí, které jsou ve škole srovnatelně úspěšné, jako děti z testované skupiny. Jako kritérium jsem použila známky v pololetí na vysvědčení. V testované skupině byli tři žáci s jedničkou, čtyři s dvojkou a jeden s trojkou v pololetí 3. třídy. Vybírala jsem si proto žáky, kteří byli v pololetí hodnoceni stejně.

10.1 Srovnávací test

V prvním cvičení jsem se zaměřila na znalost významu jednotlivých slov a schopnost použít je ve větách.

Žáci měli za úkol spojit správně vyjmenované slovo s pokračováním věty, která slovo správně vysvětluje. Písmeno, které bylo u dokončené věty, poté vepsali do rámečku u vyjmenovaného slova. Přečtením písmen po dokončení cvičení měli získat slovo čepýřit se a pýr. Tato slova měli správně použít ve větách.

1. Spoj správně vyjmenované slovo a dokončení věty. Písmeno vedle dokončení věty vepiš do prázdného políčka vedle vyjmenovaného slova a získáš tajenku.

Pýcha...		je beznohá ještěrka.	Ř
Pytel...		znamená blýskat se.	E
Pysk...		je létající savec.	Ý
Netopýr...		je žlutý prášek z květin.	I
Slepýš...		je ret u zvířat.	P
Pyl...		je zrohovatělý konec nohou.	T
Kopyto...		znamená zakopávat o něco.	S
Klopýtat...		je špatná vlastnost.	Č
Třpytit se...		je vak, do kterého mohu něco dát.	E
Zpytovat...		znamená vytrpět trest.	Ý
Pykat...		znamená přemýšlet o svém chování.	P
Pýřit se...		znamená červenat se.	R

Vymysli věty, ve kterých správně použiješ slova z tajenky.

Ve druhém cvičení žáci měli doplňovat slova z nabídky do vět. Toto cvičení bylo zaměřené na rozlišování homofon.

2. Dosad' do věty slova z nabídky:

pil, pykal, piká, slepiš, pyl, písek, píchá, pysky, slepýš, pýcha

Papír přehneš a poté _____ dvě strany k sobě. Včely sbírají _____ z květin. Tonda _____ studenou šťávu tak hltavě, až se rozkašlal. _____ mě trn v patě. Na cestě se plazil malý _____. Kačka _____ za stromem. Na pláži byl jemný _____. Zloděj _____ ve vězení za své činy. Zvířátka mají jemné chlupaté _____. _____ není pěkná vlastnost.

Třetí cvičení byl diktát zaměřený na vyjmenovaná slova po P. Žákům jsem diktovala následující text: Děda pil pivo. Kdo se bojí, je strašpytel. Pýchavka rostla v trávě pod stromem. Pilné včelky opylují každý květ. Pepíku, slepiš to lepidlem na papír. Tatínek koupil pytel s pískem. Upíři jsou strašidelní. Čert si podupával kopýtkem a pískal si.

10.2 Spoj správně vyjmenované slovo a dokončení věty

Toto cvičení testuje, jak žáci znají význam jednotlivých vyjmenovaných slov.

Z testovací skupiny si s tímto cvičením poradili tři žáci výborně. Správně spojili slova s větami, vyluštili tajenku a správně je použili ve větě. Dva žáci správně vyluštili tajenku, ale ve větách si spletli slovo výr a pýr, případně pýřit se a čepýřit se. Jedna žákyně nespojila správně jedno slovo a nevyluštila jednu tajenku. Vymyslela tudíž jen jednu větu. Jedna žákyně spojila špatně čtyři výrazy a vymyslela pouze jednu větu. Poslední žákyně si s tímto cvičením neporadila vůbec.

Ve srovnávací skupině měli bez chyby toto cvičení dva žáci. Další dva měli správně spojování slov, ale vymysleli správně jen jednu větu. Dva žáci také vyluštili spojování správně, ale nevymysleli žádné věty s uvedenými slovy. Jeden žák měl ve spojování dvě chyby a nenapsal žádnou větu a jeden žák si se cvičením neporadil vůbec.

V tomto cvičení dopadly obě skupiny srovnatelně, i když kontrolní skupina byla o něco úspěšnější. Pro některé žáky bylo těžké použít slova čepýřit se a pýr správně ve větách. Správně spojit slova s větami bylo těžké pro jednoho žáka z každé skupiny. Jednalo se v obou skupinách o žáky hodnocené z českého jazyka v pololetí za tři.

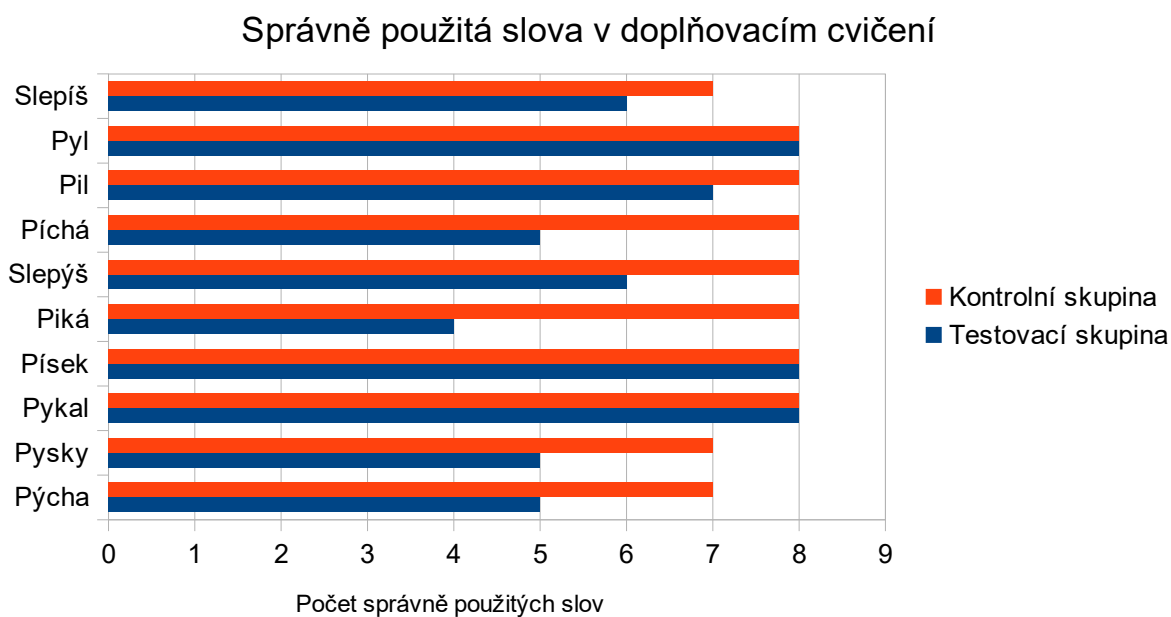
10.3 Dosad' do věty slova z nabídky

Toto cvičení je zaměřené na správné používání homofon ve větách. V nabídce měli žáci 5 dvojic homofon, které měli dosadit do vět. V testované skupině měli čtyři žáci celé cvičení bez chyby. Jedna žákyně měla špatně dvě slova a jedna čtyři slova. Dvě žákyně si se cvičením neporadily, místo slov v nabídce často doplnily úplně jiné slovo, případně použily špatně homofona.

Ve srovnávací skupině dopadli žáci podstatně lépe. Šest žáků doplnilo správně všechna slova a cvičení měli bez chyby. Jeden žák měl jednu chybu a jeden žák měl dvě chyby.

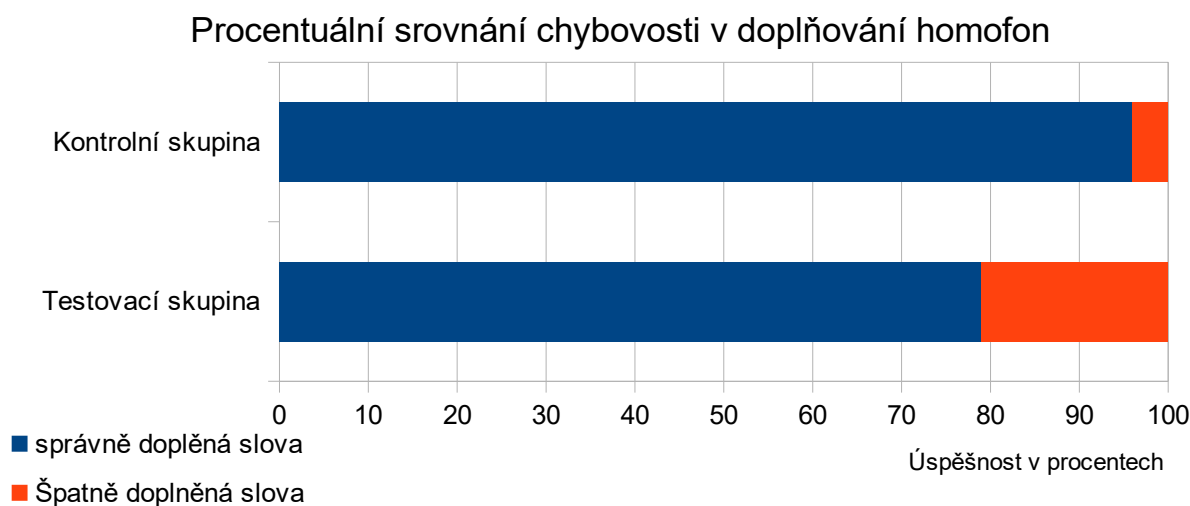
Počet správně doplněných slov znázorňuje následující graf.

Graf č. 4 Správně použitá slova v doplňovacím cvičení

Výsledky testovací a kontrolní skupiny převedené na procenta znázorňuje následující graf.

Graf č. 5 Procentuální srovnání chybovosti v doplňování homofon

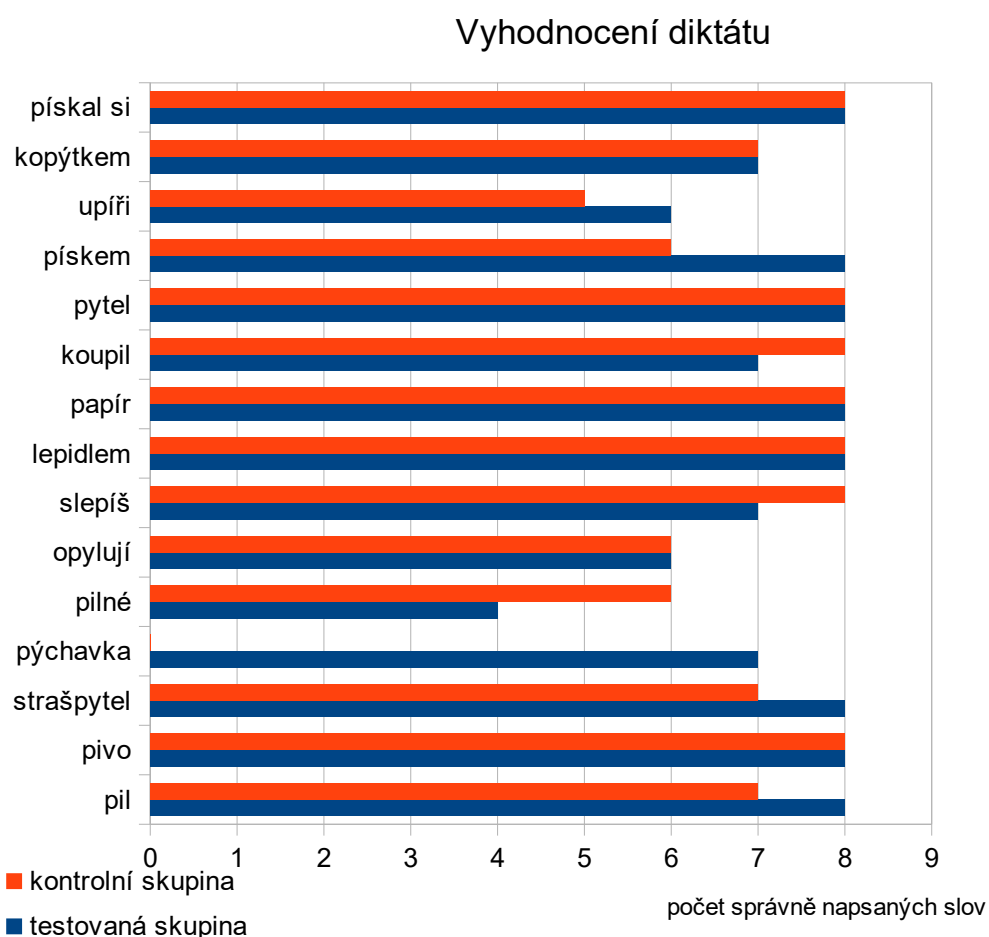
Některé žákyně z testovací skupiny označily právě tento typ cvičení, čili doplňování slov do vět, jako cvičení, které jim šlo nejméně a také je nejméně bavilo. Některé zmiňovaly, že měly problém pochopit význam vět.

Cvičení zaměřené na práci s homofony jsem ve svých pracovních listech použila jen jednou. Domnívám se, že by bylo vhodné pracovní listy o tento typ cvičení rozšířit, či upravit již připravená doplňovací cvičení.

10.4 Diktát

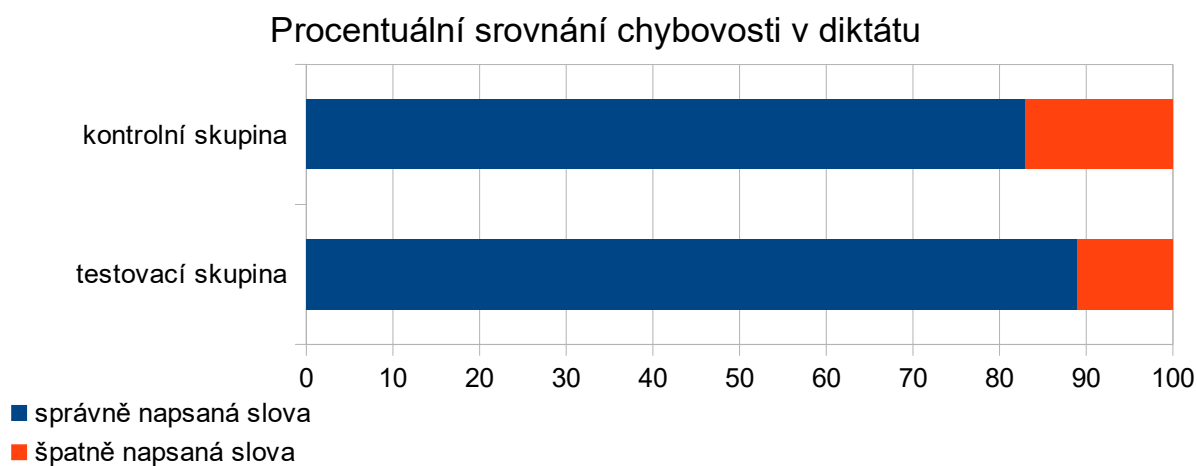
Diktát tvořilo osm vět, ve kterých byla slova se skupinou písmen py/pi nebo pý/pí. Při vyhodnocování diktátu jsem se zaměřila pouze na chyby specifické pro učivo vyjmenovaných slov, čili na správně napsané i/y po písmenu P. Jiné chyby jsem nevyhodnocovala. Následující graf ukazuje počet správně napsaných slov v diktátu.

Graf. č.6 – Vyhodnocení diktátu

Výsledky kontrolní skupiny a testovací skupiny převedené na procenta znázorňuje graf. č. 7.

Graf č. 7 Procentuální srovnání chybovosti v diktátu

Testovací skupina dopadla v diktátu celkově lépe, než skupina kontrolní. V testované skupině připadalo na žáka průměrně 1,625 chyby a v kontrolní skupině to bylo 2,5 chyby na žáka. Zajímavé pro mě bylo srovnání jednotlivých slov, ve kterých žáci chybovali. V obou skupinách se objevovaly podobné chyby, ale jedno slovo mě zvláště zaujalo. Slovo pýchavka napsalo špatně všech osm žáků z kontrolní skupiny a v testované skupině pouze jeden, a to ten, který na prvním setkání z důvodu nemoci chyběl. V testované skupině se dvěma žákům podařilo napsat diktát bez chyby, v kontrolní nebyl žádný diktát bez chyby. Maximum byly čtyři chyby, což bylo pro obě skupiny stejné.

10.5 Závěr výzkumu

Metoda slovtvorných hnízd byla v mé práci použita během doučování. To znamená, že žáci během běžné výuky pracovali klasickou metodou se svojí třídou. Práce byla ovlivněna negativními faktory, které byly určeny časovými možnostmi žáků a výraznou nemocností v období, kdy práce s testovanou skupinou probíhala. Nemohu tudíž uvádět žádné závěry týkající se efektivity metody slovtvorných hnízd jako hlavní

vyučovací metody, ale mohu ukázat na pozitivní zjištění, které jsem během testování obou skupin učinila.

Žáci, kteří patřili do testované skupiny napsali zřetelně lépe diktát, který jsem oběma skupinám zadávala. Výborně si poradili se slovem pýchavka. V tomto případě se domnívám, že se jednalo o jasný důkaz toho, že práce s textem, v němž pýchavka vystupovala jako hlavní postava, zafungovala k tomu, aby si žáci toto slovo spojili s vyjmenovaným slovem pýcha a zafixovali si správný pravopis.

V ostatních ohledech testovaná skupina nedopadla lépe než kontrolní. V testované skupině byli žáci, kteří měli různé problémy, například specifické poruchy učení či bilingvní rodinné zázemí. S tím souvisely potíže s pochopením smyslu slov i vět. Při hledání žáků do kontrolní skupiny jsem se snažila vybrat žáky, kteří odpovídají svými výsledky žákům z testované skupiny podle výsledků na vysvědčení, ale již jsem neměla možnost vybrat ještě z těchto dětí žáky se specifickými poruchami či děti cizinců.

Výzkum efektivity mi tedy ukázal, že s žáky má smysl pracovat se smysluplnými texty, některá hůře zapamatovatelná slova si díky těmto textům žáci zapamatují lépe.

Na druhou stranu jsem zjistila, že práce s homofony by měla být v jednotlivých pracovních listech zařazována častěji.

11 Závěr

Ve své práci jsem se zabývala vyjmenovanými slovy jakožto učivem českého jazyka na prvním stupni, konkrétně ve 3. ročníku ZŠ. V teoretické části jsem toto téma zpracovala nejprve z lingvistického pohledu, poté z pohledu didaktického.

Zhodnotila jsem, jak toto učivo pojmají učebnice českého jazyka pro 3. ročník nejběžnějších nakladatelství. V učebnicích jsem se zaměřila na užitou metodu a práci s texty. Na trhu jsem vyhledala další vhodné didaktické materiály, které mohou doplnit výuku vyjmenovaných slov o krásné smysluplné texty.

Představila jsem běžnou klasickou metodu výuky vyjmenovaných slov a také novou metodu slovotvorných hnízd, která mě zaujala a stala se východiskem praktické části mé práce. Na závěr své teoretické práce jsem využila zkušeností kolegyně a díky rozhovorům posbírala řadu zajímavých nápadů, jak pojmout výuku vyjmenovaných slov. Během těchto rozhovorů jsem zjistila, že nová metoda zatím není příliš známá, ale některé prvky této metody kolegyně ve výuce používají, aniž by metodu znaly.

Při výuce této látky je jak učebnicemi, tak i v praxi pedagogy volena deduktivní metoda, která předloží nejprve žákům všechna vyjmenovaná slova a teprve poté je seznamuje s jejich významem.

V praktické části jsem si připravila materiály k řadě vyjmenovaných slov po P, které odpovídaly důrazům metody slovotvorných hnízd. S těmito materiály jsem poté s několika žáky pracovala, abych si ověřila své předpoklady.

Moje předpoklady byly následující: Práce se smysluplnými texty, ve kterých žáci sami vyhledávají vyjmenovaná slova a slova příbuzná, povede k menší chybovosti v pravopisu po obojetných souhláskách těchto slov. Výuka vyjmenovaných slov metodou slovotvorných hnízd žáky baví a ti pracují se zaujetím.

Srovnávacím testem jsem zjistila, že ačkoli žáci z obou skupin dopadli srovnatelně, v jednom cvičení dokonce žáci z testované skupiny dopadli hůře, tak práce se smysluplnými texty má ve výuce význam a pro žáky je důležité setkávat se s danými slovy v textech. Dokladem je slovo pýchavka, kterému byl věnován první text, žáci z testované skupiny nechybovali, naopak žáci z kontrolní skupiny je měli všichni špatně.

Z rozhovorů s dětmi i pozorováním dětí při práci jsem zjistila, že žáky práce touto metodou baví, zvláště práce s textem a vyhledávání slov s ypsilonem po daných písmenech. Rádi tvoří slovtvorná hnízda a pak zkouší, kolik slov si pamatují.

Metoda slovtvorných hnízd je metodou, kterou určitě vyzkouším také ve třídě během dopoledního vyučování jako hlavní vyučovací metodu, a to jakmile k tomu budu mít možnost.

Použité zdroje

Literatura

ČECHOVÁ, Marie a Vlastimil STYBLÍK. *Čeština a její vyučování: didaktika českého jazyka pro učitele základních a středních škol a studenty učitelství*. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 1998. ISBN isbn80-85937-47-6.

ČERNÁ, Martina a Eva HÁJKOVÁ. *Český jazyk B pro studující učitelství 1. stupně ZŠ a SpPg: (syntax, stylistika, vývoj českého jazyka)*. Praha: Univerzita Karlova, 1999. ISBN isbn80-86039-95-1.

HÁJKOVÁ, Eva. *Kapitoly z didaktiky českého jazyka pro 1. stupeň ZŠ*. [Praha]: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2021. ISBN isbn978-80-7603-268-2.

HLAVSA, Zdeněk. *Pravidla českého pravopisu: školní vydání včetně Dodatku*. Praha: Fortuna, 1999. ISBN isbn80-7168-679-4. Dotisk 2011

HOLEČEK, Václav. *Psychologie v učitelské praxi*. Praha: Grada, 2014. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-3704-1.

MELICHAR, Jiří a Vlastimil STYBLÍK. *Český jazyk: rozšířený přehled učiva základní školy s cvičeními a klíčem*. 3. dopl. vyd. Praha: SPN, 1970. Kostka (Státní pedagogické nakladatelství).

MELICHAR, Jiří a Vlastimil STYBLÍK. *Český jazyk: přehled učiva základní školy s cvičeními a klíčem*. Vyd. 14., ve Fortuně 3., přeprac. Praha: Fortuna, 2004. ISBN isbn80-7168-892-4. Dotisk 2009.

PRAVDOVÁ, Markéta a Ivana SVOBODOVÁ, ed. *Akademická příručka českého jazyka*. Praha: Academia, 2014. ISBN 978-80-200-2327-8.

SVOBODA, Karel. *Didaktika českého jazyka a slohu: vysokoškolská učebnice*. Praha: SPN, 1977. Učebnice pro vysoké školy (Státní pedagogické nakladatelství).

SVOBODOVÁ, Jana. *Didaktika českého jazyka s komunikačními prvky: počáteční fáze výuky mateřštiny*. Ostrava: Ostravská univerzita, Pedagogická fakulta, 2003. ISBN 80-7042-301-3.

https://janasvo.cz/wp-content/uploads/2014/09/didaktika_cj.pdf [online] [2.5. 2022]

STYBLÍK, Vlastimil. *Tajemství slov*. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 2006. ISBN 80-7235-336-5.

ŠKODA, Jiří a Pavel DOULÍK. *Psychodidaktika: metody efektivního a smysluplného učení a vyučování*. Praha: Grada, 2011. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-3341-8.

ŠMEJKALOVÁ, Martina, ed. *Nové trendy v didaktice českého jazyka: sborník příspěvků z odborného semináře s mezinárodní účastí a pracovní dílny, 9. září 2011*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2011. ISBN 978-80-7290-603-1. s. 139-142

Učebnice

BABUŠOVÁ, Gabriela, Petra CHLUMSKÁ, Jaroslava KOSOVÁ, Veronika NESPĚŠNÁ a Arlen ŘEHÁČKOVÁ. *Český jazyk: pro 3. ročník základní školy*. Ilustroval Markéta VYDROVÁ, ilustroval Lída ŠÁMALOVÁ. Plzeň: Fraus, 2020. Škola s nadhledem. ISBN isbn978-80-7489-565-4.

DOLEŽALOVÁ, Alena Bára a Lenka BIČANOVÁ. *Český jazyk 3: pro 3. ročník*. Páté vydání. Brno: Nová škola, 2021. Duhová řada. ISBN isbn978-80-7600-215-9.

DVORSKÝ, Ladislav a Hana STAUDKOVÁ. *Český jazyk 3: [vzdělávací obor Český jazyk a literatura]*. Vyd. 3., upr. Ilustroval Kateřina LOVIS-MILER. Všeň: Alter, 2010. ISBN isbn978-80-7245-240-8.

HOŠNOVÁ, Eva, Milada BURIÁNKOVÁ a Zdeňka DVOŘÁKOVÁ. *Český jazyk pro základní školy 3. 2. vyd.* Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 2014. ISBN isbn978-80-7235-538-9.

OLŽBUTOVÁ, Jana. *Hravá čeština 3: pro 3. ročník ZŠ, v souladu s RVP.* Ilustroval Michaela SLEZÁKOVÁ. Praha: Taktik, 2016. ISBN isbn978-80-7563-004-9.

Články

HRADILOVÁ, Darina: K prezentaci vyjmenovaných slov v některých učebnicích českého jazyka, *Didaktické studie*, ročník 10., číslo 2, 2018, Karlova univerzita – Pedagogická fakulta, str. 132-145, [online] [4.4. 2022]

(https://pages.pedf.cuni.cz/didakticke-studie/files/2019/06/DidStu2_18kn.bl_.EBSCO_.pdf#page=132)

HÁJKOVÁ, Eva: Vyjmenovaná slova, *Didaktická studie*, ročník 11, číslo 1, 2019, Karlova univerzita – Pedagogická fakulta, str. 81-91, [online] [4.4. 2022]

https://pages.pedf.cuni.cz/didakticke-studie/files/2019/10/DidStu1_19kn.bl_.EBSCO_.pdf

HUBÁČEK, Josef: Anketa k úpravě řad vyjmenovaných slov, *Komenský*, ročník 124, číslo 7/8, 2000, str. 162-163

KŘIVSKÁ, Alena: K anketě o vyjmenovaných slovech, *Komenský*, 125, číslo 1/2, 2000 s. 19-20

KUKAL, Petr: K úpravě řad vyjmenovaných slov, *Komenský*, 125, číslo 1/2, 2000 s. 18-19

OLIVA, Karel: Přimlouvám se za sumýše, *Rodina a škola*, 65, číslo 9, 2018 s. 6-8

STAUDKOVÁ, Hana: K úpravě řad vyjmenovaných slov, *Komenský*, 125, číslo 5/6, 2001 s. 101-102

TERČOVÁ, Alena: K úpravě řad vyjmenovaných slov, *Komenský*, 125, číslo 1/2, 2000 s. 20-21

MÜHLHAUSEROVÁ, Hana: Nebojte se vyjmenovaných slov na 1. stupni ZŠ, *Komenský*, 127, číslo 5, 2000 s. 10-14

PIŠLOVÁ, Simona: Výtvarný projev a komunikativní kompetence žáků na 1. stupni ZŠ, *didaktické studie I*, Kapitoly z moderní didaktiky a českého jazyka, Univerzita Karlova v Praze – Pedagogická fakulta, Praha 2004, ISBN 80-7290-197-4, s. 42-52

webové stránky:

Jan-Michal Mleziva [online] [28.5. 2022]

<https://www.jmmleziva.cz/clanky/vyjmenovana-slova/>.

Rámcový vzdělávací program 2021, [online] [28.5. 2022]

<http://archiv-nuv.npi.cz/t/rvp-pro-zakladni-vzdelavani.html>

Vyjmenovaná slova po P

jméno: Žákyně č. 1

1. Spoj správně vyjmenované slovo a dokončení věty. Písmeno vedle dokončení věty vepiš do prázdného políčka vedle vyjmenovaného slova a získáš tajenku.

Pýcha...	P	je beznohá ještěrka.	Ř
Pytel...	F	znamená blýskat se.	E
Pysk...	P	je létající savec.	Ý
Netopýr...	Y	je žlutý prášek z květin.	I
Slepýš...	R	je ret u zvířat.	P
Pyl...	I	je zrohovatělý konec nohou.	T
Kopyto...	T	znamená zakopávat o něco.	S
Klopýtat...	S	je špatná vlastnost.	Č
Třpytit se...	Ř	je vak, do kterého mohu něco dát.	E
Zpytovat...	P	znamená vytrpět trest.	Ý
Pykat...	E	znamená přemýšlet o svém chování.	P
Pýřit se...	R	znamená červenat se.	R

Vymysli věty, ve kterých správně použiješ slova z tajenky.

KDIŽ NEKDOHO MILUJEŠ ZACNEŠ SE ČEPÝRIT

2. Dosad' do věty slova z nabídky:

pil, pykal, piká, slepiš, pyl, písek, píchá, pysky, slepýš, pýcha

Papír přehneš a poté SLEPIŠ dvě stany k sobě. Včely sbírají PYL z květin. Tonda PIJE studenou šťávu tak hltavě, až se rozkašlal. PICHÁ mě trn v patě. Na cestě se plazil malý SLEPÝŠ. Kačka _____ za stromem. Na pláži byl jemný PÍSEK. Zloděj PYKÁ ve vězení za své činy. Zvířátka mají jemné chlupaté PYSKY. PÝCHA není pěkná vlastnost.

3. Diktát

DEDI PÍL / PÍNO. KDO SE DOJI, JE STRAŠPYTEL. PÝCHA NEK A ROSTLA V TRÁVĚ, POD STROMEM, PIL NE VČELKY OPYL V KAŽDÝ KVĚT, SLEPIŠ TO LEPI DLEM NA PAPIR, TATI NE K KOPIL PŘE S DISKEM, UPIŘE STRAŠIDENÍ, ČERT SI A DOPRÁVAL K ODÝKED PÍSEKAL SI.

Vyjmenovaná slova po P

jméno: Žák č. 2

1. Spoj správně vyjmenované slovo a dokončení věty. Písmeno vedle dokončení věty vepiš do prázdného políčka vedle vyjmenovaného slova a získáš tajenku.

Pýcha...	<u>č</u>	je beznohá ještěrka.	Ř
Pytel...	<u>e</u>	znamená blýskat se.	E
Pysk...	<u>n</u>	je létající savec.	Ý
Netopýr...	<u>ř</u>	je žlutý prášek z květin.	I
Slepýš...	<u>n</u>	je ret u zvířat.	P
Pyl...	<u>i</u>	je zrohovatělý konec nohou.	T
Kopyto...	<u>n</u>	znamená zakopávat o něco.	S
Klopýtat...	<u>a</u>	je špatná vlastnost.	Č
Třpytit se...	<u>e</u>	je vak, do kterého mohu něco dát.	E
Zpytovat...	<u>n</u>	znamená vytrpět trest.	Ý
Pykat...	<u>ř</u>	znamená přemýšlet o svém chování.	P
Pýřit se...	<u>n</u>	znamená červenat se.	R

Vymysli věty, ve kterých správně použiješ slova z tajenky.

Píchl se čipčů a pýcha mámu na zahradě.

2. Dosad' do věty slova z nabídky:

pyl, pykal, piká, slepiš, pyl, písek, píchá, pysky, slepýš, pýcha

Papír přehneš a poté slepíš dvě stany k sobě. Včely sbírají pyl z květin. Tonda pyt studenou šťávu tak hltavě, až se rozkašlal. píchá mě trn v patě. Na cestě se plazil malý slepýš. Kačka píhá za stromem. Na pláži byl jemný písek. Zloděj pykal ve vězení za své činy. Zvířátka mají jemné chlupaté pysky. pýchá není pěkná vlastnost.

3. Diktát

Kdo pít písek? Kdo se bojí, je strašpytel. Pýcharka roste v květině pod stromem, pílonož včelky vyhledávají každý květ. Píchl, slepiš to lepidlo na papír. Takové koupit pytel s pískem. Vpírá jeou strašidelný. Cech si podupoval kopytkem a píchal si.

A

Vyjmenovaná slova po P

jméno: Žákyně č. 3

1. Spoj správně vyjmenované slovo a dokončení věty. Písmeno vedle dokončení věty vepiš do prázdného políčka vedle vyjmenovaného slova a získáš tajenku.

Pýcha...	P	/	x	je beznohá ještěrka.	Ř✓
Pytel...	K I		x	znamená blýskat se.	E✓
Pysk...	B R		x	je létající savec.	Ý✓
Netopýr...	Y	'	✓	je žlutý prášek z květin.	I✓
Slepýš...	Ř		✓	je ret u zvířat.	P✓
Pyl...	Y		✓	je zrohovatělý konec nohou.	T✓
Kopyto...	T		✓	znamená zakopávat o něco.	S✓
Klopýtat...	S		✓	je špatná vlastnost.	Č✓
Třpytit se...	E		✓	je vak, do kterého mohu něco dát.	E✓
Zpytovat...	Č		x	znamená vytrpět trest.	Ý✓
Pykat...	Y		✓	znamená přemýšlet o svém chování.	P✓
Pýřit se...	R		✓	znamená červenat se.	R✓

Vymysli věty, ve kterých správně použiješ slova z tajenky.

PI. SARA IRINA S PÍPILA KDŽ VIDĚLA ILUV.

2. Dosad' do věty slova z nabídky:

pil, pykal, piká, slepiš, pyl, písek, píchá, pysky, slepýš, pýcha

Papír přehneš a poté pykal ✓ dvě stany k sobě. Včely sbírají pyl ✓ z květin. Tonda pyl studenou šťávu tak hltavě, až se rozkašlal. pyl ✓ mě trn v patě. Na cestě se plazil malý slepýš ✓. Kačka pyka ✓ za stromem. Na pláži byl jemný písek ✓. Zloděj pyka ✓ ve vězení za své činy. Zvířátka mají jemné chlupaté hoříčky ✓. pyl ✓ má pěkná vlastnost.

3. Diktát

Děda pil pivo. Kdo se bojí je strašný.
Pýcha roste v trávě pod stromem.
Bylné včelky opalují každý květ. Písek, slepiš,
to lepidlem na papír. Tatínek koupil
pytel s pískem. Upříci jsou strašidelný.
Čet si podupával Kopytkem a píchal si

sch

Vyjmenovaná slova po P

jméno: Žákyně č. 4

1. Spoj správně vyjmenované slovo a dokončení věty. Písmeno vedle dokončení věty vepiš do prázdného políčka vedle vyjmenovaného slova a získáš tajenku.

Pýcha...	Č	je beznohá ještěrka.	Ř
Pytel...	E	znamená blýskat se.	E
Pysk...	P	je létající savec.	Ý
Netopýr...	Y	je žlutý prášek z květin.	I
Slepýš...	R	je ret u zvířat.	P
Pyl...	I	je zrohovatělý konec nohou.	T
Kopyto...	T	znamená zakopávat o něco.	S
Klopýtat...	S	je špatná vlastnost.	Č
Třpytit se...	E	je vak, do kterého mohu něco dát.	E
Zpytovat...	P	znamená vytrpět trest.	Ý
Pykat...	Y	znamená přemýšlet o svém chování.	P
Pýřit se...	R	znamená červenat se.	R

Vymysli věty, ve kterých správně použiješ slova z tajenky.

Pýř je noční plák. Plák se rozčepýřil.

2. Dosad' do věty slova z nabídky:

pil, pykal, piká, slepíš, pyl, písek, píchá, pysky, slepýš, pýcha

Papír přehneš a poté slepíš dvě stany k sobě. Včely sbírají pyl z květin. Tonda pil studenou šťávu tak hltavě, až se rozkašlal. píchá mě trn v patě. Na cestě se plazil malý slepýš. Kačka piká za stromem. Na pláži byl jemný písek. Zloděj pykal ve vězení za své činy. Zvířátka mají jemné chlupaté pysky. pýcha není pěkná vlastnost.

3. Diktát

Děda pil pivo. Kde se bijí, je stary pytel. Pýchanka
rostla v pravé pod stromem. Pýř se včelky opyšují
každý bráš. Písek, slepíš se lepuďem na
papír. Tatiček koupil pytel s píkem. Pýř
jdu stráždelník se podupával a psbal.

Vyjmenovaná slova po P

jméno: __ Žákyně č. 5

1. Spoj správně vyjmenované slovo a dokončení věty. Písmeno vedle dokončení věty vepiš do prázdného políčka vedle vyjmenovaného slova a získáš tajenku.

Pýcha...	Č	je beznohá ještěrka.	Ř
Pytel...	E	znamená blýskat se.	E
Pysk...	D	je létající savec.	Ý
Netopýr...	Y	je žlutý prášek z květin.	I
Slepýš...	R	je ret u zvířat.	P
Pyl...	I	je zrohovatělý konec nohou.	T
Kopyto...	T	znamená zakopávat o něco.	S
Klopýtat...	S	je špatná vlastnost.	Č
Třpytit se...	E	je vak, do kterého mohu něco dát.	E
Zpytovat...	D	znamená vytrpět trest.	Ý
Pykat...	P	znamená přemýšlet o svém chování.	P
Pýřit se...	R	znamená červenat se.	R

Vymysli věty, ve kterých správně použiješ slova z tajenky.

PIR JE NOČNÍ PTAK, KLUK SE ČEPÝŘÍ

2. Dosad' do věty slova z nabídky:

pil, pykal, piká, slepiš, pyl, písek, píchá, pysky, slepýš, pýcha

Papír přehneš a poté SLEPIŠÍ dvě stany k sobě. Včely sbírají DYL z květin. Tonda PIL studenou šťávu tak hltavě, až se rozkašlal. PICHA' mě trn v patě. Na cestě se plazil malý SLEPÝŠ. Kačka PIKALA za stromem. Na pláži byl jemný PISEK. Zloděj PYKA' ve vězení za své činy. Zvířátka mají jemné chlupaté pysky. PÝCHA není pěkná vlastnost.

3. Diktát

Děda pil pivo. Kdo se bojí, je strašpysk. Pýcha se
rostla pod stromem. Bylné včelky opyhlují květ,
Pepík, slepiš se lepidlem, Tránek koupil pyl s
pískem. Netopýři jsou strašidelní. Čert si
podupareal kopytkem a pískal si.

Vyjmenovaná slova po P

jméno: Žákyně č. 6

1. Spoj správně vyjmenované slovo a dokončení věty. Písmeno vedle dokončení věty vepiš do prázdného políčka vedle vyjmenovaného slova a získáš tajenku.

Pýcha...	C	je beznohá ještěrka.	Ř
Pytel...	E	znamená blýskat se.	E
Pysk...	P	je létající savec.	Ý
Netopýr...	Ý	je žlutý prášek z květin.	I
Slepýš...	R	je ret u zvířat.	P
Pyl...	I	je zrohovatělý konec nohou.	T
Kopyto...	T	znamená zakopávat o něco.	S
Klopýtat...	S	je špatná vlastnost.	Č
Třpytit se...	E	je vak, do kterého mohu něco dát.	E
Zpytovat...	P	znamená vytrpět trest.	Ý
Pykat...	Ý	znamená přemýšlet o svém chování.	P
Pýřit se...	R	znamená červenat se.	R

Vymysli věty, ve kterých správně použiješ slova z tajenky.

MAH ALERGIJÍ NA PÝR, VRABEC SE ČEPÝŘIL.

2. Dosaď do věty slova z nabídky:

~~píl, pykal, piká, slepiš, pyl, písek, pichá, pysky, slepýš, pýcha~~

Papír přehneš a poté PLEPÍŠ dvě stany k sobě. Včely sbírají pyl z květin. Tonda píl studenou šťávu tak hltavě, až se rozkašlal. pícha mě trn v patě. Na cestě se plazil malý slepýš. Kačka pýcha za stromem. Na pláži byl jemný písek. Zloděj pykal ve vězení za své činy. Zvířátka mají jemné chlupaté pysky. piká není pěkná vlastnost.

3. Diktát

Žáda píle píse. Žda se hojí je strašnýtel. X Pícharka
nosla se kvasí pod stromem. X Píle včelky opíjely
hořdy květ. Píriku slepiš se lepidlem na papír.
Isimek koupil pyl s pískem. Upiři jsou stářídelní.
Cerš si podupaval kopyskem a pískal si.

Vyjmenovaná slova po P

jméno: Žákyně č. 7

1. Spoj správně vyjmenované slovo a dokončení věty. Písmeno vedle dokončení věty vepiš do prázdného políčka vedle vyjmenovaného slova a získáš tajenku.

Pýcha...	P	x	je beznohá ještěrka.	Ř
Pytel...	V	x	znamená blýskat se.	E
Pysk...	R	x	je létající savec.	Ý
Netopýr...	i	x	je žlutý prášek z květin.	I
Slepýš...	T	x	je ret u zvířat.	P
Pyl...	T	✓	je zrohovatělý konec nohou.	T
Kopyto...	R	x	znamená zakopávat o něco.	S
Klopýtat...	A	x	je špatná vlastnost.	Č
Třpytit se...	L	x	je vak, do kterého mohu něco dát.	È
Zpytovat...	E	x	znamená vytrpět trest.	Ý
Pykat...	S	x	znamená přemýšlet o svém chování.	P
Pýřit se...	E	x	znamená červenat se.	R

Vymysli věty, ve kterých správně použiješ slova z tajenky.

PÍRILASE HOLUBICE

2. Dosaď do věty slova z nabídky:

pil, pykal, piká, slepiš, pyl, písek, píchá, pysky, slepýš, pýcha

Papír přehneš a poté SLEPIŠ dvě stany k sobě. Včely sbírají PYL z květin. Tonda pil studenou šťávu tak hltavě, až se rozkašlal. pýcha mě trn v patě. Na cestě se plazil malý SLEPIŠ. Kačka pysky za stromem. Na pláži byl jemný písek. Zloděj pykal ve vězení za své činy. Zvířátka mají jemné chlupaté pýchá. pícha není pěkná vlastnost.

3. Diktát

Děda pil pivo, kdoseboji, je strašpýšel, pýchav-
ha, roztlačtravě pod stramen, pylné včelky
opidují kvědi květe, Pypku, slepiš to lep-
idlem na papír, tatinek koupil pytel spýšk-
em, upři jsou strašidelní, čer si nadupával
kopiskem a pískal si

Vyjmenovaná slova po P

jméno: __

1. Spoj správně vyjmenované slovo a dokončení věty. Písmeno vedle dokončení věty vepiš do prázdného políčka vedle vyjmenovaného slova a získáš tajenku.

Pýcha...	Č	je beznohá ještěrka.	Ř
Pytel...	E	znamená blýskat se.	E
Pysk...	D	je létající savec.	Ý
Netopýr...	E	je žlutý prášek z květin.	I
Slepýš...	R	je ret u zvířat.	P
Pyl...	S	je zrohovatělý konec nohou.	T
Kopyto...	T	znamená zakopávat o něco.	S
Klopýtat...	V	je špatná vlastnost.	Č
Třpytit se...	E	je vak, do kterého mohu něco dát.	E
Zpytovat...	D	znamená vytrpět trest.	Ý
Pykat...	V	znamená přemýšlet o svém chování.	P
Pýřit se...	R	znamená červenat se.	R

Vymysli věty, ve kterých správně použiješ slova z tajenky.

PIR JE PLEVEL. ŠTĚPA N SE ČEDYŘI.

2. Dosad' do věty slova z nabídky:

pil, pykal, piká, slepiš, pyl, písek, píchá, pysky, slepýš, pýcha

Papír přehneš a poté dás dvě stany k sobě. Včely sbírají pyl z květin. Tonda pil studenou šťávu tak hltavě, až se rozkašlal. radobol mě trn v patě. Na cestě se plazil malý had. Kačka byla za stromem. Na pláži byl jemný písek. Zloděj pykal ve vězení za své činy. Zvířátka mají jemné chlupaté srsť. pýcha není pěkná vlastnost.

3. Diktát

DĚDA PIL PIVO, KDO SE BOJÍ, JE STRAŠ-
PYTEL. PÍCHAVKA ROSTLA V TRAVĚ, POD
STROMEM. PIL NE VČELKY OPYLLOU KAŽ-
DÝ KVĚT. PEPÍK, SLEPIŠ TO LEPIDLEM
NAPAPÍR. TATINEK KOUPIL PYTEL S
PÍSKEM. UPÍR! JSOU STRAŠIDELNÍ.
ČERT SI PODPAL KOPÍTKEM, A PÍKAL SI

Příloha č. 2 – srovnávací testy (kontrolní skupina – testy v tomto pořadí podle známek 1, 1, 1, 2, 2, 2, 2, 3)

Vyjmenovaná slova po P

jméno: _____

1. Spoj správně vyjmenované slovo a dokončení věty. Písmeno vedle dokončení věty vepiš do prázdného políčka vedle vyjmenovaného slova a získáš tajenku.

Pýcha...	C	✓	je beznohá ještěrka.	Ř
Pytel...	B	✓	znamená blýskat se.	E
Pysk...	R	✓	je létající savec.	Ý
Netopýr...	D	✗	je žlutý prášek z květin.	I
Slepýš...	R	✓	je ret u zvířat.	P
Pyl...	I	✓	je zrohovatělý konec nohou.	T
Kopyto...	T	✓	znamená zakopávat o něco.	S
Klopýtat...	S	✓	je špatná vlastnost.	Č
Třpytit se...	E	✓	je vak, do kterého mohu něco dát.	E
Zpytovat...	P	✓	znamená vytrpět trest.	Ý
Pykat...		✗	znamená přemýšlet o svém chování.	P
Pýřit se...	R	✓	znamená červenat se.	R

Vymysli věty, ve kterých správně použiješ slova z tajenky.

Uvideli jsme pyse.

2. Dosad' do věty slova z nabídky:

pil, pykal, piká, slepiš, pyl, písek, píchá, pysky, slepýš, pýcha

Papír přehneš a poté slepiš dvě stany k sobě. Včely sbírají pyl z květin. Tonda pil studenou šťávu tak hltavě, až se rozkašlal. píchá mě trn v patě. Na cestě se plazil malý slepýš. Kačka piká za stromem. Na pláži byl jemný písek. Zloděj pykal ve vězení za své činy. Zvířátka mají jemné chlupaté pýchy. pysky není pěkná vlastnost.

3. Diktát

Děda pil písek?
Hdo se bojí je strašpykal.
Richarda rosla pod stromem.
Bílí očelky opylují květy květů.
Repiku, slepiš se lepidlem na papír?
Tatínek koupil pytel s pískem.
upříti jsou sbráždělný!
čes si ukapoval kopáskem a pískal si.

Vyjmenovaná slova po P

jméno: _____

1. Spoj správně vyjmenované slovo a dokončení věty. Písmeno vedle dokončení věty vepiš do prázdného políčka vedle vyjmenovaného slova a získáš tajenku.

Pýcha...	Č	je beznohá ještěrka.	Ř
Pytel...	E	znamená blýskat se.	E
Pysk...	P	je létající savec.	Ý
Netopýr...	Ů	je žlutý prášek z květin.	I
Slepýš...	R	je ret u zvířat.	P
Pyl...	I	je zrohovatělý konec nohou.	T
Kopyto...	T	znamená zakopávat o něco.	S
Klopýtat...	S	je špatná vlastnost.	Č
Třpytit se...	E	je vak, do kterého mohu něco dát.	E
Zpytovat...	P	znamená vytrpět trest.	Ý
Pykat...	Ů	znamená přemýšlet o svém chování.	P
Pýřit se...	R	znamená červenat se.	R

Vymysli věty, ve kterých správně použiješ slova z tajenky.

Pytlík je dlouhá tráva. Bláha se opyřuje.

2. Dosad' do věty slova z nabídky:

pil, pykal, piká, slepiš, pyl, písek, píchá, pysky, slepýš, pýcha

Papír přehneš a poté *slepíš* dvě stany k sobě. Včely sbírají *pyl* z květin. Tonda *pil* studenou šťávu tak hltavě, až se rozkašlal. *Píchá* mě trn v patě. Na cestě se plazil malý *slepýš*. Kačka *piká* za stromem. Na pláži byl jemný *písek*. Zloděj *pykal* ve vězení za své činy. Zvířátka mají jemné chlupaté *pysky*. *Pýcha* není pěkná vlastnost.

3. Diktát

*Děda pil pivo. Kdo se bojí, je strašpísel.
Picharha roste v sevě pod stromem. Pilné včelky
opylují každý květ. Pemku slepiš se lepidlem
na papír. Babinec koupil pyšel s pískem. Upru-
jion' strašidelni. Čerb si podupaval kopytkem a piskal
si.*

Vyjmenovaná slova po P

jméno: _____

1. Spoj správně vyjmenované slovo a dokončení věty. Písmeno vedle dokončení věty vepiš do prázdného políčka vedle vyjmenovaného slova a získáš tajenku.

Pýcha...	C	je beznohá ještěrka.	Ř
Pytel...	E	znamená blýskat se.	É
Pysk...	P	je létající savec.	Ý
Netopýr...	Y	je žlutý prášek z květin.	I
Slepýš...	R	je ret u zvířat.	P
Pyl...	I	je zrohovatělý konec nohou.	T
Kopyto...	T	znamená zakopávat o něco.	S
Klopýtat...	S	je špatná vlastnost.	Č
Třpytit se...	E	je vak, do kterého mohu něco dát.	E
Zpytovat...	P	znamená vytrpět trest.	Ý
Pykat...	V	znamená přemýšlet o svém chování.	P
Pýřit se...	R	znamená červenat se.	R

Vymysli věty, ve kterých správně použiješ slova z tajenky.

Bylinkářka sbírala nýř.

2. Dosad' do věty slova z nabídky:

píl, pykal, pika, slepiš, pyl, písek, píchá, pysky, slepýš, pýcha

Papír přehneš a poté *slepýš* dvě stany k sobě. Včely sbírají *pyl* z květin. Tonda *pícha* studenou šťávu tak hltavě, až se rozkašlal. *pícha* mě trn v patě. Na cestě se plazil malý *slepýš*. Kačka *píka* za stromem. Na pláži byl jemný *písk*. Zloděj *pykal* ve vězení za své činy. Zvířátka mají jemné chlupaté *pysky*. *Pýcha* není pěkná vlastnost.

3. Diktát

Dozvěděl jsem se, že se bojí, se psá myslel. Píchácha nosí pí v sušičce nosní s ním. Pylne včelky opylují každý květ. Pýřit se slepiš sem papír se pídem? Píček kopil myslel o ním. Pýřit se podru paroval kopyskem a pýkal se. Upýřit jsou s ním videlný.

Vyjmenovaná slova po P

jméno: _____

1. Spoj správně vyjmenované slovo a dokončení věty. Písmeno vedle dokončení věty vepiš do prázdného políčka vedle vyjmenovaného slova a získáš tajenku.

Pýcha...	Č	je beznohá ještěrka.	Ř
Pytel...	E	znamená blýskat se.	E
Pysk...	XP	je létající savec.	Ý
Netopýr...	Y	je žlutý prášek z květin.	I
Slepýš...	R	je ret u zvířat.	P
Pyl...	T	je zrohovatělý konec nohou.	T
Kopyto...	T	znamená zakopávat o něco.	S
Klopýtat...	S	je špatná vlastnost.	Č
Třpytit se...	E	je vak, do kterého mohu něco dát.	E
Zpytovat...	HP	znamená vytrpět trest.	Ý
Pykat...	Y	znamená přemýšlet o svém chování.	P
Pýřit se...	R	znamená červenat se.	R

Vymysli věty, ve kterých správně použiješ slova z tajenky.

Píseček se čepýří. Se zakrátkým vidáčkoum pýří.

2. Dosad' do věty slova z nabídky:

~~pil, pykal, piká, slepiš, pyl, písek, píchá, pysky, slepýš, pýcha~~

Papír přehneš a poté slepíš dvě stany k sobě. Včely sbírají pyl z květin. Tonda pil studenou šťávu tak hltavě, až se rozkašlal. Pýchá mě trn v patě. Na cestě se plazil malý slepýš. Kačka píká za stromem. Na pláži byl jemný písek. Zloděj pykal ve vězení za své činy. Zvířátka mají jemné chlupaté pysky. Pýcha není pěkná vlastnost.

3. Diktát

Žeda pil pivko. Když bojí, je strašpítel. Píchavka kradla v trávě pod stromem. Pýle včelky opyčují každé květ. Čepík se slepiš do kopytek na papír. Třpytit kroužil pýle s ním. Píkat jsou strašidelní. Čerá si podpatky kopytkem a píchá si.

Vyjmenovaná slova po P

jméno: _____

1. Spoj správně vyjmenované slovo a dokončení věty. Písmeno vedle dokončení věty vepiš do prázdného políčka vedle vyjmenovaného slova a získáš tajenku.

Pýcha...	Ě	je beznohá ještěrka.	Ř
Pytel...	E	znamená blýskat se.	Ě
Pysk...	P,	je létající savec.	Ů
Netopýr...	Ů	je žlutý prášek z květin.	Ĺ
Slepýš...	Ř	je ret u zvířat.	P
Pyl...	Ň	je zrohovatělý konec nohou.	T
Kopyto...	T	znamená zakopávat o něco.	S
Klopýtat...	S	je špatná vlastnost.	Č
Třpytit se...	E	je vak, do kterého mohu něco dát.	Ě
Zpytovat...	P,	znamená vytrpět trest.	Š
Pykat...	Ů	znamená přemýšlet o svém chování.	P
Pýřit se...	Ř	znamená červenat se.	Ř

Vymysli věty, ve kterých správně použiješ slova z tajenky.

Bláci se mezi sebou čepýří. Pyř je zvíře.

2. Dosaď do věty slova z nabídky:

pil, pykal, piká, slepiš, pyl, písek, píchá, pysky, slepýš, pýcha

Papír přehneš a poté *slepiš* dvě stany k sobě. Včely sbírají *pyl* z květin. Tonda *pil* studenou šťávu tak hltavě, až se rozkašlal. *píchá* mě trn v patě. Na cestě se plazil malý *slepýš*. Kačka *piká* za stromem. Na pláži byl jemný *písek*. Zloděj *piká* pykal ve vězení za své činy. Zvířátka mají jemné chlupaté *pysky*. *pýcha* není pěkná vlastnost. ✓

3. Diktát

*Děda pil pivo. Kdo se bojí, je srašpysel.
Píchavka roste v stáve pod stromem. Pilné
včelky omyly ují každý. Se píku, slepiš sen
papír lepidlem? Táhneš kopit, pysel s písem. Čeká si
podupávat kopýskem a pískal si. Upýřá jsou srašidelní.*

Vyjmenovaná slova po P

jméno: _____

1. Spoj správně vyjmenované slovo a dokončení věty. Písmeno vedle dokončení věty vepiš do prázdného políčka vedle vyjmenovaného slova a získáš tajenku.

Pýcha...	Č	je beznohá ještěrka.	Ř
Pytel...	E	znamená blýskat se.	É
Pysk...	P	je létající savec.	Ý
Netopýr...	Y	je žlutý prášek z květin.	Í
Slepýš...	R	je ret u zvířat.	Ā
Pyl...	I	je zrohovatělý konec nohou.	Ā
Kopyto...	T	znamená zakopávat o něco.	S
Klopýtat...	S	je špatná vlastnost.	Č
Třpytit se...	E	je vak, do kterého mohu něco dát.	E
Zpytovat...	A	znamená vytrpět trest.	Ý
Pykat...	Y	znamená přemýšlet o svém chování.	Ā
Pýřit se...	A	znamená červenat se.	R

Vymysli věty, ve kterých správně použiješ slova z tajenky.

čepýřid se, písa

2. Dosad' do věty slova z nabídky:

pil, pykal, piká, slepiš, pyl, písek, píchá, pysky, slepýš, pýcha

Papír přehneš a poté *slepýš* dvě stany k sobě. Včely sbírají *pyl* z květin. Tonda *pil* studenou šťávu tak hltavě, až se rozkašlal. *píchá* mě trn v patě. Na cestě se plazil malý *slepýš*. Kačka *piká* za stromem. Na pláži byl jemný *písek*. Zloděj *pykal* ve vězení za své činy. Zvířátka mají jemné chlupaté *pysky*. *pýcha* není pěkná vlastnost. ✓

3. Diktát

*Otáda pil písa. Kdo se, loží, je sbránsel. Píchačka
masla v písači pod sbrámem. Písa včelky opylují každé
květy. Pícha, slepiš ber písa lepidlem. Písaček kopil
pýšel s pískem. Čas si podporoval kopýtkem a písal si.
Upíři jsou sbránselní.*

Vyjmenovaná slova po P

jméno: _____

1. Spoj správně vyjmenované slovo a dokončení věty. Písmeno vedle dokončení věty vepiš do prázdného políčka vedle vyjmenovaného slova a získáš tajenku.

Pýcha...	Č	je beznohá ještěrka.	Ř
Pytel...	E	znamená blýskat se.	E
Pysk...	P	je létající savec.	Ý
Netopýr...	Ý	je žlutý prášek z květin.	I
Slepýš...	R	je ret u zvířat.	P
Pyl...	I	je zrohovatělý konec nohou.	T
Kopyto...	T	znamená zakopávat o něco.	S
Klopýtat...	S	je špatná vlastnost.	Č
Třpytit se...	E	je vak, do kterého mohu něco dát.	E
Zpytovat...	P	znamená vytrpět trest.	Ý
Pykat...	Ý	znamená přemýšlet o svém chování.	P
Pýřit se...	R	znamená červenat se.	R

Vymysli věty, ve kterých správně použiješ slova z tajenky.

čepýřil se pýř

2. Dosaď do věty slova z nabídky:

pil, pykal, piká, slepiš, pyl, písek, píchá, pysky, slepýš, pýcha

Papír přehneš a poté *slepýš* dvě stany k sobě. Včely sbírají *pyl* z květin. Tonda *pil* studenou šťávu tak hltavě, až se rozkašlal. *píchá* mě trn v patě. Na cestě se plazil malý *slepýš*. Kačka *pikala* za stromem. Na pláži byl jemný *písek*. Zloděj *pykal* ve vězení za své činy. Zvířátka mají jemné chlupaté *pysky*. *pýcha* není pěkná vlastnost.

3. Diktát

*Děda pil pivo. Kdo se bojí, je strašpytel.
Pichavka roste v trávě pod stromem. Pilné včelky
opylují každý květ. Repíkovi slepiš ten papír
lepidlem? Jakmile koupil pytel s pískem.
Čert si podupával kopýtkem a piskal si: pýřů jsou
strašidelní*

Vyjmenovaná slova po P

jméno: _____

1. Spoj správně vyjmenované slovo a dokončení věty. Písmeno vedle dokončení věty vepiš do prázdného políčka vedle vyjmenovaného slova a získáš tajenku.

x	Pýcha...	R	je beznohá ještěrka.	Ř
✓	Pytel...	E	znamená blýskat se.	E
x	Pysk...	P	je létající savec.	Ý
✓	Netopýr...	Y	je žlutý prášek z květin.	I
x	Slepýš...	P	je ret u zvířat.	P
✓	Pyl...	I	je zrohovatělý konec nohou.	T
✓	Kopyto...	P	znamená zakopávat o něco.	S
✓	Klopýtat...	S	je špatná vlastnost.	Č
✓	Třpytit se...	E	je vak, do kterého mohu něco dát.	E
x	Zpytovat...	E	znamená vytrpět trest.	Ý
x	Pykat...	C	znamená přemýšlet o svém chování.	P
✓	Pýřit se...	R	znamená červenat se.	R

Vymysli věty, ve kterých správně použiješ slova z tajenky.

+

2. Dosad' do věty slova z nabídky:

~~pil~~, ~~pykal~~, ~~piká~~, ~~slepíš~~, ~~pyl~~, ~~písek~~, ~~píchá~~, ~~pysky~~, ~~slepýš~~, ~~pýcha~~

Papír přehneš a poté slepíš dvě stany k sobě. Včely sbírají pyl z květin. Tonda pil studenou šťávu tak hltavě, až se rozkašlal. píchá mě trn v patě. Na cestě se plazil malý slepýš. Kačka pykal za stromem. Na pláži byl jemný písek. Zloděj pykal ve vězení za své činy. Zvířátka mají jemné chlupaté pysky. pýcha není pěkná vlastnost.

3. Diktát

Těda pyl pivov. Kdo se bojí, je strašnětel. Píchuška roste
v sušaru pod stromem. Pilní včelky sbírají pyl dý
krvět. Repík se slepíš se lepidlem na papír. Tóník
koupil pytel s prskem. Čent podupoval kopytkem a
pískal. Mýřivý je strašnětelní